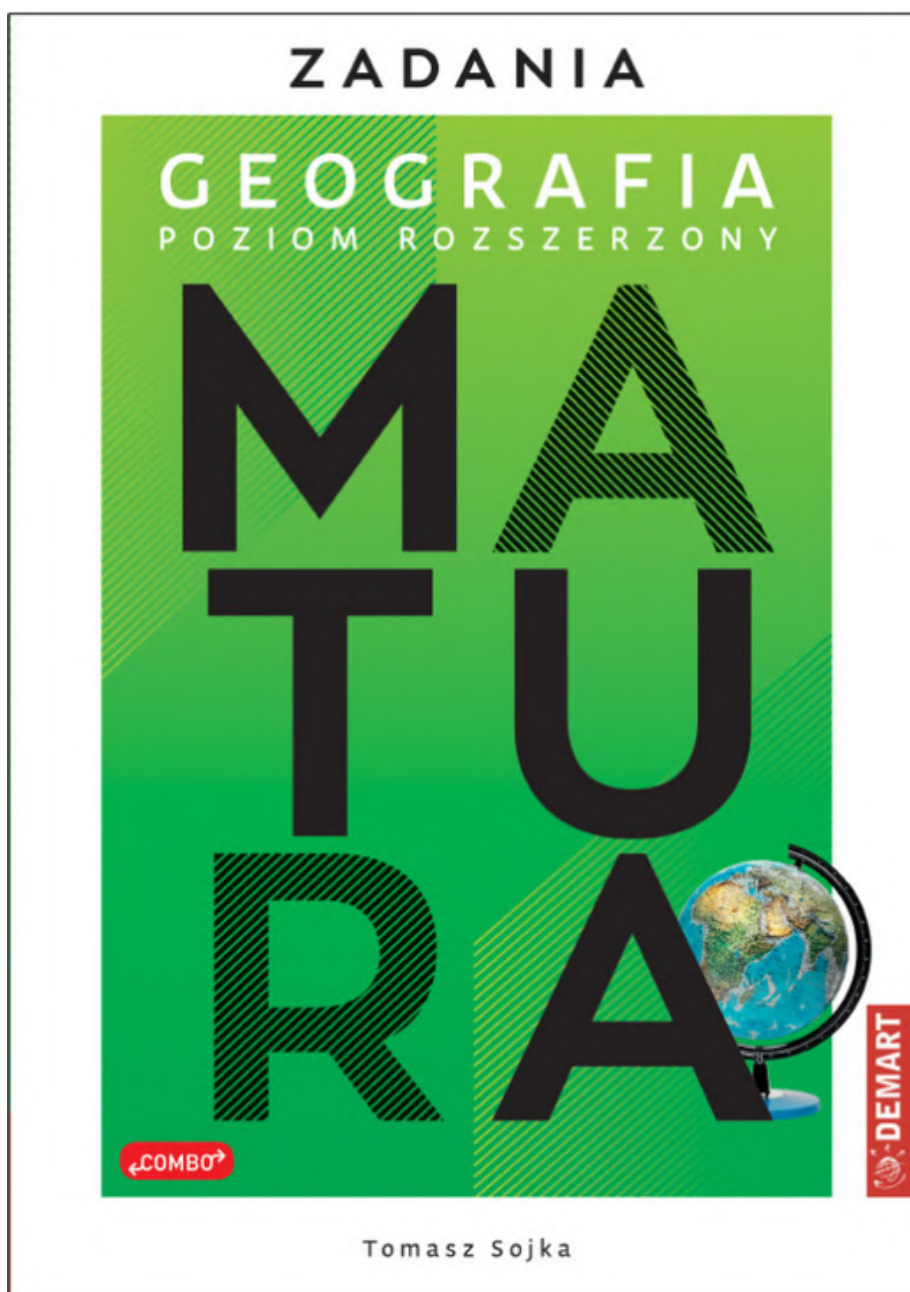

ODPOWIEDZI

ZADANIA - GEOGRAFIA POZIOM ROZSZERZONY

TEMATY 43-70

ODPOWIEDZI

ZADANIA - GEOGRAFIA POZIOM ROZSZERZONY

Zmiany na mapie politycznej świata

- 43. Podział polityczny świata
- 44. Integracja i dezintegracja państwa
- 45. Wpływ kolonializmu i dekolonizacji na współczesny krajobraz świata
- 46. Konflikty zbrojne i terroryzm
- 47. Mierniki rozwoju państw świata

Ludność i osadnictwo

- 48. Liczba i rozmieszczenie ludności świata
- 49. Rozwój demograficzny państw świata
- 50. Migracje ludności świata
- 51. Zróżnicowanie etniczne i językowe ludności świata
- 52. Zróżnicowanie religijne i kulturowe ludności świata
- 53. Rozwój osadnictwa i procesy urbanizacji

Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo

- 54. Regiony rolnicze świata
- 55. Produkcja roślinna i zwierzęca na świecie
- 56. Lasy na świecie i gospodarka leśna
- 57. Rybactwo

Przemysł

- 58. Warunki rozwoju przemysłu
- 59. Obszary koncentracji przemysłu
- 60. Przemysł tradycyjny i nowoczesnej technologii
- 61. Bilans energetyczny świata. Produkcja i zużycie energii elektrycznej.

Usługi

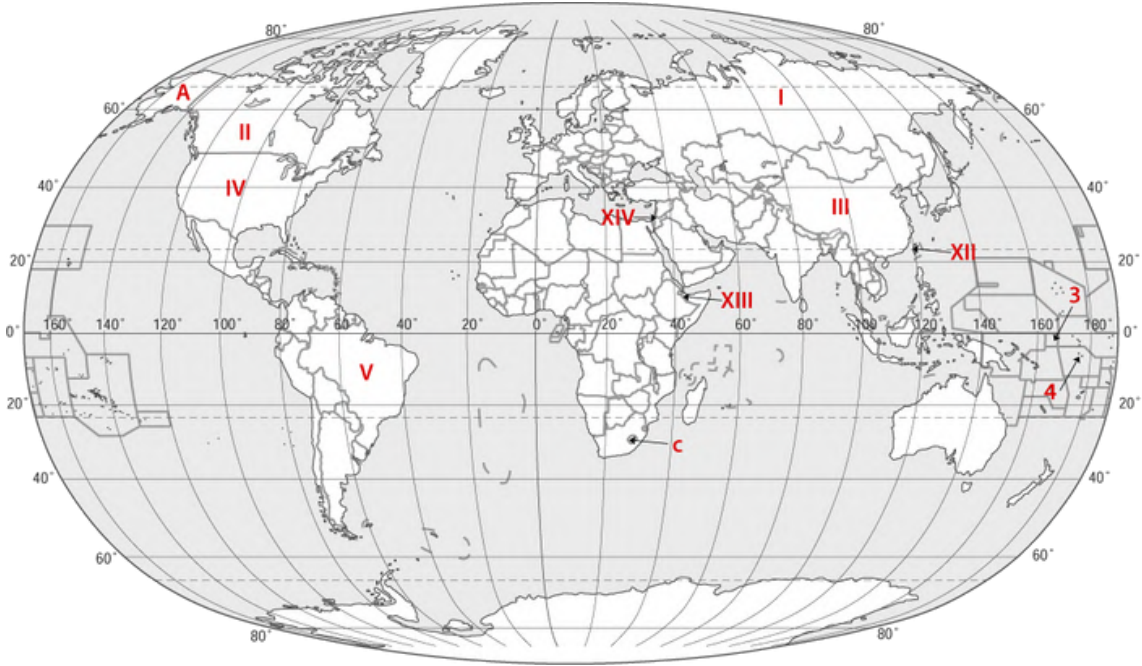
- 62. Rola usług w gospodarce
- 63. Transport i łączność
- 64. Usługi edukacyjne i finansowe
- 65. Handel międzynarodowy. Globalizacja
- 66. Turystyka na świecie

Wpływ człowieka na środowisko przyrodnicze

- 67. Wpływ człowieka na atmosferę i hydrosferę
- 68. Wpływ rolnictwa i działalności górniczej na środowisko przyrodnicze
- 69. Wpływ transportu i turystyki na środowisko przyrodnicze
- 70. Ochrona krajobrazu kulturowego. Rewitalizacja i proekologia

Zadanie 1.

Największe państwa świata	Najmniejsze państwa świata	Przykłady enklaw	Przykłady eksklaw	Obszary o nieustalonym statusie
I. Rosja	1. Watykan	a. San Marino	A. Alaska	X. Kosowo
II. Kanada	2. Monako	b. Watykan	B. Hiszpańskie miasta Ceuta i Melilla na północnym wybrzeżu Maroka	XI. Naddniestrze
III. Chiny	3. Nauru	c. Lesotho	C. Nachiczewańska Republika Autonomiczne	XII. Tajwan
IV. Stany Zjednoczone	4. Tuvalu	-	D. Brytyjska Irlandia Północna	XIII. Somaliland
V. Brazylia	5. San Marino	-	E. Obwód Kaliningradzki	XIV. Palestyna

Zadanie 2.

Państwo	Stolica konstytucyjna	Siedziba władz państwowych
Boliwa	Sucre	La Paz
Holandia	Amsterdam	Haga
RPA	Pretoria	Kapsztad

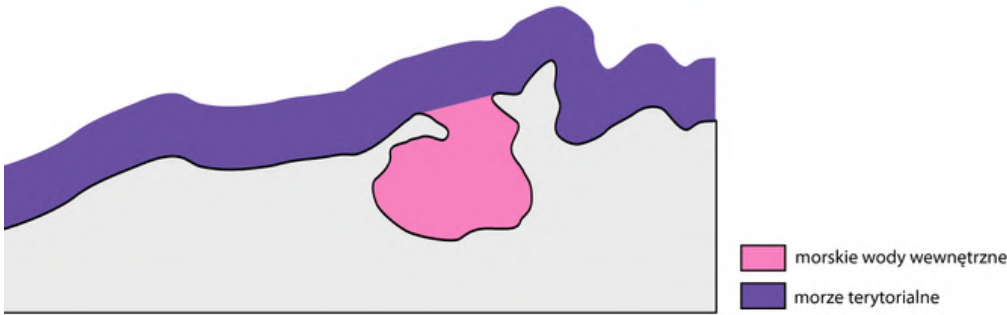
Zadanie 3.
Szwajcaria

Zadanie 4.
Decyzją ONZ z 1974 roku Jerozolima miała pozostać tzw. strefą neutralną, tzn. miała nie należeć do żadnego z państw i pozostać pod kontrolą międzynarodową. Tymczasem Izrael ogłosił w 1980 roku Jerozolimę swoją „wieczną stolicą”. Większość państw jako stolicę Izraela uznaje drugie co do wielkości miasto – Tel Awiw i tam lokuje swoje ambasady. Siedziba parlamentu Izraela (Kneset), prezydenta i Sądu Najwyższego Izraela także znajdują się w Jerozolimie. W 2017 roku prezydent Donald Tramp oficjalnie uznał Jerozolimę za stolicę Izraela, podobnie postąpiły Gwatemala i Nauru.

Zadanie 5.

Państwo	Formy państwowe	Forma rządów	Ustrój rządów
Australia	Federacja	Monarchia parlamentarna	Demokratyczny
Hiszpania	Unitarne (określanie niekiedy jako system pośredni, za sprawą dużej autonomii wspólnot regionalnych)	Monarchia parlamentarna	Demokratyczny
Portugalia	Unitarne	Republika	Demokratyczny
Japonia	Unitarne	Monarchia parlamentarna	Demokratyczny
Katar	Unitarne	Monarchia konstytucyjna	Autorytarny
Korea Północna	Unitarne	Republika	Totalitarny
Stany Zjednoczone	Federacja	Republika	Demokratyczny
Wietnam	Unitarne	Republika	Totalitarny
Polska	Unitarne	Republika	Demokratyczny

Zadanie 6.

Zadanie 7.

Wyłączna strefa ekonomiczna to pas wód do 200 mil morskich (370 km) od brzo- gu (a dokładniej od brzo- gu morza terytorialnego). Obecne państwa w tej strefie korzystają z wolności żeglugi, przelotu, układania kabli podmorskich i rurociągów. Państwo, do którego strefa przynależy posiada z kolei wyłączne prawa do: badania, eksploatacji, ochrony i gospodarowania zasobami naturalnymi, wznoszenia i użytkowania sztucznych wysp, instalacji i konstrukcji, badań naukowych, ochrony i zachowania środowiska morskiego.

Zadanie 8.

Antarktyda na mocy porozumienia międzynarodowego (Układ Antarktyczny) podpisanego obecnie przez ponad 50 krajów, nie należy do żadnego państwa. Jest obszarem międzynarodowym. Może być wykorzystywana tylko do celów pokojowych, nie wolno na jej terenie wydobywać surowców mineralnych. Z kolei każdy kraj, który podpisał porozumienie może swobodnie prowadzić tam badania naukowe. Przed wejściem w życie Traktatu Antarktycznego z 1961 roku siedem państw zgłosiło roszczenia do terytorium Antarktydy. Podpisany Układ nie anulował ich. Są to: Argentyna, Australia, Chile, Francja, Norwegia, Nowa Zelandia i Wielka Brytania.

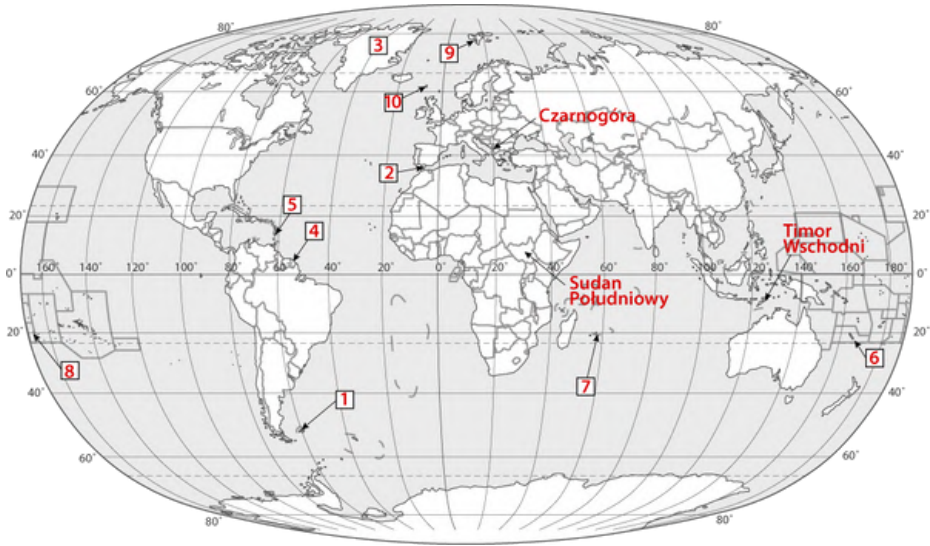
Zadanie 9.

Podpisanie Układu Antarktycznego uchroniło Antarktydę (w tym jej krajobraz i bioróżnorodność) przed degradacją związaną z działalnością człowieka. Uniemożliwił on m.in. prowadzenie wydobywania surowców mineralnych. Prowadzenie działalności wydobywczej spowodowałoby podniesienie temperatury, a to z kolei przyczyniłoby się do wzrostu tempa topnienia pokrywy lodowej tego obszaru i w konsekwencji wzrostu poziomu mórz.

Zadanie 10.

Nr kol	Terytoria	Państwo, od którego jest zależne
1.	Falklandy	Wielka Brytania
2.	Gibraltar	Wielka Brytania
3.	Grenlandia	Dania
4.	Gujana Francuska	Francja
5.	Martynika	Francja
6.	Nowa Kaledonia	Francja
7.	Reunion	Francja

8.	Samoa Amerykańskie	Stany Zjednoczone
9.	Svalbard	Norwegia
10.	Wyspy Owcze	Dania

Zmiany na mapie politycznej świata

Zadanie 11.

Przykład 1:

Wyspy Owcze – monarchia parlamentarna. Są samorządne jeśli chodzi o politykę wewnętrzną (własny parlament, premier, rada ministrów). Podlegają Danii w polityce zagranicznej, jak i władzy sądowniczej.

Przykład 2:

Nowa Kaledonia – terytorium zamorskie Francji o szerokiej autonomii. Rząd Francji reprezentuje wysoki komisarz mianowany przez prezydenta. Mieszkańcy posiadają obywatelstwo i paszporty francuskie. Władza ustawodawcza należy do 1-izbowego Kongresu Terytorialnego (poza kwestiami polityki zagranicznej, obrony, finansów, prawa i porządku, oświaty). Władza wykonawcza należy do rządu wybieranego przez Kongres. W parlamencie francuskim Nowa Kaledonia jest reprezentowana przez dwóch deputowanych i jednego senatora.

Zadanie 12.

Przykład 1: Czarnogóra

- problemy polityczne:

Widoczne są rosyjskie wpływy m.in. poprzez lokowanie luksusowego mienia oligarchów np. jachtów w czarnogórskich portach. Wciąż obecny jest konflikt ze Serbią, zwłaszcza na tle religijnym. Aż 72% zamieszkujących państwo wyznaje prawosławie i należy do jurysdykcji Serbskiej Cerkwi Prawosławnej – Metropolii Czarnogóry i Przymorza, z kolei ok. 8% do nieuznawanej przez inne autokefalie Czarnogórskiej Cerkwi Prawosławnej, która formalnie działa jako organizacja pozarządowa.

- problemy społeczno-gospodarcze:

Wysoka stopa bezrobocia (w 2021 r. – 15%) jest dowodem na wciąż utrzymującą się dużą szarą strefę i niską efektywność administracji podatkowej. Turystyka dostarcza ok. 30% PKB, co oznacza, że Czarnogóra jest najbardziej zależnym od tego sektora krajem europejskim. Pandemia i agresja Rosji na Ukrainę znacząco wpłynęły na zahamowanie gospodarki. Czarnogóra ma duże długi w chińskich bankach, które zaciągnęła m.in. na budowę dróg.

Przykład 2: Timor Wschodni

- problemy polityczne:

Według danych Serwisu Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 06.10.23 r. „Sytuacja polityczna obecnie oceniana jest jako stabilna ale zawsze istnieje ryzyko niepokojów społecznych”. Po krwawej wojnie z Indonezją Timor Wschodni uzyskał niepodległość w referendum. Funkcje szefa rządu sprawuje od 01.07.23 r. Xanana Gusmão, który w latach 2002-2007 był prezydentem państwa, walczył o jego niepodległość, postrzegany jest jako charyzmatyczny lider. Jego polityka musi uniezależnić kraj tylko i wyłącznie od wydobycia i sprzedaży ropy.

- problemy społeczno-gospodarcze:

Duża część społeczeństwa żyje na granicy ubóstwa. W latach 2002-2021 nastąpiła eksplozja demograficzna. Ponad 50% populacji pracuje w mało wydajnym rolnictwie, podobny odsetek stanowią analfabeci. Kraj posiada duże zasoby ropy naftowej od której sprzedaży jest mocno uzależniona koniunktura gospodarcza.

Zadanie 13.

Cypr Azja 	Mongolia Azja 	Gambia Afryka
Estonia Europa 	Azerbejdżan Azja 	Namibia Afryka

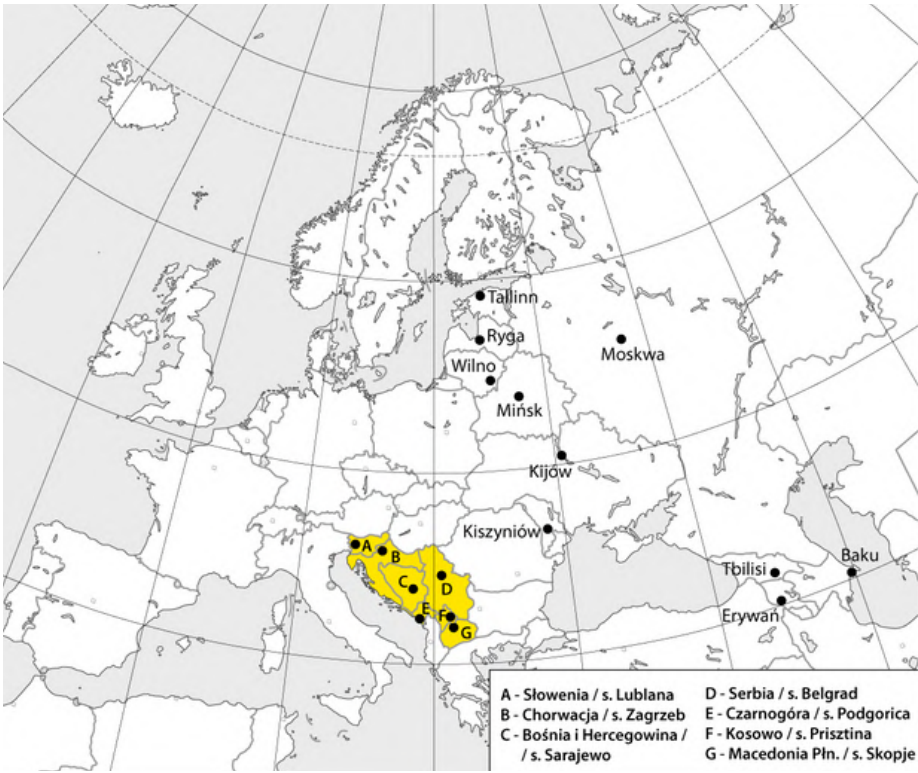
Zadanie 14.

- **równik:** Stany Zjednoczone, Ekwador, Kolumbia, Brazylia, Wyspy Św. Tomasza i Książęca, Gwinea Równikowa, Gabon, Kongo, Demokratyczna Republika Konga, Uganda, Kenia, Somalia, Malediwy, Indonezja, Kiribati
- **zwrotnik Raka:** Stany Zjednoczone, Bahamy, Mauretania, Mali, Sahara Zachodnia, Algieria, Niger, Libia, Egipt, Arabia Saudyjska, Indie, Chiny, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Oman, Bangladesz, Birma, Tajwan
- **zwrotnik Koziorożca:** Francja (Polinezja Francuska), Wielka Brytania (Pitcairn), Chile, Argentyna, Paragwaj, Brazylia, Namibia, Botswana, RPA, Mozambik, Madagaskar, Australia
- **południk początkowy 0°:** Wielka Brytania, Francja, Hiszpania, Algieria, Mali, Burkina Faso, Ghana
- **południk 180°:** Rosja, USA (Aleuty), Kiribati, Tuvalu, Francja (Wallis i Futuna), Fidżi

Zadanie 1.
a)

b)

Zadanie 2.

Przyczyny	Przykłady
aneksje terytoriów niczych i kolonizacji	Aneksja Autonomicznej Republiki Krymu przez Rosję w 2014 roku (nieuznana przez większość państw).
zmiany systemu politycznego	Z totalitarnego na demokratyczne w państwach byłego ZSRR np. Ukraina, Litwa, Łotwa, Estonia.
integracji państw	Zjednoczenie Niemiec.
dezintegracji państwa zamieszkiwanego przez wielokulturowe społeczeństwo	Rozpad Jugosławii, rozpad ZSRR.
zmiana ustroju społeczno-gospodarczego	Przejście z gospodarki centralnie planowanej do gospodarki wolnorynkowej w Polsce po 1989 r.

Zadanie 3.

- rozpad ZSRR - 1991
 - rozpad Jugosławii - 1991
 - powstanie Czarnogóry - 2006
 - powstanie Jemenu – 1990
 - powstanie Kosowa – 2008
- powstanie Republiki Palau – 1994
 - powstanie Timoru Wschodniego – 2002
 - zjednoczenie Niemiec – 1990
 - rozpad Czechosłowacji – 1993
 - powstanie Sudanu Południowego – 2011

Zadanie 4.

Kraj Basków:

Baskowie (Eskaldunak) są jednym z najstarszych ludów europejskich. Baskonia (Euskadi) podzielona jest między dwa kraje: Hiszpanię (cztery prowincje) i Francję (trzy departamenty francuskie). W przeszłości Baskowie posiadali szerokie przywileje (tzw. fueros), co stworzyło warunki do przetrwania baskijskiej kultury, języka i poczucia odrębności. Niesławę dążeniom niepodległościowym przyniosła organizacja ETA (a zwłaszcza jej wojskowy, terrorystyczny odłam), która ostatecznie złożyła broń i została rozwiązana w 2018 roku. Obecnie Kraj Basków funkcjonuje jako wspólnota autonomiczna, która składa się z 3 prowincji. Posiada własny parlament, rząd (któremu przewodniczy prezydent). Finanse (dochody i wydatki) dzieli z rządem centralnym Hiszpanii. W gestii państwa pozostaje utrzymywanie stosunków międzynarodowych, obrona i sądownictwo.

Katalonia:

Podobnie jak Kraj Basków posiada status wspólnoty autonomicznej. Dążenia separatystyczne Katalończyków nigdy nie miały charakteru powstań czy działań zbrojnych lub terrorystycznych. Opierały się o rozwiązania demokratyczne. W 2015 r. w przyspieszonych wyborach parlamentarnych w Katalonii, przy rekordowej frekwencji 77%, zwycięstwo uzyskała opcja proniepodległościowa. Dwa lata później przeprowadzono referendum konstytucyjne – za niepodległością opowiedziało się 90% głosujących. Zgodnie z hiszpańskim prawem referendum było nielegalne, reakcją rządu Hiszpanii była dymisja rządu Katalonii, aresztowanie urzędników a także wydanie Europejskiego Nakazu Aresztowania wobec jej premiera. Zawieszono tymczasowo także autonomię Katalonii. W 2022 roku kolejny szef rządu Katalonii zaapelował do rządu Hiszpanii o zmianę w konstytucji i zezwolenie na zorganizowanie pełnoprawnego referendum niepodległościowego.

Zadanie 5.

Organizacja (skrót)	Nazwa organizacji	Charakter organizacji	Członkowie (przykłady)
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych	Polityczno-gospodarczo-wojskowy	USA, Rosja, Brazylia, Australia, Egipt (193 państwa)
UE	Unia Europejska	Polityczno-gospodarczy	Francja, Niemcy, Włochy, Szwecja, Finlandia, Grecja, Czechy, Słowacja (27 państw)
NATO	Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (Sojusz Północnoatlantycki)	Polityczno-wojskowy	USA, Kanada, Wielka Brytania, Francja, Turcja, Litwa, Łotwa, Estonia (30)
OPEC	Organizacja Krajów Eksportujących Ropę Naftową	Gospodarczy	Algieria, Arabia Saudyjska, Iran, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Kuwejt, Wenezuela (13)
UA	Unia Afrykańska	Polityczno-gospodarczo-wojskowy	Wszystkie państwa Afryki (55)
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju	Gospodarczy	USA, Kanada, Australia, Niemcy, Francja, Turcja, Japonia, Belgia, Islandia (38)
NAFTA	Północnoamerykański Układ Wolnego Handlu	Gospodarczy	USA, Kanada, Meksyk (3)
LPA	Liga Państw Arabskich	Polityczny	Arabia Saudyjska, Egipt, Irak, Jemen, Sudan, Kuwejt, Katar (22)
CEFTA	Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu	Gospodarczy	Macedonia Północna, Albania, Bośnia i Hercegowina, Mołdawia, Serbia, Czarnogóra (6)
ANZUS	Pakt Bezpieczeństwa Pacyfiku	Polityczno-wojskowy	USA, Australia, Nowa Zelandia (3)
MRCOSUR	Wspólny Rynek Południa	Gospodarczy	Argentyna, Brazylia, Paragwaj, Urugwaj, Wenezuela (zawieszona od 2016) (5)
ASEAN	Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej	Polityczno-gospodarczy	Malezja, Filipiny, Indonezja, Tajlandia, Singapur, Brunei, Wietnam, Laos, Mjanma, Kambodża (10)

Zadanie 6.

Organizacja	Argumenty za przynależnością	Argumenty przeciw przynależności
militarna	1.Zapewnienie bezpieczeństwa militarnego w razie agresji innego państwa na Polskę. 2.Wzrost umiejętności polskiej armii dzięki manewrom międzynarodowym.	1.Zaangażowanie w konflikty w odległych regionach może prowadzić do napięcia politycznego lub zerwania współpracy gospodarczej. 2.Śmierć żołnierzy biorących udział np. w misjach pokojowych.
gospodarcza	1.Zewnętrzne finansowanie inwestycji w naszym kraju. 2.Transgraniczna wymiana dóbr i towarów (handel bez ograniczeń).	1.Rekomendacje dla Polski niekorzystne z punktu widzenia różnych grup społecznych (np. o wydłużeniu wieku emerytalnego i jego zrównaniu dla obu płci, OECD< 2023). 2.Nakłady finansowe związane z koniecznością dostosowania do norm i standardów wyznaczonych przez różne organizacje.

Zadanie 7.

Skutkiem II wojny światowej było utracenie przez Europę zachodnią swojej dotychczasowej pozycji gospodarczej i politycznej na świecie. Stało się to za sprawą m.in. podziału Europy na zachód i wschód (zerwanie tradycyjnych więzów gospodarczych), a to negatywnie odbijało się na tempie odbudowy gospodarek. Dodatkowo zapoczątkowanie upadku systemu kolonialnego dodatkowo ograniczyło korzyści, jakie wcześniej czerpały państwa europejskie. Kwestie gospodarcze, jak i asekurowanie się przed militarnym zagrożeniem Europy zachodniej ze strony ZSRR, stały się siłą napędową działań integracyjnych – najpierw powołaniem do życia NATO. W 1945 r. 51 krajów zobowiązało się do utrzymania międzynarodowego pokoju poprzez utworzenie ONZ. Następnie powołano Europejską Wspólnotę Węgla i Stali, której celem było prowadzenie wspólnej polityki produkcji węgla i stali aby zapobiec wojnie gospodarczej. Był to początek drogi do utworzenia Unii Europejskiej.

Zadanie 8.

Organy, organizacje wyspecjalizowane i agendy ONZ	Główne dziedziny działalności
Rada Bezpieczeństwa	Stoi na straży pokoju i bezpieczeństwa, bada spory i sytuacje zagrażające bezpieczeństwu, decyduje o zastosowaniu odpowiednich środków (sankcje ekonomiczne lub użycie siły), wraz ze Zgromadzeniem Ogólnym ONZ wybiera sędziów Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości
Rada Gospodarcza i Społeczna	współpraca gospodarcza, społeczna i kulturalna, koordynacja działalności organizacji wyspecjalizowanych ONZ
Zgromadzenie Ogólne	Służy jako forum do prowadzenia dyskusji o kwestiach objętych Kartą Narodów Zjednoczonych, m.in. wspieranie pokoju i bezpieczeństwa czy promowanie rozwoju gospodarczego i społecznego, przyjmuje rezolucje, opracowuje prawnie obowiązujące konwencje, zatwierdza budżet ONZ, ustala politykę administracyjną i personalną.
FAO – Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa	rozwój obszarów wiejskich i rolnictwa, walka z głodem
UNESCO – Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty i Kultury	współpraca w dziedzinie oświaty, nauki i kultury
UNHCR	Przewodzenie i koordynacja międzynarodowych działań mających na celu ochronę uchodźców i rozwiązywanie ich problemów na całym świecie.

Zadanie 9.

1. Zwalczanie głodu i ubóstwa na obszarach wiejskich w krajach rozwijających się poprzez system pomocy finansowej w formie kredytów. Od 1978 r. Międzynarodowy Fundusz Rozwoju Rolnictwa zainwestował 8,5 mld dolarów, a z różnego rodzaju programów skorzystało ponad 250 mln osób. Wszystkie fundusze pochodzą z darowizn państw.
2. Promowanie praw kobiet – poprawa życia kobiet i ich uwłasnowolnienie.
ONZ zorganizowała pierwszą Światową Konferencję ws. Kobiet (Meksyk 1975). 180 państw ratyfikowało konwencję ONZ z 1979 r. w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet.

Wymienione działania, jak i wiele innych podejmowanych przez ONZ, są w mojej ocenie cennym narzędziem w celu zapewnienia zwalczania niekorzystnych zjawisk oraz zapewnienie godnych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich ludzi.

Zadanie 10.**Filar I**

Wspólnota Europejska

Zapewnienie działania jednolitego rynku, dążenie do harmonijnego zrównoważonego i trwałego rozwoju działalności gospodarczej, zatrudnienia i pomocy socjalnej oraz równouprawnienia kobiet i mężczyzn.

Filar II

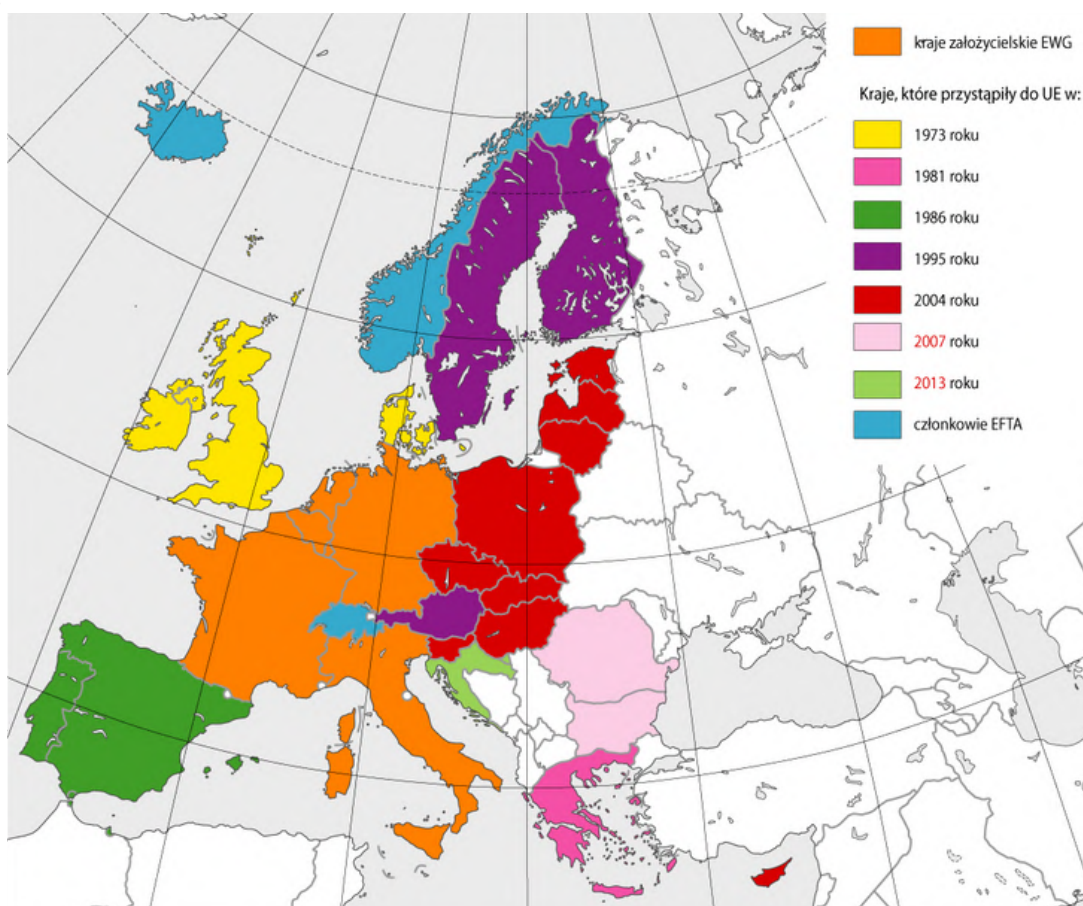
Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa

Celem jest ochrona wspólnych wartości, podstawowych interesów, niezależności i integralności Unii Europejskiej zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych przez określanie i wdrażanie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Filar III

Współpraca w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych

Wspólne działania celem zapewnienia wysokiego poziomu ochrony w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, m.in. poprzez ustalenie zasad przekraczania granic Wspólnoty, współpracę sądową, działanie Europolu, polityki azylowej.

Zadanie 11.

Zadanie 12.

Zalety	Wady
1.Swobodna możliwość studiowania i pracowania za granicą 2.Rozwój infrastruktury komunikacyjnej finansowanej ze środków UE.	1.Biurokratyzacja np. szkolnictwa wyższego. 2.Zbyt szczegółowe regulacje np. dotyczące stopnia skrzywienia bananów importowanych do UE.

Zadanie 13.

1. Zapewnienie bezpieczeństwa w związku z kryzysem migracyjnym od roku 2015 (napływ uchodźców z Bliskiego Wschodu) – brak jednomyślności w UE w sprawie relokacji uchodźców, spadek bezpieczeństwa, nasilenie nastrojów antyimigracyjnych.
2. Problemy demograficzne związane z postępującym starzeniem się społeczeństwa.
3. Przekonanie innych państwa do wdrożenia polityki ochrony klimatu.
4. Rywalizacja gospodarcza z potęgami gospodarczymi jakimi są: Chiny, Indie, USA, Rosja.

Zadanie 14.

Problem:	
Jak jest?	Jak powinno być?
- rośnie liczba osób starszych (w wieku emerytalnym i powyżej 80 r.ż.) - spada liczba urodzeń (przyrost naturalny bliski 0 lub ujemny, niska dzietność kobiet) - wg prognoz do roku 2080 liczba ludności w UE mająca 65 lat i więcej wzrośnie i stanowić będzie blisko 30% całej populacji, a 80+ ok. 12% - rosną wydatki na świadczenia emerytalne, opiekę zdrowotną itd.	- przyrost naturalny powinien być dodatni, aby zapewnić odtwarzanie społeczeństwa - wyrównany podział grup wiekowych charakterystyczny dla społeczeństwa dojrzałego i stabilnego demograficznie (tzw. piramida zastojowa)
Dlaczego nie jest tak, jak powinno być?	
- przedkładanie kariery nad rodzinę (uwarunkowania ekonomiczne) - niechęć do zawierania stałych związków (uwarunkowania kulturowe) - niewystarczająca pomoc socjalna - brak mieszkań i ich cena oraz niezadowalająca opieka zdrowotna (uwarunkowania socjalne) - koszty utrzymania rodziny przy postępującej inflacji (uwarunkowania ekonomiczne)	
Propozycje rozwiązania problemu	
- zmiana postrzegania starości w kategorii „problemu społecznego” – promowanie działań dla społecznej partycypacji ludzi starszych, zapewnienie możliwości rozwoju (np. uniwersytety trzeciego wieku, które zamiast wypełniać czas ludziom starszym mogą umożliwić nabywanie nowych kwalifikacji, możliwość przebranżowienia 50. latków i starszych) - likwidacja programów, które nie sprzyjają (nie zachęcają) prokreacji i wprowadzenie innych rozwiązań oczekiwanych przez społeczeństwo w tym zakresie (np. darmowe żłobki dla wszystkich, skrócenie tygodnia pracy dla matek małych dzieci itd.) - wydłużenie wieku emerytalnego	

Zadanie 15.

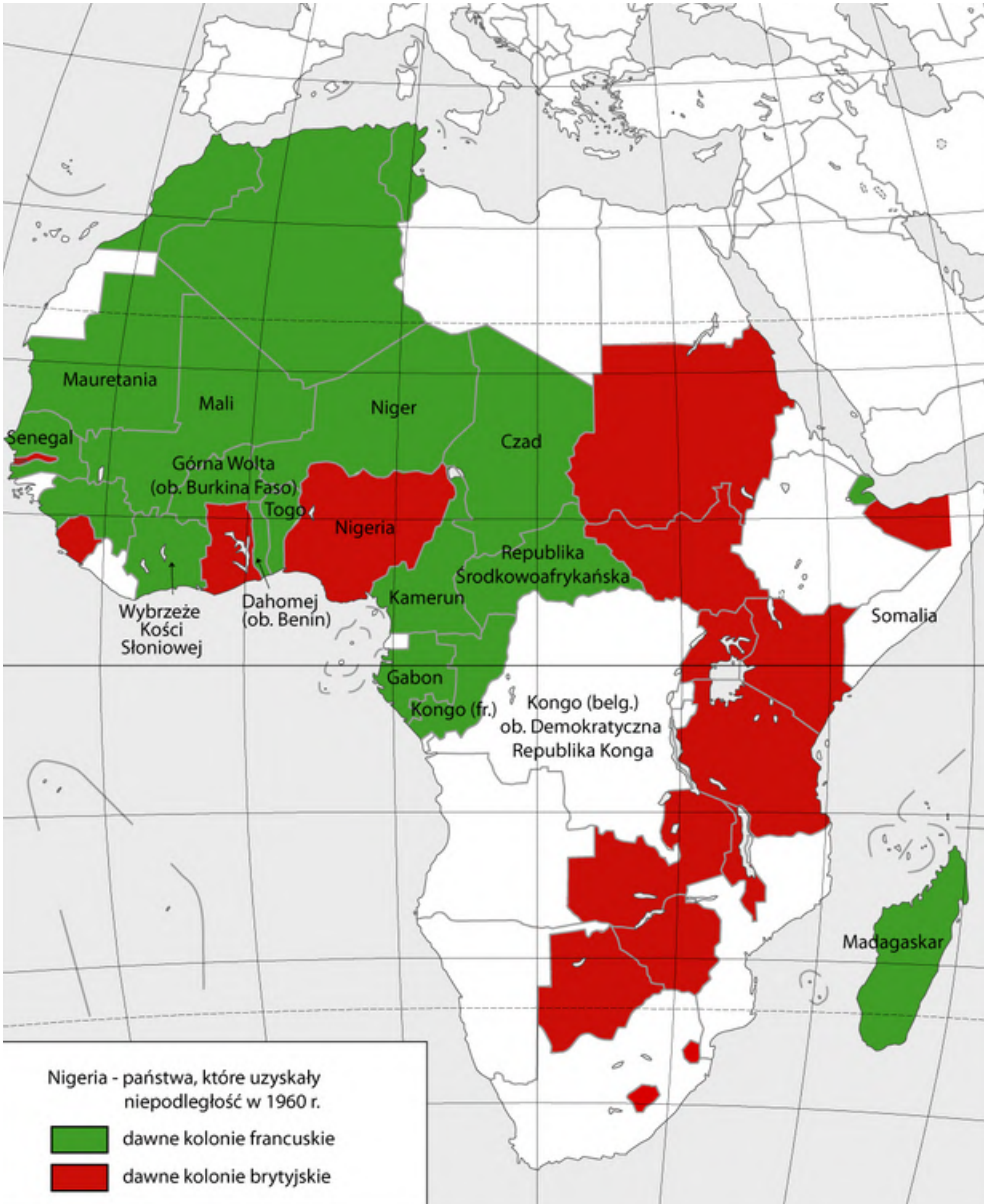
Przykładem zagrożenia może być zmniejszenie środków dedykowanych krajom UE, które nie przestrzegają zasad prawa międzynarodowego. W październiku 2021 r. Trybunał Sprawiedliwości UE nałożył na Polskę karę wynoszącą 1 mln euro / dziennie ze względu na niezawieszenie stosowania przepisów krajowych dot. w szczególności uprawnień Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego, które uznano za niezgodne z prawem międzynarodowym.

Państwa, które nie przestrzegają zasad prawa międzynarodowego są zazwyczaj odbierane w sposób negatywny przez społeczność międzynarodową. Może to rodzić brak zaufania, w konsekwencji zrywanie kontaktów gospodarczych lub niechęć, która negatywnie wpływa na różne dziedziny, chociażby turystykę.

[WRÓĆ DO SPISU TREŚCI](#)**Zadanie 16.**

1. Edukacja oparta o powszechne normy moralne – upowszechnianie od najmłodszych lat uniwersalnych zasad moralnych, które zapewnią „postępowanie wobec innych w duchu braterstwa”.
2. Reformy sądownictwa i wymiaru sprawiedliwości, których celem będzie respektowanie Deklaracji Praw Człowieka tam, gdzie nie jest ona przestrzegana.

Zadanie 1.

Zadanie 2.

Kolonie francuskie rozmieszczone były głównie na północnym-zachodzie i w centralnej części Afryki. Wyjątkiem są obszary: Dżibuti we wschodniej części i Madagaskar na południowym-wschodzie. Poza trzema koloniami brytyjskimi w zachodniej części kontynentu wszystkie pozostałe Wielka Brytania lokowała na wschodzie kontynentu. Upraszczając można podzielić Afrykę na dwie strefy wpływu: francuska na zachodzie i brytyjska na wschodzie.

Zadanie 3.

Etap	Przykłady państw, które uzyskały samodzielność
I (1945-1955)	Afryka: Libia, Azja: Indonezja, Filipiny, Indie, Izrael
II (1956-1965)	Afryka: Maroko, Sudan, Tunezja, Azja: Cypr, Kuwejt, Singapur
III (1966-1975)	Afryka: Botswana, Mauritius, Angola, Azja: Bahrajn, Bangladesz
IV (1976-1990)	Afryka: Seszele, Zimbabwe, Namibia, Azja: Kazachstan, Turkmenistan

Zadanie 4.

Państwo: Seszele		
Cecha	Cechy gospodarki	
	kolonii w momencie uzyskania niepodległości	obecnie
Przeznaczenie produkcji rolniczej	Głównie na eksport, mieszkańcy przymusowo pracowali przy produkcji bawełny	Eksport produktów rolnych stanowi jedynie ok. 2,5% PKB. Większość produkcji zostaje na rynku rodzimym, Eksportowane są m.in, wanilia, goździki, tytoń cynamon, guano.
Znaczenie gospodarcze przemysłu przetwórczego	Znikome	Słynie z produkcji konserw z tuńczyka i mrożonek. Przemysł generuje ok. 13% PKB.
Poziom rozwoju transportu	Nierozwinięty	Brak połączeń kolejowych, istnieje 14 lotnisk (w tym 7 z utwardzonymi pasami), drogi w dobrym stanie, Między wyspami kursują promy.
Główna grupa towarów eksportowych	Początkowo bawełna i przyprawy, później kokosy, tytoń, kopro i trzcina cukrowa.	Mrożone ryby i tuńczyk w puszcze.
Poziom rozwoju usług	Ludność trudniła się głównie rolnictwem. Rozwój turystyki (początkowa faza).	Wysoki poziom świadczonych usług turystycznych oraz sprzedaż licencji połowowych zagranicznym amatorom stanowią główne źródło dochodów.

Zadanie 5.

Dekolonizacja Seszeli pozwoliła na rozwój gałęzi gospodarki, które do tej pory były zaniedbane. W dalszym ciągu rozwijała się turystyka (usługi dostarczają ok. 70% PKB). W ostatnich latach turystyka (ze względu na pandemię koronowianina) przyniosła o wiele niższe wpływy do budżetu, stąd poszukiwanie nowych źródeł dochodów do budżetu państwa. Od czasów dekolonizacji wzrósł udział przemysłu przetwórczego (sprzedaży przetworów rybnych, konserw i mrożonek).

Zadanie 6.

Kolonializm wywarł ogromny wpływ na rozwój gospodarczy wielu regionów świata. Wpływ ten dotyczył zmian, które następowały w środowisku przyrodniczym, w sferze życia społecznego i w gospodarce. Przykładem zmian, które na zawsze odmieniły życie rdzennej ludności było m.in. napływ i osiedlanie się ludności o białej skórze, rozprzestrzenienie chrześcijaństwa czy upowszechnienie języka państw-kolonizatorów. Eksploatacja surowców naturalnych spowodowała przekształcenie środowiska przyrodniczego lub jego degradację.

Zadanie 7.

Dekolonizacja w wielu rejonach świata spowodowała migracje ludności (w tym także do państw, które były ich kolonizatorami). Spowodowane było to złą sytuacją gospodarczą (brak finansowania, które wcześniej mogło zapewniać państwo-kolonizator) oraz liczne konflikty (m.in. o władzę) w nowo powstałych państwach. Sudan, państwo afrykańskie, przestał być kolonią brytyjską w 1956 r. Napięcia między mieszkańcami północy i południa trwały latami, aż doprowadziły do utworzenia nowego państwa - Sudanu Południowego w 2011 roku. Toczące się konflikty wewnątrz państwa, a także susze i opóźnianie pory deszczowej są przyczyną współczesnych migracji mieszkańców tego najmłodszego państwa w Afryce do innych krajów, które leżą w jego sąsiedztwie.

[WRÓĆ DO SPISU TREŚCI](#)**Zadanie 8.**

Według definicji Słownika Języka Polskiego jest to "współczesna forma kolonializmu polegająca na nierównoprawnych stosunkach ekonomicznych i politycznych narzuconych przez państwa imperialistyczne rozwijającym się krajom niepodległym Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej". Drugie, szersze znaczenie, dotyczy sytuacji w krajach niemających nic wspólnego z dziedzictwem kolonialnym, również państw europejskich (zdaniem niektórych także i w Polsce). Dotyczy ono na przykład obecności kapitału zagranicznego w Polsce chociażby w sferze bankowości. Przykładem neokolonializmu w ujęciu tradycyjnym może być kontrola afrykańskich zasobów przez inne państwa. Według raportu brytyjskiej organizacji pozarządowej War on Want z ostatnich lat wśród koncernów kontrolujących afrykańskie zasoby znajdują się tacy giganci jak BP, Rio Tinto, Shell czy Glencore. Ponad 100 korporacji notowanych na giełdzie w Londynie kontroluje afrykańskie zasoby warte co najmniej bilion dolarów.

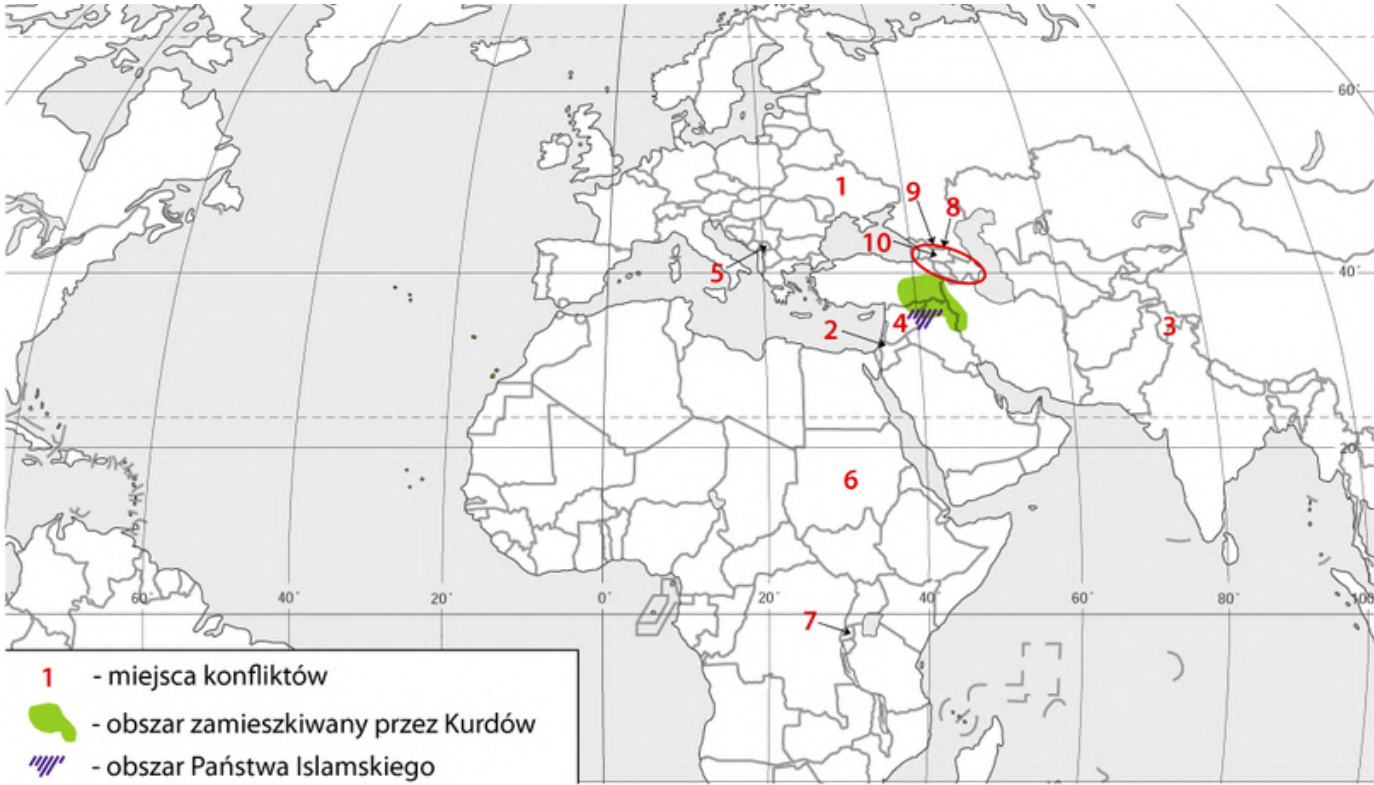
Zadanie 1.
a)

Nr	Miejsce konfliktu	Strony konfliktu	Podłoże konfliktu	Sytuacja obecna
1.	Ukraina	Rosja i Ukraina	Roszczenia Rosji wobec terenów niepodległej Ukrainy, która wcześniej wchodziła w skład ZSRR. Po protestach przeciwko późnieniu jej wejścia do UE Rosja anektowała Krym.	Otwarta wojna rosyjsko-ukraińska. Ukraińcy odzyskują kontrolę nad terenami okupowanymi przez agresora.
2.	Palestyna	Palestyńczycy i Izraelczycy	Spór o terytorium (w tym stolicę - Jerozolimę) oraz utworzenie niepodległego państwa Palestyny	Palestyńczycy posiadają autonomię na terenie Zachodniego Brzegu Jordanu oraz w Strefie Gazy. Ta druga od października 2023 jest miejscem krwawych walk między Izraelem a jej mieszkańcami w odpowiedzi na ataki prowadzone przez Hamas (terrorystyczną organizację palestyńską).
3.	Kaszmir	Indie i Pakistan	Przynależność obszaru Kaszmiru do Indii. W tle spór religijny (większość mieszkańców Kaszmiru stanowią muzułmanie, co może stanowić argument przynależności do Pakistanu).	Oba państwa posiadają broń nuklearną. W 2019 r. Indie dokonały nalotu na Pakistan (powodem był atak na terrorystyczne ugrupowanie oskarżane o zamach na indyjskim terenie Kaszmiru). W miasteczku Wagah działa jedyne czynne w ciągu dnia przejście graniczne (co wieczór jest zamykane a flagi obu państw w specjalnej ceremonii zostają opuszczone).
4.	Syria	Zwolennicy i przeciwnicy prezydenta Baszszara al-Asada	Sprzeciw części społeczeństwa wobec autorytarnej władzy i nierównościom społecznym w Syrii.	Kraj pogrążony w kryzysie, część terytorium pod kontrolą wojsk tureckich. Setki tysięcy Syryjskich uchodźców opuściło kraj.
5.	Kosowo	Albańczycy i Serbowie zamieszkujący obszar Kosowa i Serbia (która nie uznaje Kosowa, jako niepodległego państwa).	Konflikt Serbsko-Albański. Dążenia niepodległościowe Albańczyków i Serbów zamieszkujących Kosowo do utworzenia niezależnego państwa.	Kosowo uznawane jest jako niepodległe państwo przez ponad 100 krajów (w tym Polskę). W 2022 r. złożyło wniosek o członkostwo w UE.
6.	Sudan	Grupy odmienne wyznaniowo i kulturowo, m.in. arabscy Sudańczycy z północy i chrześcijanie i animiści z południa.	Zróżnicowanie etniczne północy i południa, próba narzucenia wszystkim prawa szariatu, niezadowolenie z dominującej pozycji Arabów na północy - w efekcie utworzenie nowego państwa na południu w 2011 roku (Sudanu Południowego).	Konflikty w kolejnych latach: 2003-2011 konflikt w Darfurze (prowincji Sudanu), 2011-2014 konflikt graniczny z Sudanem Południowym. Od 2013 r. w Sudanie Południowym trwa wojna domowa.
7.	Rwanda	Plemiona Hutu i Tutsi.	Podłoże etniczne o dominację i władzę.	Po masakrze - próbie eksterminacji ludności cywilnej Tutsi przez plemię Hutu z 1994 r. podpisano zawieszenie broni. Po wojnie ONZ powołała Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy. Do dziś mieszkańcy tego regionu uczą się żyć w pojednaniu obok swoich ówczesnych oprawców. Obozy dla uchodźców zostały zlikwidowane w 1996 r. Obecnie Rwanda jest jednym z dynamiczniej rozwijających się państw Afryki.

[WRÓĆ DO SPISU TREŚCI](#)

Nr	Miejsce konfliktu	Strony konfliktu	Podłoże konfliktu	Sytuacja obecna
8.	Czeczenia	Czeczeńcy - Rosja	Dążenia Czeceńców do utworzenia państwa, kolaboracja z Niemcami, gorsze finansowanie przez ZSRR.	Miejsce mają zamachy terrorystyczne np. zamach samobójczy przeprowadzony w autobusie w 2013 roku przez wdowę po islamskim ekstremiście. Władzę sprawuje prorosyjski przywódca Ramzan Kadyrow, który włączył się w konflikt rosyjsko-ukraiński po stronie Rosji.
9.	Kaukaz	Azerowie, Ormianie, Gruzini, Czerkiesi, Kurdowie, Rosjanie.	Dążenia niepodległościowe, po rozpadzie ZSRR powstały nowe państwa: Azerbejdżan, Gruzja, Armenia.	W wyniku operacji militarnej w dniach 19–20.09.2023 r. Azerbejdżan rozbił siły nieuznawanej międzynarodowo ormiańskiej Republiki Górskiego Karabachu. Doprowadziło to do faktycznego demontażu struktur tego parapaństwa, co formalnie miały potwierdzić jego władze, ogłaszając 28 września jego samorozwiązanie z dniem 1 stycznia 2024 r.
10.	Gruzja	Mniejszości etniczne w prowincjach Abchazja i Osetia Południowa (wspierane przez Rosjan) oraz Gruzja	Mniejszości etniczne w prowincjach Abchazja i Osetia Południowa (wspierane przez Rosjan) oraz Gruzja	Do dziś w Abchazji i Osetii Południowej stacjonują rosyjskie wojska, a na tak zwanej linii okupacyjnej dochodzi do prowokacji.

b)

Zadanie 2.

-wojna hybrydowa:

stanowi połączenie konwencjonalnych wojennych działań z atakami nieregularnymi (które prowadzą np. oddziały partyzanckie o niewielkim zasięgu), cybernetycznymi, terroryzmem i przestępczością.

-działania partyzanckie:

polegają na zbrojnych walkach przeciwko okupantowi, które prowadzone są nieregularnie, poprzez podjazdowe ataki, dywersję itp. przy poparciu ludności.

Zadanie 3.

Kurdowie są jednym z największych narodów na świecie, który nie posiada własnego państwa. Zamieszkują głównie góryste tereny czterech państw: Turcji, Syrii, Iraku i Iranu.

Na terenie Iraku, Syrii i Iranu uzyskali autonomię o różnym statusie. W 1988 roku wojska ówczesnego prezydenta (dyktatora) Iraku przeprowadziły atak chemiczny na ludność wojskową i cywilną. Kurdowie dążą wciąż do utworzenia niepodległego państwa na Bliskim Wschodzie.

Zadanie 4.

Cecha	Cywilizacja islamu	Cywilizacja zachodnia
Dominująca religia	islam	chrześcijaństwo (głównie katolicyzm i protestantyzm)
Główne wartości	system wartości oparty na Koranie, swoboda działania i wolność jednostki ograniczona względami religijnymi, interes ogółu często ważniejszy od interesu jednostki	system wartości oparty na Biblii oraz filozofii greckiej i rzymskiej, swoboda jednostki i jej działania, pochwała indywidualizmu, poszanowanie życia i godności człowieka bez względu na różne cechy
Demografia	państwowość determinowana najczęściej przez islam, niekiedy prawo w państwie oparte jest na religijnym prawie szariatu	oparte na demokracji, najważniejsze prawa zazwyczaj w konstytucji, zazwyczaj władza niezależna jest o władzy religijnej
Stosunki społeczne	dominująca rola mężczyzny, rola kobiety często sprowadzana do opieki nad domem, uznawanie wielożeństwa, ograniczona tolerancja wobec osób z odmiennych kręgów kulturowych	równość osób o różnym statusie społeczno-gospodarczym wobec prawa, równouprawnienie płci, nieuznawanie wielożeństwa, tolerancja i szacunek wobec odmiennych kultur
Systemy polityczne	najczęściej rządy autorytarne	monarchia lub republika
Gospodarka	niewielka rola kreatywności w rozwoju gospodarki, często ograniczona różnymi nakazami i zakazami wynikającymi z prawa religijnego np. zakaz spekulacji powoduje niemożność handlowania wirtualnymi pieniędzmi przez bankowość muzułmańską	cenione wartości w gospodarce to przedsiębiorczość i kreatywność, swoboda działalności gospodarczej dla wszystkich

Zadanie 5.

W tak dużych społecznościach, jakimi są wyznawcy islamu, jak i przedstawiciele cywilizacji zachodu (nie tylko chrześcijanie, także ateści, agnostycy itd.) utrzymanie poprawnych (przyjaznych) relacji jest bardzo trudne, choć nie znaczy to, że niemożliwe.

Wciąż wiele zależy od działań przywódców politycznych i religijnych, chęci istnienia obok siebie z poszanowaniem drugiego. Załagodzeniu konfliktów mogą sprzyjać wspólne działania niezwiązane z religią, np. inwestycje, organizacje zawodów, niesienie pomocy innym, prace badawcze, współpraca między szkołami itd. Z twardych rozwiązań koniecznym wydaje się rozwiązywanie organizacji o charakterze terrorystycznym.

Zadanie 6.

Fundamentalizm według definicji słownikowej oznacza dosłowną wierność doktrynie, zwłaszcza religijnej, politycznej; rygorystyczne przestrzeganie jakichś zasad, norm. Fundamentalizm islamski należy zatem rozumieć jako powrót do tradycji, do podstaw islamu oraz budowy państwa, które byłoby oparte na zasadach Koranu i wzorach pozostawionych przez Mahometa. Z fundamentalizmem islamskim często wiąże się terroryzm, jako, że fundamentaliści chcą wprowadzenia prawa szariatu, a drogą do tego mogą być według ich wiary ataki terrorystyczne, które zapewniają realizację celów politycznych. Islam, jako religia opiera się na pięciu filarach wiary. Nie zakładają one tak radykalnych i rewolucyjnych działań jak te podejmowane przez fundamentalistów.

Zadanie 7.

Państwo Islamskie (jego struktury terytorialne) działało na terenach państw Bliskiego Wschodu - Syrii i Iraku. Celem działalności było połączenie wyznawców islamu w jedno państwo, które umożliwi światową dominację islamu w wersji ultrakonserwatywnej. Podstawą całego prawa tzw. Państwa Islamskiego są Koran i sunna (tradycja, którą tworzą czyny proroka Mahometa). Jego wyznawcy chcieli wprowadzenia prawa szariatu które, np. za kradzież karze amputacją kończyny.

Zadanie 8.

Odpowiedź zaznaczona na mapie z zadania 1.

Zadanie 9.

Aby żądania terrorystów zapisały się w świadomości opinii publicznej potrzebują oni mediów, by wywoływać strach na dużą skalę. Ponadprzeciętne prezentowanie tematu terroryzmu w mediach sprzyja budowaniu strachu w ludziach przed kolejnymi zamachami, które często są wyolbrzymione w stosunku do zagrożenia realnego. Forma przekazu (drastyczne obrazy, dźwięki, komentarze) sprzyja z kolei poszerzaniu się grupy ofiar - nie tylko tych bezpośrednio dotkniętych atakiem, ale także tych, których przekaz medialny rani psychicznie. Media mogą także służyć organizacjom terrorystycznym do rekrutowania nowych członków np. poprzez dostęp do informacji, kto przegląda strony internetowe lub wyszukuje oferty o określonej treści w internecie. W 2015 r. ISIS opublikowało w internecie dwa przewodniki dla dżihadystów. Pierwszy, pt. Hijrah to the Islamic State, zawiera szczegółowe informacje na temat bezpiecznej podróży do Syrii i Iraku. Publikacja ta nazywana była Lonely Planet dla dżihadystów z uwagi na dziesiątki praktycznych porad dotyczących podróży. Drugi zaś, How to Survive in the West. A Mujahid Guide, jest szczegółowym materiałem instruktażowym dla potencjalnych bojowników.

Zadanie 10.

Skrót	Nazwa organizacji	Region działania	Cel działalności
ETA	Baskonia i Wolność	Kraj Basków (Hiszpania)	Walka o niepodległość Basków
IRA	Irlandzka Armia Republikańska	Irlandia	Odlączenie Irlandii od Wielkiej Brytanii
FLNC	Front Narodowego Wyzwolenia Korsyki	Korsyka	Separatyzm od Francji
PKK	Partia Pracujących Kurdystanu	Turcja	Niepodległość Kurdystanu
MILF	Islamski Front Wyzwolenia Moro	Filipiny	Utworzenie niepodległego państwa Moro w południowej części Filipin

Zadanie 11.

	Data	Miejsce	Opis zamachu	Liczba ofiar	Podłoże ataku
A	07.10.2023	Ziemie Izraela w pobliżu granicy z Zachodnim Brzegiem.	Mordowanie uczestników festiwalu muzycznego i cywili na ulicach, w domach, wystrzał ok. 3,5 rakiet w stronę Izraela	Minimum 600 zabitych, kilkadziesiąt porwanych	Konflikt izraelsko-palestyński o utworzenie Palestyny
B	25.06.2022	Oslo	Strzelanina w klubie nocnym dla społeczności LGBT w Oslo, stolicy Norwegii - uzbrojony napastnik otworzył ogień do bawiących się osób.	2 zabitych, 20 rannych.	Homofobia, islamski terroryzm
C	26.08.2021	Lotnisko w Kabulu (Afganistan).	Samobójczy zamach bombowy podczas ewakuacji cywilów i wojsk koalicji z Afganistanu.	170 afgańskich cywilów, 13 członków Armii USA	Islamski terroryzm (Państwo Islamskie).
D	02.11.2020	Centrum Wiednia (Austria).	Samotny strzelec otworzył ogień z karabinu w centrum miasta.	5 zabitych (wśród nich sprawca), 23 rannych, 7 osób miało stan krytyczny, w tym funkcjonariusz Policji Federalnej.	Islamski terroryzm (Państwo Islamskie).
E	27.01.2019	Ks. rzymskokatolicki w Jolo (południowe Filipiny).	Podczas porannej mszy w kościele wybuchła bomba.	20 zabitych, 102 rannych.	Islamski terroryzm (do zamachu przyznało się Państwo Islamskie, sam zamach przeprowadziła działająca na Filipinach organizacja terrorystyczna Abu Sajaf).

Zadanie 12.

Skutek społeczno-kulturowy:
Odnosnie przykładów B-D z zad. 11
Niechęć wobec wszystkich wyznawców islamu, która może objawiać się zachowaniami przemocowymi. Stanowi krzywdzące uproszczenie traktowanie wszystkich muzułmanów jak islamskich fundamentalistów.

Skutek polityczny:
Odnosnie przykładów B-D z zad. 11
Upowszechnienie postaw i zachowań nacjonalistycznych w państwach, w których dokonano zamachu. W dłuższej perspektywie może spowodować dojście do władzy partii nacjonalistycznych, które w różny sposób mogą wywierać presję np. na wyznawców islamu.

Skutek ekonomiczny:

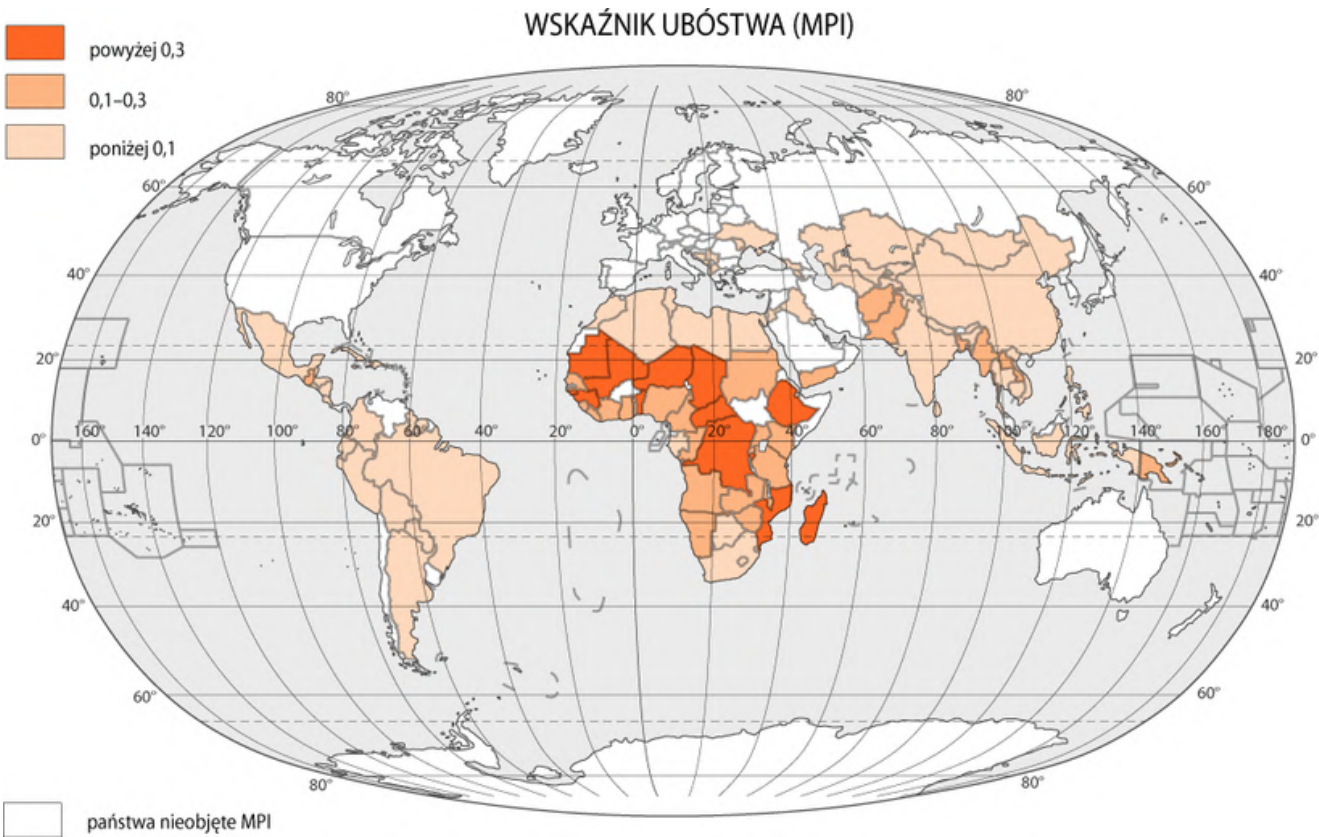
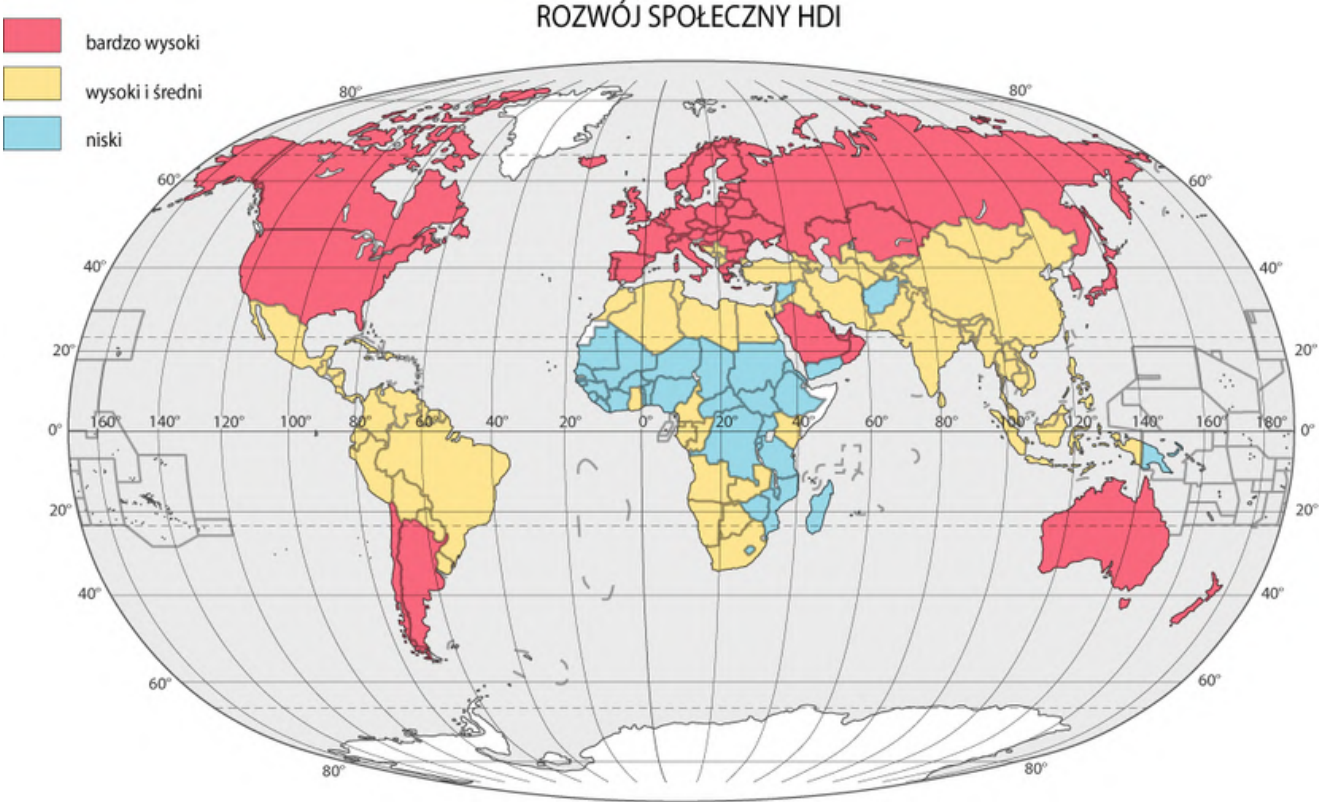
Odnosnie przykładu A z zad. 11

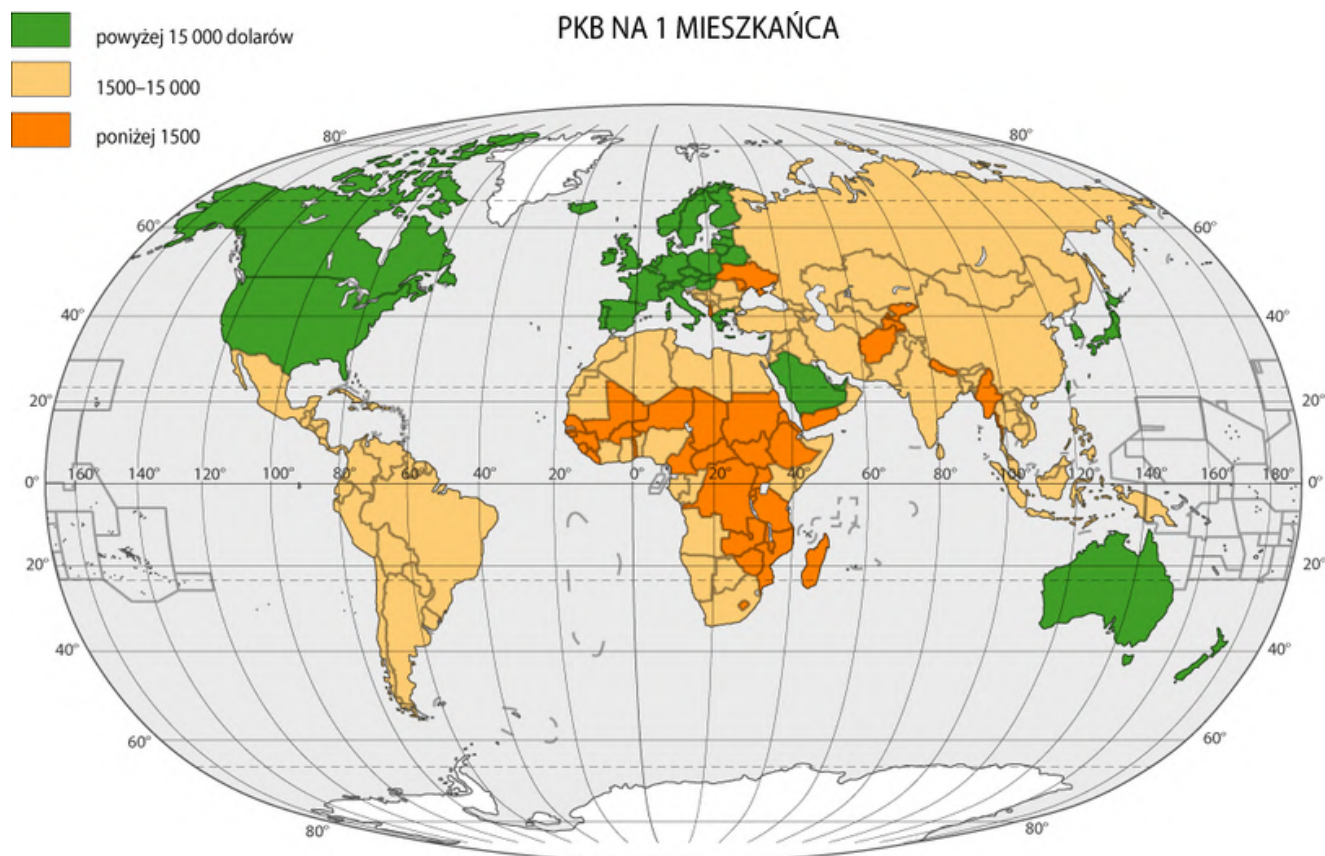
Spadek dochodów z turystyki m.in. chrześcijan do Ziemi Świętej (na skutek odwołania podróży w związku z niestabilną sytuacją polityczną i zagrożeniem wybuchu wojny).

Zadanie 13.

- przyznanie organom państwa możliwości wydawania zobowiązujących nakazów usuwania lub blokowania treści o tematyce terrorystycznej przez dostawców usług hostingowych,
- sankcje wobec osób związanych z organizacjami terrorystycznymi,
- sprawna wymiana informacji między organami ścigania różnych państw oraz możliwość prowadzenia i wymiany między państwami dokumentacji sądowej,
- ścisła kontrola nabywania i posiadania broni palnej,
- namierzanie zagranicznych szkoleń terrorystycznych i uniemożliwienie ich organizacji,
- edukacja szkolna dotycząca zagrożenia terroryzmem i sposobów rozprzestrzeniania się propagandy terrorystycznej w mediach społecznościowych i Internecie

Zadanie 1.

Zadanie 2.**Składowe HDI:**

- 1) oczekiwana długość życia,
- 2) dostęp do edukacji (średnia liczba lat edukacji otrzymanej przez mieszkańców w wieku 25 lat i starszych oraz oczekiwana liczba lat edukacji dla dzieci rozpoczynających naukę),
- 3) wielkość PKB na 1 mieszkańca

Składowe MPI:

- 1) płaszczyzna zdrowotna (śmiertelność niemowląt, wyżywienie ludności)
- 2) płaszczyzna edukacyjna (długość okresu edukacji, liczba zaliczonych lat w szkole),
- 3) płaszczyzna standardu życia (źródło energii do sporządzania posiłków, warunki sanitarne, dostęp do czystej wody pitnej, poziom elektryczności, warunki mieszkaniowe, obecność i jakość sprzętu domowego).

Zadanie 3.

Produkt narodowy brutto uwzględnia dobra i usługi wytworzone dzięki pracy całego narodu, w tym obywateli mieszkających za granicą. Co ważne, nie obejmuje wpływów obcych znajdujących się na terenie państwa.

Produkt krajowy brutto obejmuje zaś jedynie dobra i usługi wyprodukowane na terytorium państwa.

Zadanie 4.

Parytet siły nabywczej jest wskaźnikiem przedstawiającym różnicę wysokości cen w poszczególnych krajach. Mówi nam o tym, ile jednostek danej waluty kosztuje koszyk pewnych produktów i dóbr w poszczególnych krajach. PKB na osobę według parytetu siły nabywczej obliczany jest z uwzględnieniem różnic w poziomie cen w poszczególnych krajach. Uzyskane wyniki konwertuje się do powszechnej technicznej waluty.

Z takich danych z łatwością można odczytać państwa o relatywnie wysokiej zamożności społeczeństw (ile takich koszyków produktów jest w stanie zakupić każdy obywatel).

Z powodu uwzględnienia różnic cen w poszczególnych krajach jest on lepszym wskaźnikiem od PKB per capita.

Zadanie 5.
Większość krajów OECD posiada najwyższe wskaźniki PKB na mieszkańca (powyżej 25 tys. dolarów), kilka państw (w tym Polska) wysoki poziom wskaźnika (15 000- 25 000) a jedynie Turcja jest na poziomie 5000-15000 \$. Ogólnie można zatem przyjąć, że jest to grupa państw o najwyższych wartościach wskaźnika PKB na mieszkańca na świecie.

Zadanie 6.

Państwa	Wartość PKB per capita (USD)	Rolnictwo	Przemysł	Usługi
		procentowy udział w tworzenie PKB		
Austria	54 173	1,3	28,4	70,3
Liberia	1 533	34	13,8	52,2
Szwecja	51 948	1,6	33,0	65,4
Węgry	29 501	3,9	31,3	64,8
Indonezja	10 942	13,6	41,0	45,4

Zadanie 7.
Im większy stopień rozwoju społeczno gospodarczego państwa tym większy jest procentowy udział w tworzeniu PKB sektora usług i mniejszy rolnictwa.

Zadanie 8.
W przypadku większości państw, wraz ze wzrostem stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego państwa rośnie liczba zatrudnionych w sektorze usług, a maleje w sektorze rolnictwa. Dzieje się tak za sprawą mechanizacji rolnictwa (pracę rolników przejmują nowoczesne maszyny). Z kolei wzrost zatrudnienia w usługach związany jest ze zwiększonym zapotrzebowaniem zarówno klientów indywidualnych, jak i biznesu m.in. na nowoczesne rozwiązania technologiczne czy z zakresu usług kreatywnych. Zatrudnienie w przemyśle może być na podobnym poziomie przez szereg lat, jednak zmienia się jego struktura. Wraz ze wzrostem rozwoju większego znaczenia nabiera rozwój przemysłu high-tech tj. wykorzystującego najnowsze osiągnięcia naukowe, techniczne i technologiczne, zarówno w procesie produkcyjnym, jak i w samym wytwarzanym produkcie.

Zadanie 9.
Z tego powodu, że poza informacją o materialnej wartości wytwarzanych dóbr i usług (którą niesie ze sobą wskaźnik PKB), uwzględnia także inne kryteria, które świadczą o jakości życia (m.in.: oczekiwaną długość życia czy dostęp do edukacji) i w ten sposób o poziomie rozwoju państwa.

Zadanie 10.

Dane z 2015-2019 roku					
Kraje	PKB na mieszk. (w USD)	Ludność dorosła umiejąca czytać i pisać (w %)	Wskaźnik skolaryzacji (w %)	Przeciętne trwanie życia (w latach)	HDI
Norwegia	76 431	100	99,1	82	0,957
Polska	15 700	100	95,5	79	0,880
Chiny	10 144	96	97,4	75	0,761
Etiopia	840	52	96,8	61	0,485
Brazylia	8845	94	109,1	74	0,765

Zadanie 11.

Kraje	Wskaźniki demograficzne		Wskaźniki społeczne	
	Ludność w wieku 0 -14 lat (% populacji)	Prawdopodobieństwo śmierci dzieci w wieku 5-9 lat (na 1000)	Odsetek osób korzystających z co najmniej podstawowych usług wodnych	Turyści przyjeżdżający do kraju z za granicy
Norwegia	17	0,3	100	5 879 000
Polska	15	0,4	92	88 515 000
Chiny	18	0,9	95	162 538 000
Etiopia	40	4,7	48	812 000
Brazylia	21	1	99	6 353 000

Cechy państw wysokorozwiniętych: wysoki wskaźnik PKB na osobę (pow. 15 000 dolarów), wysoki % osób umiejących czytać i pisać (100%), dłuższe przeciętne trwanie życia (ok. 80 lat). Dodatkowo są to: niskie prawdopodobieństwo śmierci dzieci w wieku 5-9 lat, mniejszy udział ludności w wieku 0-14 lat w ogólnej populacji (ok. 15-20%). W państwach wysokorozwiniętych znaczna część lub całe społeczeństwo korzysta z co najmniej podstawowych usług wodnych (m.in. wody pitnej dostarczanej rurociągiem lub ze studni). Są to też państwa, do których przyjeżdża więcej turystów niż do państw słabo-rozwiniętych. Trudny do oceny pozostaje wskaźnik skolaryzacji. We wszystkich państwach wymienionych w tabeli wynosi powyżej 90%. Oznacza to, że znaczna część populacji w wieku szkolnym uczęszcza do szkół. Z pewnością jednak różny jest poziom kształcenia w wymienionych krajach. Wymaga to pogłębionej analizy.

Zadanie 13.
Kraje słabo rozwinięte: Etiopia
Kraje średnio rozwinięte: Brazylia, Chiny
Kraje wysoko rozwinięte: Norwegia, Polska

Zadanie 14.

Cel	Propozycja działań
Wyeliminowanie skrajnego ubóstwa i głodu.	Edukacja rolników, dopłaty do ziarna, wykorzystanie bardziej odpornych odmian np. na szkodniki (żywność GMO)
Zapewnienie powszechnego nauczania na poziomie podstawowym.	Bbudowa szkół, programy międzynarodowego wsparcia i wymiany kadry nauczycielskiej
Promowanie równości płci i awansu społecznego kobiet.	Kampanie na rzecz przełamywania stereotypów związanych z płcią, wprowadzanie regulacji prawnych dot. równowagi płci na stanowiskach decyzyjnych dużych spółek
Ograniczenie umieralności dzieci.	Edukacja medyczna, budowa szpitali, doposażenie placówek służby zdrowia
Poprawa opieki zdrowotnej nad matkami.	Organizacja mobilnych szkół rodzenia i mobilnych poradni laktacyjnych, wczesna rehabilitacja kobiet po porodzie
Ograniczenie rozprzestrzeniania się wirusa HIV oraz AIDS, malarii i innych chorób.	Edukacja w zakresie profilaktyki, dostęp do środków planowania rodziny
Stosowanie zrównoważonych metod gospodarowania zasobami naturalnymi.	wprowadzanie norm i standardów opartych na wiedzy naukowej państw wysokorozwiniętych, rekultywacja zniszczonych terenów
Stworzenie globalnego partnerskiego porozumienia na rzecz rozwoju.	wymiana w zakresie dobrych praktyk stosowanych w państwach z różnych dziedzin życia społecznego i gospodarczego

Zadanie 1.**a)**

Rok	1800	1927	1959	1974	1987	1999	2012	2025	2037
Liczba ludności świata	1 mld	2 mld	3 mld	4 mld	5 mld	6 mld	7 mld	8 mld	9 mld

b)

- z 1 mld do 2 mld **32 lat**

z 2 mld do 3 mld **15 lat**

z 3 mld do 4 mld **13 lat**

z 4 mld do 5 mld **13 lat**
- z 5 mld do 6 mld **12 lat**

z 6 mld do 7 mld **11 lat**

z 7 mld do 8 mld **15 lat**

z 8 mld do 9 mld **15 lat**

c)

- 1) Liczba ludności na świecie stale się zwiększa.
- 2) Tempo wzrostu liczby ludności jest zróżnicowane. Od 1800 roku każdy wzrost o kolejny miliard trwał krócej (do ok. 2010 roku). Prognoza 9 mld zakłada minimalne spowolnienie tempa wzrostu (o ok. 3 lata względem wcześniejszego miliarda).

Zadanie 2.**a)**

Kontynent	Liczba ludności (w mln)							Dynamika (1950-2020)
	1650 r.	1750 r.	1850 r.	1900 r.	1950 r.	2000 r.	2020 r.	
Australia i Oceania	2	2	2	6	13	31	43	331
Ameryka (Północna i Południowa)	13	12	59	144	350	841	1021	292
Afryka	100	95	95	120	222	808	1341	604
Azja	330	479	749	937	1412	3717	4641	329
Europa	100	140	266	401	545	729	748	137

b)

Na obydwu kontynentach wzrosła liczba ludności. Dynamika wzrostu była jednak różna - w Afryce była ponad 4-krotnie wyższa niż w Europie. Dodatkowo zauważalny jest spadek dynamiki zarówno w Europie między latami 1950-2000 (134) a latami 2000-2020 (102) oraz bardziej wyraźny w Afryce 1950-2000 (364) a 2000-2020 (166).

c)

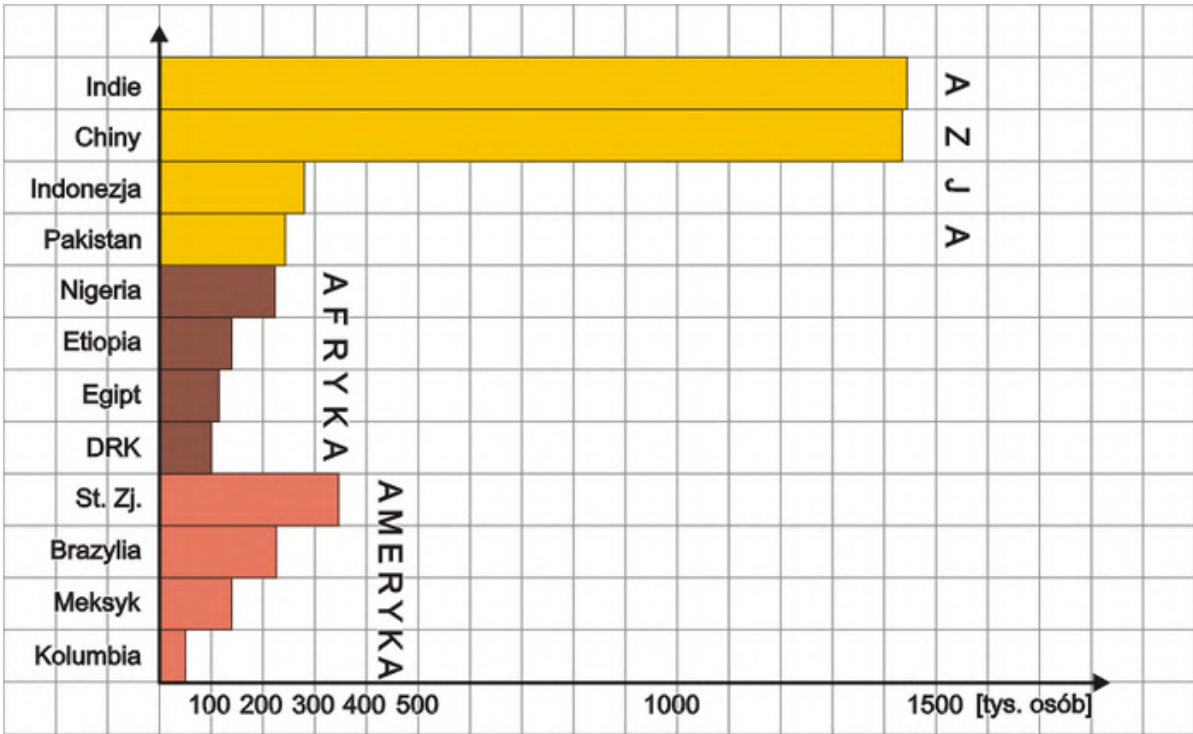
Znaczny spadek liczby ludności na tych kontynentach związany jest z przybyciem kolonizatorów. Wraz z ich przybyciem zaczęły się wśród rdzennych mieszkańców rozprzestrzeniać choroby, na które ci nie byli odporni. Dodatkowo ciężka, wyniszczająca praca niewolnicza na plantacjach lub w kopalniach powodowała przedwczesną śmierć rdzennych mieszkańców.

d)

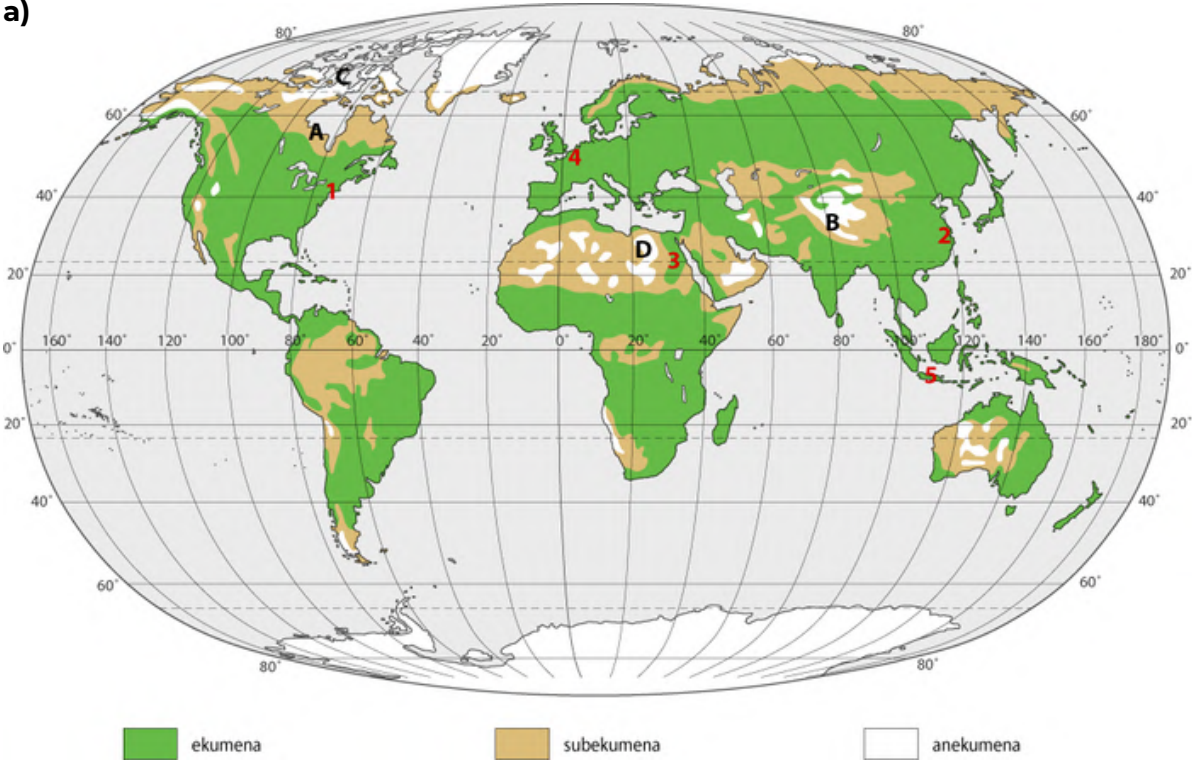
Cecha	Kontynent
Największa liczba ludności	Azja
Najmniejsza liczba ludności	Antarktyda
Najszybszy wzrost liczby ludności	Azja
Najwolniejszy wzrost liczby ludności	Europa

Zadanie 3.

Nr. kol.	Azja	Liczba ludności	Afryka	Liczba ludności	Ameryka	Liczba ludności
1.	Indie	1 434 580	Nigeria	226 226	Stany Zjednoczone	340 824
2.	Chiny	1 425 446	Etiopia	127 972	Brazylia	216 975
3.	Indonezja	278 564	Egipt	113 519	Meksyk	128 880
4.	Pakistan	242 628	Demokratyczna Republika Konga	103 782	Kolumbia	52 202

Zadanie 4.
a)

b)
Subekumeną nazywa się obszary, które są zamieszkiwane przez człowieka czasowo. Przykładem będą obszary pustynne lub narażone na pustynnienie (np. strefa Sahelu), gdzie okresowo pojawiają się pasterze, koczownicy i myśliwi. Innym przykładem są wykorzystywane gospodarczo, niezamieszkałe obszary bogate w surowce mineralne, np. kopalnie cyny w Boliwii na wysokości 5400 m n.p.m.

c)

Litera	Bariera	Przykłady krain geograficznych
A.	termiczna	Wyżyna Środkowo-syberyjska, Nizina Amazonki, Nizina Hudsonska
B.	wysokościowa	Wyżyna Tybetańska, Kordyliery, Alpy
C.	światlna	północna część Szwecji i Norwegii oraz Ameryki Północnej
D.	wodna	Sahara, Wielka Pustynia Piaszczysta, Gobi, Takla Makan

d)

Cyfra	Bariera	Czynniki przyrodnicze	Czynniki pozaprzyrodnicze
1.	Wschodnie wybrzeże USA	położenie w strefie umiarkowanej cieplej, nizinne ukształtowanie terenu	kierunek osiedlania się kolonizatorów (od wschodu kontynentu)
2.	Nizina Chińska	urodzajne gleby aluwialne, nizinne ukształtowanie terenu, baza surowcowa	szlak handlowy
3.	Dolina i delta Nilu	żyzne gleby, dostęp do wody	historyczne - rozwój starożytnej cywilizacji Egiptu, położenie na szlaku handlowym (Kanał Sueski)
4.	Europa Zachodnia	rzeki, nizinne tereny, żyzne gleby, łagodny klimat, surowce	długa historia kulturowa, rozwinięta infrastruktura (np. transportowa)
5.	Jawa	urodzajne gleby powulkaniczne	długa historia kulturowa, rozwinięta infrastruktura (np. transportowa)

Zadanie 5.
Rozmieszczenie ludności w Australii wynika głównie z warunków naturalnych. We wnętrzu kontynentu przeważa suchy i gorący klimat, występują pustynie, są to tereny prawie bezludne. Największą gęstością odznacza się południowo-wschodnia część kraju, na wybrzeżu. Tutaj za sprawą odpowiednich warunków klimatycznych rozwinęły się największe miasta Australii.

Zadanie 6.

Kontynent	Powierzchnia (w mln km ²)	Liczba ludności w 2020 r. (w mln)	Wskaźnik gęstości zaludnienia
Australia i Oceania	8,5	43	5 os/km ²
Ameryka Północna	24,2	370	15 os/km ²
Ameryka Południowa	17,8	663	36 os/km ²
Afryka	30,3	1341	44 os/km ²
Azja	44,4	4641	105 os/km ²
Europa	10,5	748	71 os/km ²

- największą gęstością zaludnienia charakteryzuje się Azja posiadająca, spośród wszystkich kontynentów, największą liczbę ludności i największą powierzchnię;
- drugie miejsce pod względem gęstości zaludnienia zajmuje Europa, mimo, że inne kontynenty mają większą liczbę ludności;
- Eurazja stanowi najgęściej zaludniony obszar na świecie;
- mimo największej gęstości zaludnienia, w Azji ludność jest rozmieszczona nierównomiernie, ze względu na występowanie wszystkich stref klimatycznych i krajobrazowych są miejsca w ogóle niezamieszkane;
- Australia i Oceania to obszary o najmniejszej populacji i najmniejszej gęstości zaludnienia.

Zadanie 7.**Państwa o największej gęstości zaludnienia:**

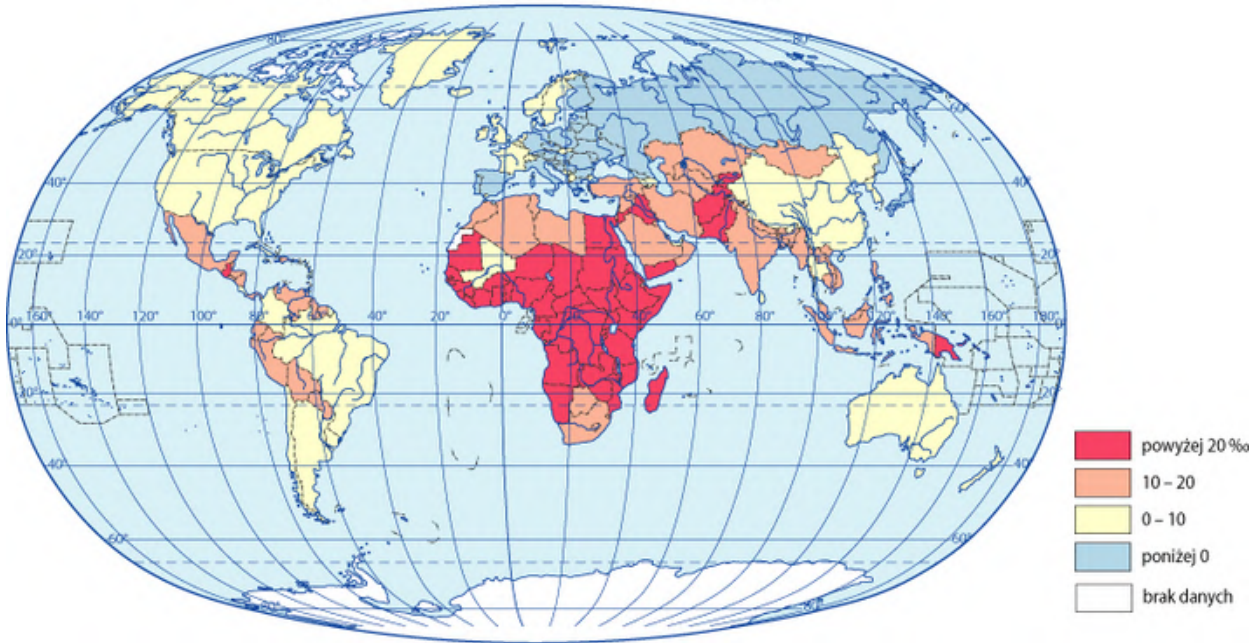
Monako (19,2 tys. os./km²), Singapur (8,0 tys. os./km²), Bahrajn (2,0 tys. os./km²),
Malediwy (1,7 tys. os./km²), Malta (1,5 tys. os./km²).

Państwa o najmniejszej gęstości zaludnienia:

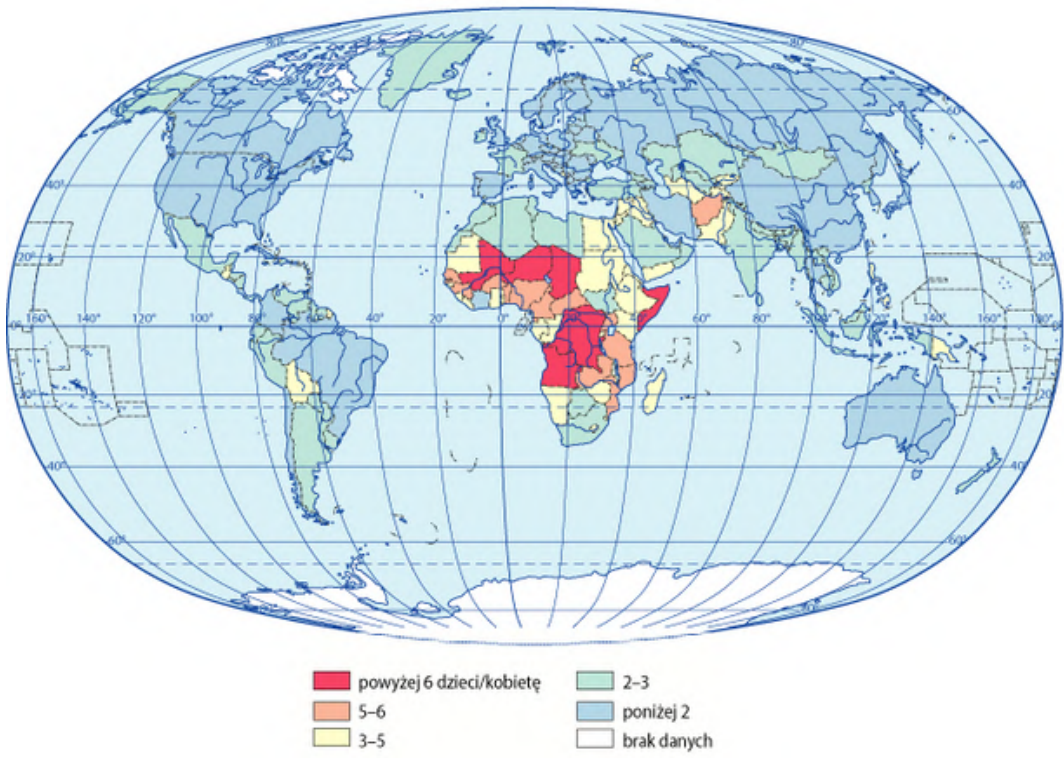
Mongolia (2,0 os./km²), Namibia (3,0 os./km²), Australia (3,2 os./km²),
Islandia (3,5 os./km²), Surinam (3,7 os./km²).

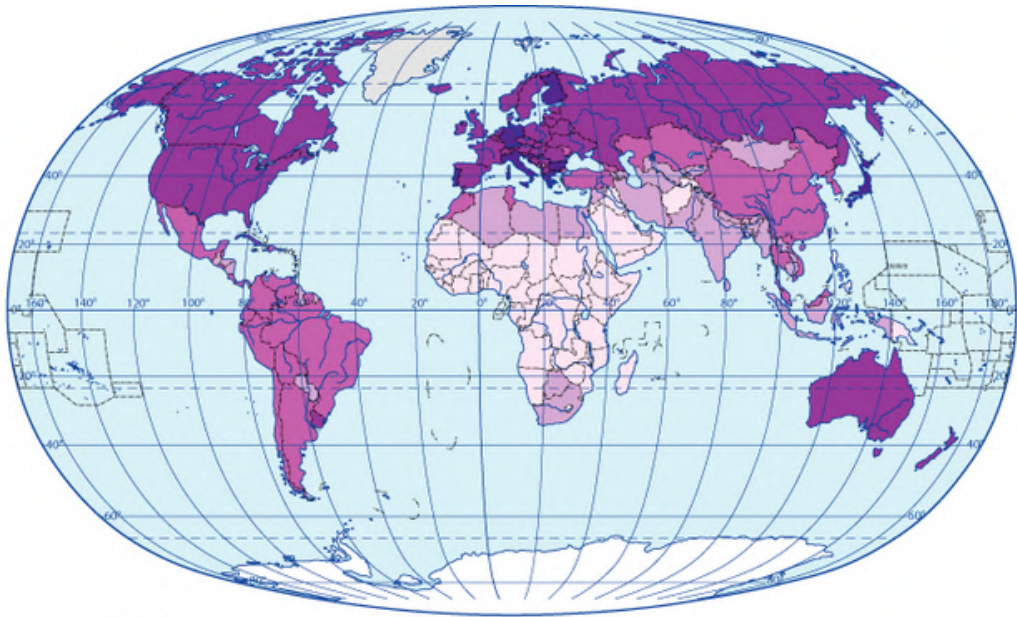
Zadanie 1.

Współczynnik przyrostu naturalnego

Współczynnik dzietności

Udział ludności w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie mieszkańców państw w 2019 r. (wg klasyfikacji ONZ)

poniżej 4% (populacja młoda)	14–21% (populacja stara)
4–7% (populacja dojrzała)	powyżej 21% (populacja hiperstara)
7–14% (populacja starzejąca się)	brak danych

b)

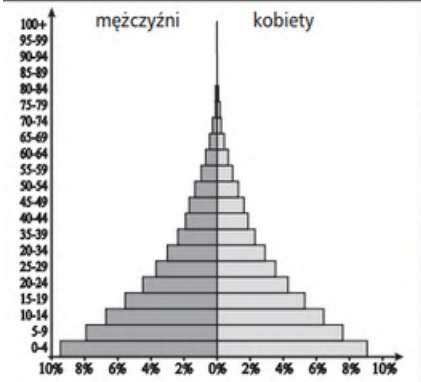
Wskaźnik	Przyrost naturalny	Współczynnik dzietności	Udział osób starszych
najniższy	Portugalia, Hiszpania, Niemcy, Włochy, Grecja, Polska, Austria, Czechy, Białoruś, Litwa, Łotwa	USA, Kanada, Brazylia, Hiszpania, Niemcy, Polska Chiny, Rosja, Australia, Iran	Nigeria, Niger, Czad, Sudan, Somalia, DRK, Tanzania, Angola, Zambia
najwyższy	Nigeria, Niger, Czad, Sudan, Somalia, DRK, Tanzania, Angola, Zambia	Mali, Niger, Czad, Somalia, Angola, DRK	Niemcy, Włochy, Grecja, Finlandia, Japonia

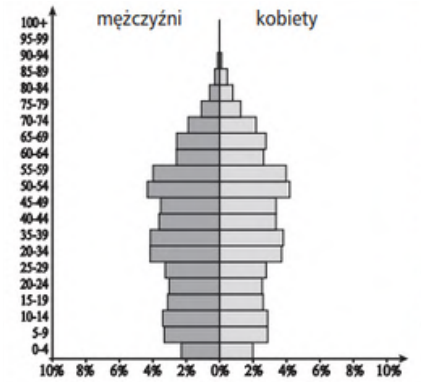
Zadanie 2.

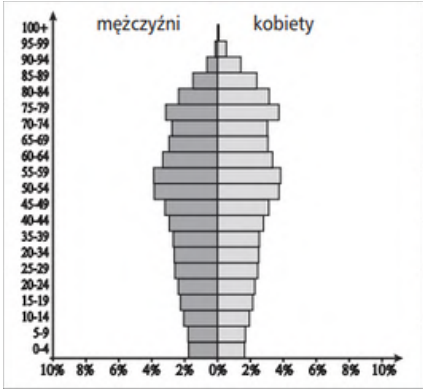
Faza rozwoju demograficznego: I

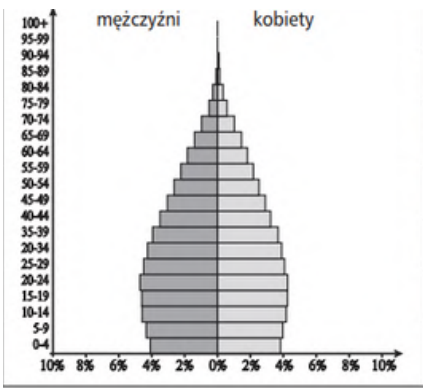
Nazwa państwa: plemiona zamieszkujące Amazonię, koczownicze ludy Afryki

Współczynnik urodzeń	bardzo wysoki (55-60‰)
Współczynnik zgonów	bardzo wysoki (55-60‰)
Współczynnik przyrostu naturalnego	niski (0-5‰)
Współczynnik dzietności	powyżej 6
Średnia długość życia	poniżej 45 lat
Model rodziny	2 + 6 (i więcej)
Przykład innego państwa w tej fazie	plemiona zamieszkujące Amazonię, koczownicze ludy Afryki

Faza rozwoju demograficznego: II		
Nazwa państwa: Czad		
	Współczynnik urodzeń	wysoki (20-55‰)
	Współczynnik zgonów	wysoki (20-55‰)
	Współczynnik przyrostu naturalnego	rosnący (10-40‰)
	Współczynnik dzietności	5-6
	Średnia długość życia	45-65 lat
	Model rodziny	2 + 5, 2 + 6
	Przykład innego państwa w tej fazie	Niger, Mali, Uganda, Etiopia, Jemen, Afganistan

Faza rozwoju demograficznego: IV		
Nazwa państwa: Chiny		
	Współczynnik urodzeń	niski (10-15‰)
	Współczynnik zgonów	niski (5-15‰)
	Współczynnik przyrostu naturalnego	niski (0-5‰)
	Współczynnik dzietności	2-3
	Średnia długość życia	powyżej 65 lat
	Model rodziny	2 + 2, 2 + 3
	Przykład innego państwa w tej fazie	Tajlandia, Argentyna, Kanada, Brazylia

Faza rozwoju demograficznego: V		
Nazwa państwa: Japonia		
	Współczynnik urodzeń	bardzo niski (poniżej 10‰)
	Współczynnik zgonów	niski (5-15‰)
	Współczynnik przyrostu naturalnego	ujemny (poniżej 0‰)
	Współczynnik dzietności	poniżej 2
	Średnia długość życia	powyżej 70 lat
	Model rodziny	2 + 1, 2 + 0
	Przykład innego państwa w tej fazie	Niemcy, Włochy, Litwa, Łotwa, Węgry

Faza rozwoju demograficznego: III		
Nazwa państwa: Indie		
	Współczynnik urodzeń	wysoki (15-50‰)
	Współczynnik zgonów	średni (10-25‰)
	Współczynnik przyrostu naturalnego	zmniejszający się (5-30‰)
	Współczynnik dzietności	3-5
	Średnia długość życia	55-65 lat
	Model rodziny	2 + 3, 2 + 4, 2 + 5
	Przykład innego państwa w tej fazie	Filipiny, Boliwia, Haiti

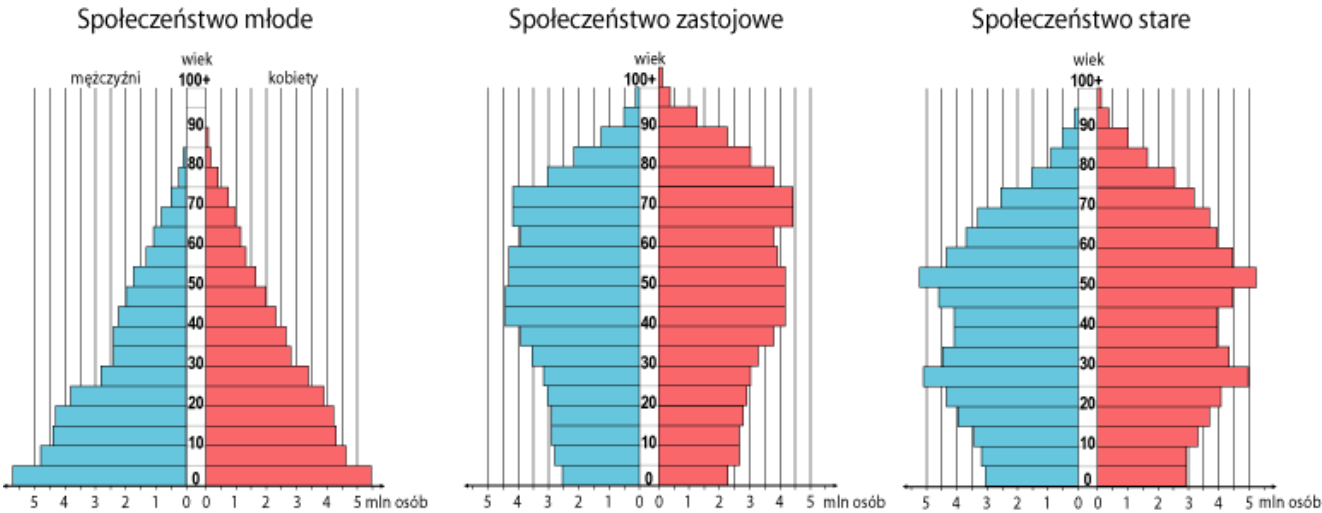
Zadanie 3.

Zjawisko	Przyczyny	Skutki	Przykłady państwa
Eksplzja demograficzna Faza: II/III	- wzrost poziomu higieny; - postęp medycyny (m.in. upowszechnienie się stosowania szczepionek); - duży odsetek kobiet w wieku rozrodczym; - większa produkcja żywności (ograniczenie klęski głodu); - dominujący model rodziny wielodzietnej; - wczesny wiek zakładania rodziny; - niewielka świadomość i wykorzystanie środków antykoncepcyjnych.	- większa liczba dzieci i młodzieży (młode społeczeństwo); - możliwy głód i niedożywienie, jeśli produkcja żywności nie jest wystarczająca; - przeludnienie wsi i związane z tym migracje (do miast); - intensywny rozwój miast i powstawanie dzielnic biedy; - infrastruktura techniczna nienadążająca za potrzebami rosnącej liczby ludności (np. sieć energetyczna); - wzrost bezrobocia, biedy, przestępczości; - wysoki poziom analfabetyzmu.	Mali, Niger, Nigeria, Somalia, Angola, Demokratyczna Republika Kongo
Regres demograficzny Faza: V	- upowszechnianie się modelu rodziny 2 + 1, a także 2 + 0; - upowszechnienie się konsumpcyjnego stylu życia; - upowszechnienie modelu singielskiego i postrzeganie rodzin wielodzietnych jako zjawiska patologicznego; - rozluźnienie znaczenia i trwałości małżeństwa i religii oraz ich wpływu na przyjęty styl życia; - przekładanie decyzji o założeniu rodziny na później; - mniej kobiet w wieku rozrodczym (emigracje, starzenie się społeczeństwa); - wysoka świadomość w zakresie stosowania środków antykoncepcyjnych.	- spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej strukturze wiekowej; - wzrost wydatków na opiekę socjalną, służbę zdrowia oraz emerytury; - konieczność aktywizacji zawodowej ludzi starszych (z powodu braku na rynku ludzi młodych).	Niemcy, Włochy, Portugalia, Bośnia i Hercegowina, Słowenia, Serbia, Szwecja, Japonia, Korea Południowa
Starzenie się społeczeństwa	- spadek płodności i ubytek naturalny; - emigracja przewyższająca imigrację ludności (ujemne saldo migracji zewnętrznych), wyjazd przede wszystkim osób młodych – w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym; - dłuższe trwanie życia.	- wzrost obciążenia ekonomicznego ludności; - zwiększenie nakładów państwa na opiekę zdrowotną i usługi opiekuńcze; - dostosowanie opieki zdrowotnej (i usług opiekuńczych) do potrzeb osób starszych; - zmiany w sektorze edukacji (np. zamykanie szkół) i w kształceniu (wzrost zapotrzebowania np. na lekarzy specjalistów w zakresie geriatrii); - niedobór siły roboczej.	Polska, Niemcy, Japonia, Korea, Włochy, Portugalia, Francja,

Zadanie 4.

Implozja demograficzna – polega na gwałtownym spadku wartości współczynnika przyrostu naturalnego, wywołuje ją zatem obniżanie się współczynnika dzietności, z kolei regres demograficzny dotyczy także spadku liczby ludności na danym obszarze, który może być jednak spowodowany zarówno ubytkiem naturalnym jak i ujemnym saldem migracji.

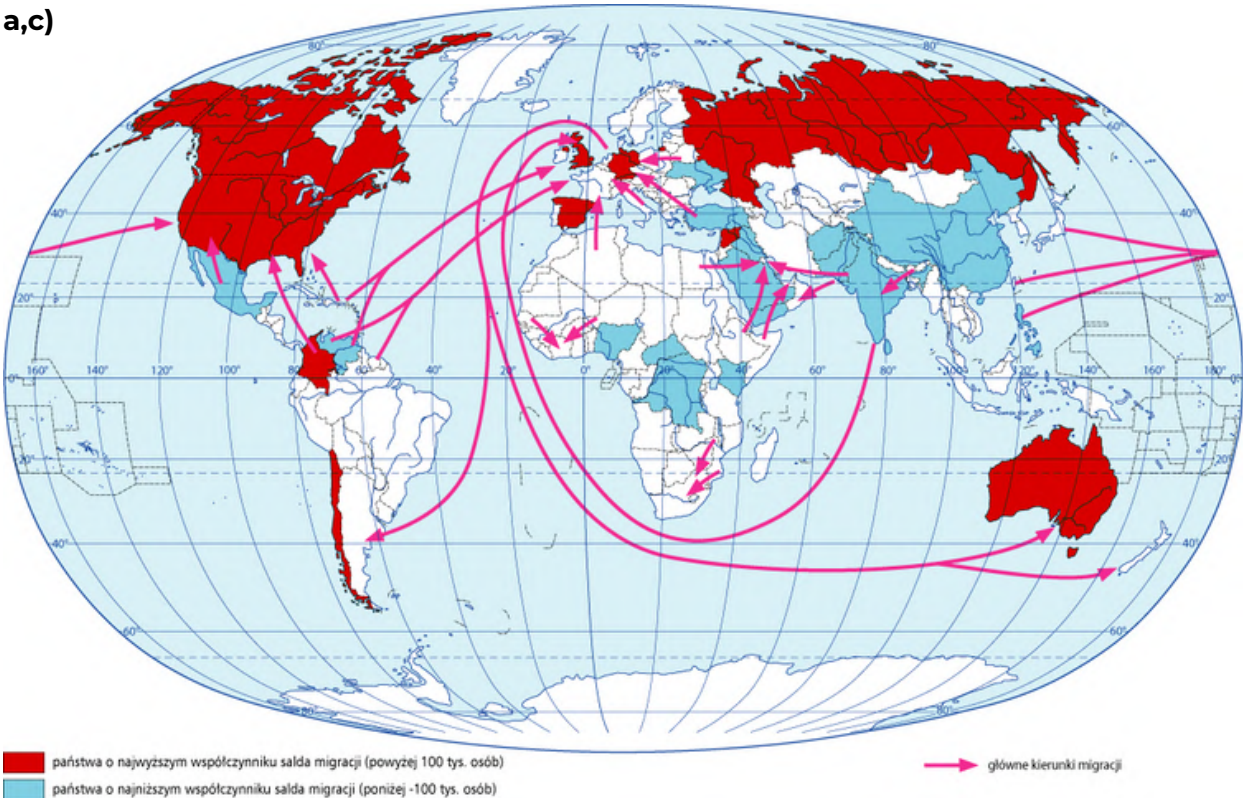
Zadanie 5.

Zadanie 6.

Hiszpania (2021 r.)	
liczba kobiet	24 170 000
liczba mężczyzn	23 330 000
liczba urodzeń	337 380
liczba zgonów	450 744
liczba ludności zamieszkującej miasta	37 650 163
przyrost naturalny	-113 364
współczynnik urodzeń	7,1‰
współczynnik zgonów	9,5‰
współczynnik przyrostu naturalnego	-2,4‰
współczynnik przyrostu rzeczywistego	b.d. (brak informacji o emigrantach i imigrantach potrzebnych do wykonania obliczeń)
współczynnik feminizacji	104,5
współczynnik maskulinizacji	96,5

Zadanie 1.
a,c)

b)

Miejsce napływu	Miejsce odpływu	Przyczyny
Ameryka Północna(Stany Zjednoczone i Kanada)	Ameryka Łacińska (Meksyk, Portoryko), Europa (Wielka Brytania, Niemcy, Włochy, Polska) oraz Azja (Chiny, Indie, kraje Azji Południowo- Wschodniej)	Ekonomiczne - zła sytuacja materialna oraz chęć poprawy warunków życia.
kraje Zatoki Perskiej (Arabia Saudyjska, Kuwejt, Zjednoczone Emiraty Arabskie)	Azja (np. Indie, Syria, Bangladesz, Pakistan, Filipiny)	Migracje ekonomiczne - szybko rozwijające się gospodarki krajów Zatoki Perskiej potrzebują siły roboczej – nie tylko robotników fizycznych (budowa infrastruktury), ale także pracowników wysoko wykształconych.
Europa Zachodnia (Niemcy, Francja i Wielka Brytania)	Europa Wschodnia i Południowa (Polska, Włochy, Rosja, kraje nadbałtyckie, Rumunia, Bułgaria), Azja (Turcja), Afryka (część północna: Algieria, Maroko, Tunezja)	Ekonomiczne i społeczne - chęć poprawy warunków życia w sensie materialnym - praca, zarobki, a także możliwość podjęcia nauki czy zawarcia małżeństwa.
Australia i Nowa Zelandia	Azja np. Chiny, Indie, Indonezja, Filipiny i Europa np. Wielka Brytania	Migracje ekonomiczne - po zniesieniu obostrzeń migracyjnych ludność azjatycka zaczęła masowo emigrować do tych państw. W przypadku Nowej Zelandii od 1991 r. polityka rządowa sprzyjała migracji pracowników wykwalifikowanych oraz kapitału i inwestycji.

Zadanie 2.

Przykład kraju imigracyjnego: Niemcy

Czynniki przyciągające:

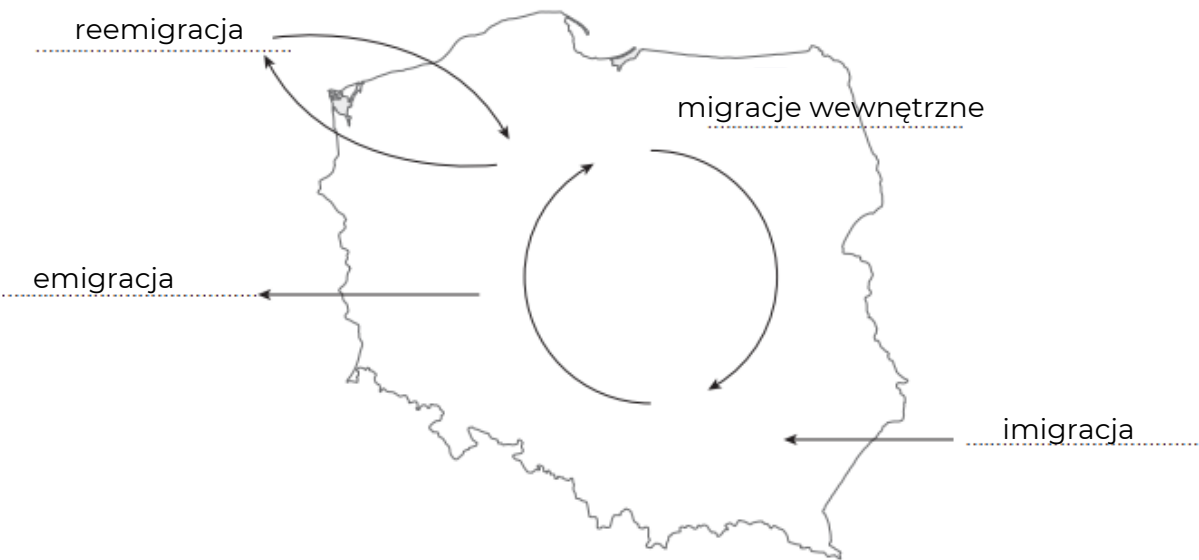
- możliwość znalezienia pracy;
- poczucie bezpieczeństwa;
- wyższy standard życia.

Przykład kraju emigracyjnego: Ukraina

Czynniki wypychające:

- wysoki poziom bezrobocia;
- brak możliwości zapewnienia żywności sobie i swojej rodzinie;
- konflikt z Rosją.

Zadanie 3.

Zadanie 4.

-deportacja-

Przymusowa zmiana miejsca zamieszkania wywołana naruszeniem prawa przez osobę deportowaną. np. deportacje nielegalnych imigrantów przez Wielką Brytanię, deportacje Palestyńczyków z Izraela

-repatriacja-

Powrót do ojczyzny osób, które przymusowo zmieniły miejsce zamieszkania z powodu wysiedlenia, zmiany granic politycznych, wymiany ludności. np. repatriacje Polaków i ich potomków z Kazachstanu

Zadanie 5.

	Skutki migracji	
	dla kraju imigracyjnego	dla kraju emigracyjnego
pozytywne	- napływ taniej siły roboczej - duża aktywność zawodowa ludzi młodych; - zmiana struktury narodowościowej - duże zróżnicowanie kulturowe; - zwiększony przyrost naturalny - odmłodzenie społeczeństwa.	- spadek bezrobocia; - napędzanie gospodarki kraju przez zarobki członków rodziny, pracujących za granicą; - mniejsze wydatki na pomoc społeczną, zasiłki.
negatywne	- problemy ze znalezieniem pracy przez rdzennych mieszkańców; - wzrost konfliktów społecznych na tle rasowym, kulturowym; - wzrost wydatków na pomoc społeczną dla emigrantów, którzy nie znaleźli zatrudnienia.	- rozpad rodziny spowodowany rozstaniem; - odpływ młodych ludzi, niższy przyrost naturalny - starzenie się społeczeństwa; - wyjazdy ludzi przeważnie dobrze wykształconych - drenaż mózgów.

Zadanie 6.

Pod pojęciem "drenażu mózgu" rozumieć należy ściąganie specjalistów wysokiej klasy do innego kraju lub firmy, poprzez zapewnienie im tam lepszych warunków pracy i płacy. Podejmują oni pracę w dobrze wyposażonych ośrodkach naukowo-badawczych. Pracodawca (państwo imigracyjne) nie musi w ten sposób płacić za wieloletnią edukację zatrudnianego specjalisty i może "wyłowić" najlepszych na rynku międzynarodowym, oferując lepsze warunki pracy. Drenaż mózgów dotyczy krajów wysoko rozwiniętych, które najczęściej ściągają wykształconych pracowników z krajów rozwijających się. Zjawisko to na dużą skalę zachodzi m.in. w Rumunii (jako państwa, z którego wyjeżdżają osoby wykształcone) czy Chinach (które są jego beneficjentami, prowadzą drenaż mózgów m.in. z Afryki).

Zadanie 7.

Otrzymanie dokumentu uprawniającego do podjęcia pracy w Australii - wizy 457. Zgodnie z prawem jest to wiza tymczasowa, którą po 2 latach pobytu można zamienić na wizę stałego pobytu ENS. Aby ją otrzymać, wcześniej trzeba znaleźć tzw. "sponsora" tj. pracodawcę, który ma status "sponsora" i udowodni zapotrzebowanie na nowego pracownika o odpowiednich kwalifikacjach. Te z kolei weryfikują specjalnie powołane do tego agencje. Dopiero wówczas można starać się o wizę. Konieczny jest także komplet innych dokumentów - zaświadczenie lekarskie, zaświadczenie o niekaralności, wynik egzaminu językowego Occupational English Test (OET).

Zadanie 8.

Hiszpania (2021 r.)	
liczba ludności	47 420 000
liczba urodzeń	337 380
liczba zgonów	450 744
liczba imigrantów	457 701
liczba emigrantów	304 607
przyrost rzeczywisty	39 730
saldo migracji	153 094
współczynnik salda migracji	3,23‰
współczynnik przyrostu naturalnego	0,84

Zadanie 9.

Różnica między uchodźcą a migrantem dotyczy powodu, dla którego osoba decyduje się na zmianę miejsca zamieszkania. W przypadku uchodźcy jest to obawa przed prześladowaniem, z powodu konfliktu zbrojnego, przemocy lub innych okoliczności poważnie zakłócających porządek publiczny, które – na skutek powyższego – wymagają „ochrony międzynarodowej”. Migrant zmienia swoje miejsce zamieszkania dobrowolnie, nie działając pod przymusem.

Zadanie 10.

1. Napływ uchodźców z Syrii, Afganistanu i Iraku - przyczyny: konflikty zbrojne, niestabilna sytuacja polityczna, obalenie władzy dyktatorów (np. w Syrii).
2. Przyczyną uchodźstwa z Ukrainy jest agresja Rosji na ten kraj.
W związku z niestabilną sytuacją od 2022 roku Ukrainę opuściło ponad 17 mln uchodźców. Część z nich jednak wróciła do Ukrainy.
3. Ataki militarne na linii Izraela na Strefę Gazy są przyczyną uchodźstwa Palestyńczyków ze Strefy Gazy. Egipt niechętnie przyjmuje uchodźców, przejście graniczne otworzono dla rannych Palestyńczyków i obcokrajowców.

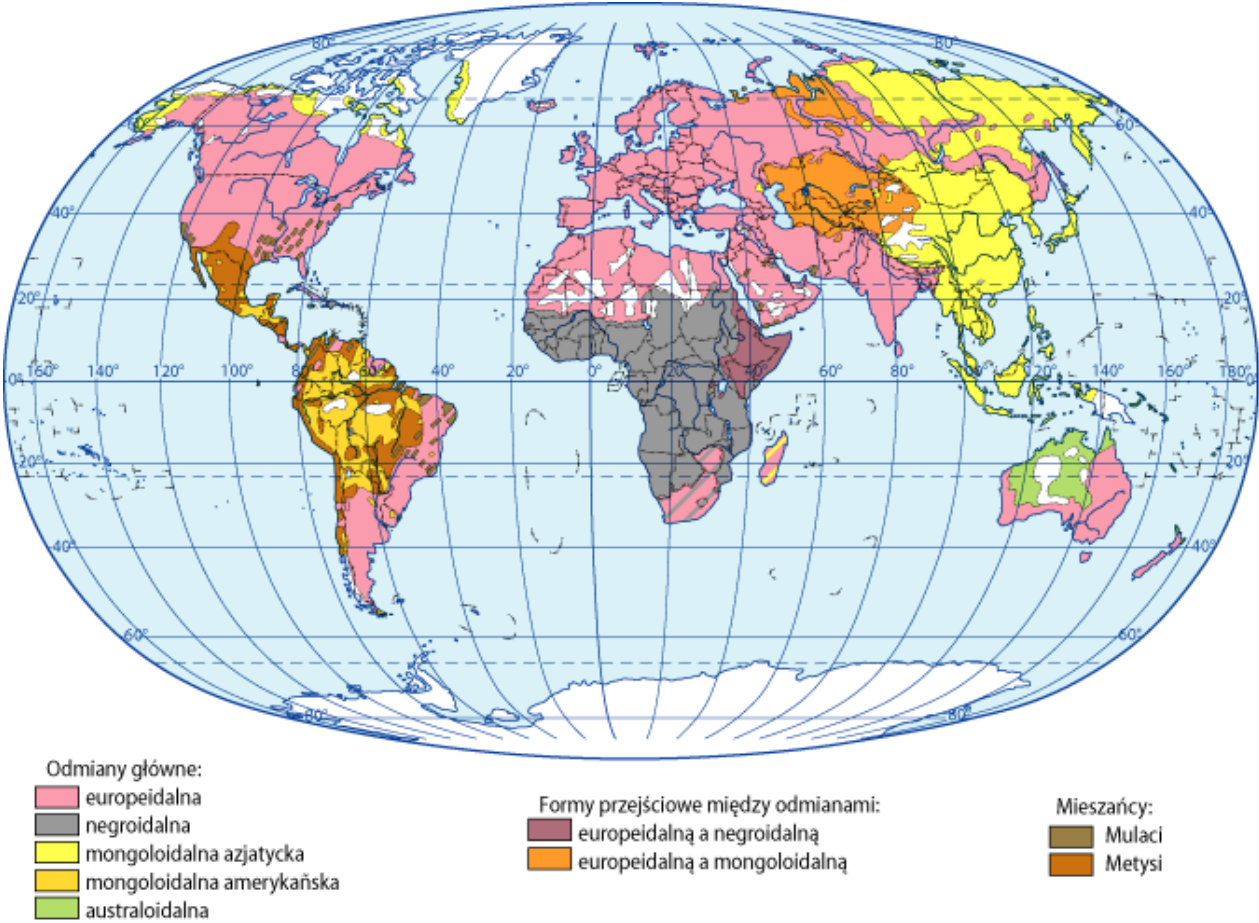
Zadanie 11.

Propozycja działania	Możliwość podjęcia działań
- opracowanie i upowszechnienie planu miasta, do którego przybywają uchodźcy w ich ojczystym języku, aby ułatwić poruszanie się po nowym terenie; - stosowanie podwójnych komunikatów (w dwóch językach) np. w komunikacji miejskiej; - oznaczenie miejsc, gdzie uchodźcy mogą otrzymać pomoc (informację w ojczystym języku) lub pomoc materialną (np. wyżywienie); - organizacja czasu wolnego dla najmłodszych przez animatorów i edukatorów organizujących zabawy integracyjne; - działania lokalnych społeczności, na terenie których zamieszkają uchodźcy np. wspólne spotkania, gotowanie, warsztaty itd.; - dostęp do darmowej opieki psychologa.	- na lekcjach w szkole można opracować uproszczony plan miasta w języku mniejszości, w przypadku przyjęcia uczniów do szkoły - także plan szkoły; - opracowanie słowniczka podstawowych zwrotów i słów np. dla uczniów; - społeczność lokalna (np. rada osiedla, pracownicy domów kultury) mogą zaproponować ofertę zajęć, które będą dostępne dla uchodźców bezpłatnie lub za niewielką opłatą.

Zadanie 12.

- Konwencja dotycząca statusu uchodźców z 1951 r.
- Protokół dotyczący statusu uchodźców z 1967 r.
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE (nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r.)
tzw. "Rozporządzenie Dublin III", które określa kryteria i mechanizmy ustalania państwa
członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony
międzynarodowej
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej
- Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy

Zadanie 1.

Zadanie 2.

Odmiana człowieka	Cechy wyglądu	Występowanie (przykłady państw)
euuropeidalna	1) najjaśniejsza pigmentacja skóry — od białej o odcieniu różowym, aż do brunatnej, 2) włosy od jasnobłond do kruczoczarnych, prostych, poprzez faliste do kędzierzawych, owłosienie — u mężczyzn często obfite także na tułowie i kończynach oraz silny zarost twarzy, u kobiet także owłosienie kończyn, gł. dolnych; 3) pionowy profil twarzy, 4) nos wąski lub średnio szeroki, 5) kości jarzmowe niewydatne, 6) wargi średnio wydatne, 7) szpara oczna szeroko rozwarta, fałda powiekowa bez cech mongoloidalnych, 8) barwa tęczówek od jasnoniebieskiej do prawie czarnej	Polska, Niemcy, Francja, Rosja, Ukraina, Kanada, Indie, Iran, Argentyna
mongoloidalna	1) żółtawośnuda barwa skóry 2) włosy ciemne, grube, zwykle proste; owłosienie ciała bardzo skąpe, 3) twarz płaska, o pionowym ustawieniu, wydatnych kościach policzkowych z silną podściółką tłuszczową; prognatyzm zębodołowy (układ twarzy charakteryzujący się wysuniętą do przodu okolicą podstawy nosa i warg) 4) nos płaski o szerokiej nasadzie 5) szpara oczna często skośna, wąska wskutek mongolskiej fałdy (fałda skórna zakrywająca od góry wewnętrzny kąt szpary ocznej i powiekę górną aż po jej krawędź), 6) oczy ciemne	Kazachstan, Mongolia, Chiny, Japonia, Rosja
negroidalna	1) największa ilość pigmentu melaniny w skórze (karnacja od brunatnej do prawie czarnej), 2) włosy czarne, fil-fil (drobne kępi silnie skręconych włosów) lub wełniste, owłosienie ciała słabe, 3) oczy bardzo ciemne, płytko osadzone, niekiedy z fałdą hotentocką (fałd skórny górnej powieki, zakrywający niekiedy nawet połowę jej krawędzi wraz z kątem szpary ocznej); 4) twarz z silnym prognatyzmem i często słabo rozwiniętą bródką, 5) nos szeroki, płaski, 6) wargi grube, wywinięte.	Demokratyczna Republika Konga, Kamerun, Nigeria, Angola, Ghana, Benin, Togo, Wybrzeże Kości Słoniowej

Zadanie 3.

Początkowo tereny Ameryki Północnej zamieszkiwane były przez przedstawicieli odmiany żółtej (określani przez kolonizatorów Indianami), którzy przybyli na te tereny z Azji. Do dużego zróżnicowania doszło za sprawą migracji - najpierw przybycia kolonizatorów odmiany europejskiej. Choroby przywleczone przez Europejczyków spowodowały drastyczny spadek liczebności rdzennej ludności. Na skutek tego zaczęto sprowadzać do pracy mieszkańców Afryki (odmiany negroidalnej). W efekcie doszło do mieszania się odmian - powstały nowe społeczności Mulatów, Metysów i Zambosów.

Zadanie 4.

Państwa o niskim stopniu zwartości socjoetnicznej to kraje wielonarodowe. Państwa pozbawione (lub o marginalnej roli) mniejszości to państwa jednolite narodowościowo – homogeniczne, czyli o wysokiej zwartości socjoetnicznej.

Państwa o niskiej zwartości socjoetnicznej: Paragwaj, Liberia, Nigeria, Czad, Kamerun, Gabon, Demokratyczna Republika Konga, Zambia, Malawi, Tanzania, Uganda, Kenia, Indie, Nepal, Bhutan, Malezja, Filipiny, Australia, Francja, Hiszpania.

Przykłady państw o wysokiej zwartości socjoetnicznej: Meksyk, Kostaryka, Panama, Dominikana, Chile, Argentyna, Urugwaj, Islandia, Norwegia, Polska, Włochy, Egipt, Iran, Arabia Saudyjska, Chiny, Japonia, Korea Płd., Korea Płn., Mongolia.

Zadanie 5.

- 1) dyskryminacja, prześladowanie mniejszości,
- 2) ryzyko wojen domowych
- 3) trudności w ujednoczeniu administracji publicznej,
- 4) dążenia niepodległościowe i ryzyko rozpadu państwa,

inne:

- 5) powstawanie izolowanych dzielnic określonych narodowości,
- 6) częstsze problemy z ustanowieniem jednolitego prawa, np. wobec różnych zwyczajów i religii.

Zadanie 6.

Mniejszość etniczna nie utożsamia się z narodem, zorganizowanym we własnym państwie, w przeciwieństwie do mniejszości narodowych, które się z nim utożsamiają. W Polsce za mniejszości etniczne uważa się mniejszość: karaimską, łemkowską, romską, tatarską. Żadne z nich nie posiada własnego państwa, stąd brak jest możliwości wypełnienia kryterium utożsamiania z narodem zorganizowanym we własnym państwie. Wszystkie pozostałe kryteria (zgodnie z Ustawą z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym) są takie same dla mniejszości narodowej i etnicznej (np. mniejsza liczebność od pozostałej części ludności RP, odróżnianie się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją, dążenie do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji itd.).

Zadanie 7.

-rasizm: pogląd oparty na przekonaniu o nierównej wartości biologicznej, społecznej i intelektualnej odmian ludzkich, łączący się z przekonaniem o wyższości jednej odmiany (rasy) nad innymi

-przejawy dyskryminacji w RPA:

Prowadzona do lat 90. XX wieku segregacja rasowa w RPA (innymi słowy apartheid) polegała na ustawowym lub zwyczajowym oddzielaniu ras (odmian) "nie białych", pozbawienia ich pełni praw obywatelskich, ograniczenia miejsca zamieszkania i pobytu. Jedynie przedstawiciele białej odmiany mieli prawo brania udziału w wyborach. W przestrzeniach publicznych wydzielano strefy dla różnych ras (odmian) np. dzieląc teren plaży - osobno do użytku przez ludność białą i osobno dla pozostałych.

-przejawy dyskryminacji w Stanach Zjednoczonych:

Problem negroidalnej odmiany ludności w Stanach Zjednoczonych dotyczy współcześnie represyjnej i dyskryminacyjnej działalności policji i innych służb porządkowych. W latach 1999-2013 czarni Amerykanie stanowili 27,6% ofiar policji, podczas gdy stanowią zaledwie 13,2% populacji Stanów Zjednoczonych.

Osoby czarne są zabijane przez policję dwa razy częściej niż osoby białe (źródło: www.amnesty.org.pl). Jako głośny przykład można przywołać sprawę Akaia Gurley z 2014 roku - czarnego mężczyzny w wieku 28 lat, który został śmiertelnie postrzelony przez policjanta, podczas rutynowego patrolu. W latach 1999-2014 nowojorska policja zabiła 179 osób, a tylko w tym jednym przypadku policjantowi postawiono zarzuty.

Zadanie 8.

Nacjonalizm jest przekonaniem, według którego interes własnego narodu jest nadrzędny wobec interesu jednostki, grup społecznych, czy społeczności regionalnych. Naród jest uznawany za najwyższego suwerena państwa, a państwo narodowe za najwłaściwszą formę organizacji społeczności, złączonej wspólnotą pochodzenia, języka, historii i kultury. Szowinizm jest z kolei skrajną odmianą nacjonalizmu, która charakteryzuje się bezkrytycznym uwielbieniem własnego narodu, wiary w jego wyższość połączonej z wrogością względem innych nacji. Patriotyzm to miłość do własnej ojczyzny i gotowość poświęcenia się dla własnego narodu.

Patriotyzm wiąże się zatem z wewnętrznym przywiązaniem, umiłowaniem miejsca, ojczyzny, dbałością o wszystkich jej mieszkańców. Nacjonalizm stawia na pierwszym miejscu naród i dbałość o jego interesy, w skrajnych przypadkach nawet jeśli dzieje się to kosztem innych narodów.

Zadanie 9.

Państwo	Język	Rodzina językowa	Państwo	Język	Rodzina językowa
Australia	angielski	indoeuropejska	Chiny	mandaryński	chińsko-tybetańska
Austria	niderlandzki, francuski, niemiecki	indoeuropejska	Japonia	japoński	japońska
Belgia	niderlandzki, francuski, niemiecki	indoeuropejska	Meksyk	hiszpański	indoeuropejska
Słowacja	słowacki	indoeuropejska	Węgry	węgierski	indoeuropejska
Brazylia	portugalski	indoeuropejska	Litwa	litewski	indoeuropejska
Holandia	niderlandzki	indoeuropejska	Egipt	arabski	afroazjatycka
Indie	hindi, angielski	indoeuropejska	Gruzja	gruziński	kartwelska

Zadanie 10.

- Czad ok. 78 %
- Mali ok. 70 %
- Sudan Płd. ok. 65 %
- Niger ok. 65 %

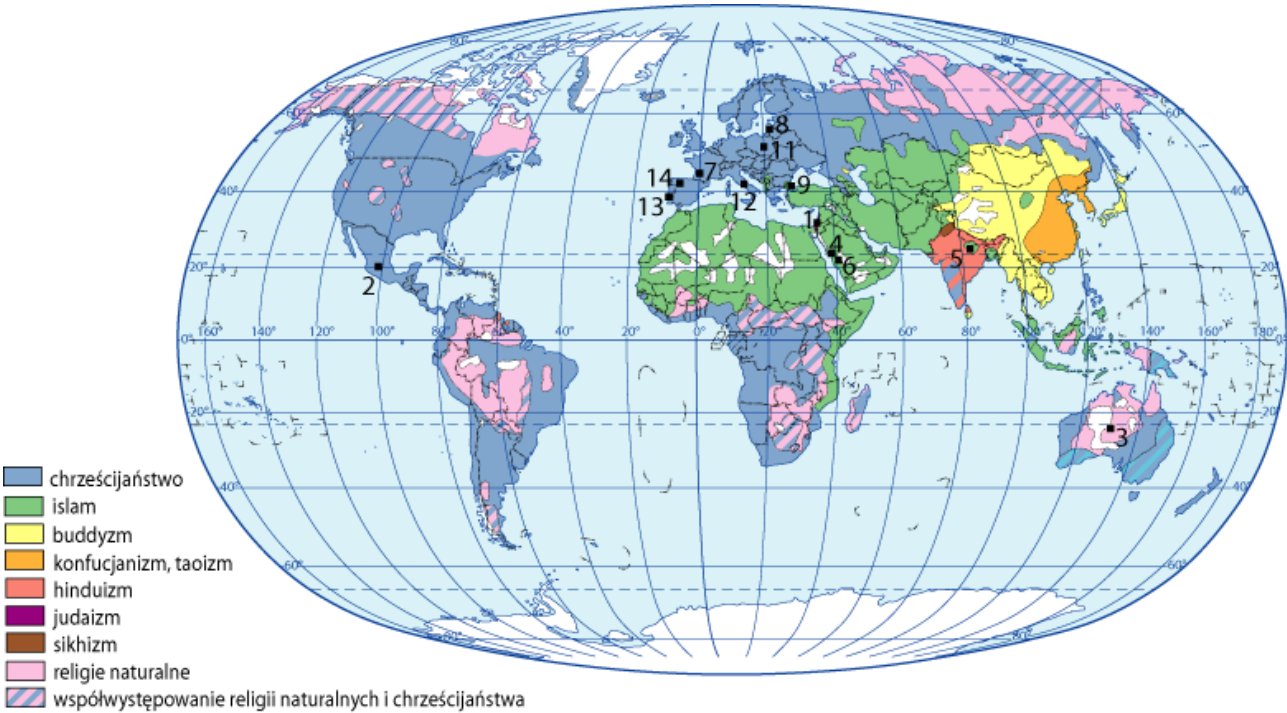
Zadanie 11.

Jest to efekt zakładania zamorskich kolonii brytyjskich, w których przez lata był stosowany i upowszechniany język kolonizatorów.

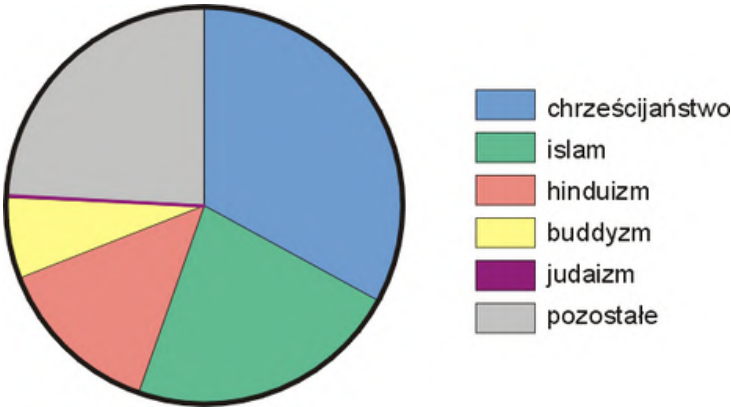
Zadanie 12.

Wysoko wykształcona i wykwalifikowana kadra potrzebna jest aby rozwijać współcześnie najbardziej dochodowe działy gospodarki oparte na zaawansowanych technologiach. Stąd słabo rozwinięte państwa świata, nie mające odpowiedniej ilości wykształconych osób, w dalszym ciągu pozostają słabo rozwinięte. W państwach, w których więcej obywateli uzyskuje wyższe wykształcenie wskaźnik HDI oraz PKB na osobę przyjmuje wyższe wartości.

Zadanie 1.

Zadanie 2.

Zadanie 3.

1.	Jerozolima	chrześcijaństwo	8.	Wilno	chrześcijaństwo
2.	Guadalupe	chrześcijaństwo	9.	Stambuł	islam
3.	Ayers Rock	religia Aborygenów	10.	Wittenberga	chrześcijaństwo
4.	Medyna	islam	11.	Częstochowa	chrześcijaństwo
5.	Waranasi	islam	12.	Rzym	chrześcijaństwo
6.	Mekka	chrześcijaństwo	13.	Fatima	chrześcijaństwo
7.	Lourdes	islam	14.	Santiago de Compostela	chrześcijaństwo

Zadanie 4.

Religia	Wpływ na społeczeństwo	Wpływ na gospodarkę
hinduizm	przynależność do kasty, małżeństwa zawierane w celu prokreacji	przynależność do kasty uniemożliwia awans społeczny, co hamuje rozwój gospodarki; jest dziedziczna, wiara w reinkarnację zabrania zabijania istot żywych, w tym szkodników pól uprawnych, zakaz spożywania wołowiny (tylko mleko)
buddyzm	niższa pozycja społeczna kobiet, dobro ogółu ponad dobro jednostki	ograniczenie nadmiernej konsumpcji, w tym wykorzystania zasobów naturalnych, pracowitość, skromność, oszczędność
judaizm	brak hierarchii, szczególnie szacunek wobec rodziców i osób starszych, obrzezanie chłopców	obowiązek sumiennego wypełniania obowiązków przez sprzedającego i kupującego, a zaniedbania w pracy są grzechem przeciwko Bogu i bliźniemu, zakaz wysiewania na polu dwóch rodzajów ziarna, zakaz używania odzieży z dwóch rodzajów włókna, brak hodowli trzody chlewnej (zakaz spożywania wieprzowiny), zakaz podróžowania i wykonywania codziennych czynności w czasie szabatu
islam	zakaz spożywania alkoholu i uprawiania hazardu, podporządkowanie kobiety mężczyźnie	zakaz spożywania wieprzowiny - brak hodowli trzody chlewnej, umiar w gromadzeniu dóbr (wyjątek szejkwowie), zakaz pracy i kształcenia kobiet
chrześcijaństwo	działania na rzecz potrzebujących, ubogich, ingerencja władz kościelnych w ustawodawstwo	sumienna i systematyczna praca, finansowanie instytucji kościelnych przez społeczeństwo

Zadanie 5.

Korea Północna - w państwie nie ma wolności wyznania. Dotyczy to wszystkich religii. Karą za przyznanie się do wyznawania wiary może być deportacja do obozu pracy lub śmierć na miejscu.

Somalia - członkowie radykalnej islamistycznej organizacji terrorystycznej al-Shabaab opowiadają się za prawem szariatu i dążą do wyeliminowania chrześcijan z kraju.

Bangladesz - prześladowanie wyznawców hinduizmu przez muzułmanów.

Mjanma (Birma) - muzułmanie Rohingya są prześladowani przez ludność buddyjską.

Zadanie 6.

Kręgi kulturowe	Wkład w dziedzictwo kulturowe ludzkości
zachodni	- bogaty dorobek w zakresie nauki, innowacji i wynalazków oraz w zakresie dzieł sztuki, muzyki i filmu; – ustrój demokratyczny; – trójpodział władzy; – wolnorynkowy system gospodarczy.
japoński	- powszechnie uznawany dorobek kulinarny;– rozwój nowoczesnych technologii i innowacji technicznych; – wkład w rozwój kultury filmów animowanych; – kultura zaangażowania w wykonywane obowiązki.
chiński	- Wielki Mur Chiński. - Cztery Wielkie Wynalazki: kompas, druk, papier i proch. - rozwój medycyny chińskiej, w tym metod diagnozowania i leczenia; – kultura ciężkiej pracy; – idea poświęcenia jednostki dla dobra ogółu;– ceniony dorobek kulinarny.
hinduski	- bogaty dorobek w zakresie muzyki i filmu (bollywood); – ważny dorobek w zakresie literatury i architektury oraz tańca; – rozpowszechniona na świecie kuchnia; - rozwój filozofii (m.in. joga)
islamski	- istotny wkład w rozwój naukowy astronomii, matematyki, medycyny i fizyki; – rozpowszechnienie na świecie cyfr arabskich; – znaczny dorobek w zakresie literatury i architektury.
latynoamerykański	- dorobek w zakresie muzyki, tańca, literatury i filmu; – wzbogacenie kultury światowej o dorobek rdzennych cywilizacji Ameryk.
afrykański	- rozwój muzyki i tańca;– wzbogacenie kultury światowej o dorobek plemion Afryki; – inspirujące dla projektantów mody wzornictwo i kolorystyka.

Zadanie 1.**Zadanie 2.****a)**

- słabo rozwiniętych
- słabo rozwiniętych
- wysoko rozwiniętych
- wysoko rozwiniętych
- słabo rozwinięte

b)

- zarówno liczba ludności miejskiej, jak i wskaźnik urbanizacji odnotowały wzrost na przestrzeni lat 1960-2020 dla państw słabo i wysoko rozwiniętych;
- mimo większej dynamiki wzrostu wskaźnika urbanizacji w państwach słabo rozwiniętych wciąż pozostaje on na nieznacznie niższym poziomie od przeciętnego wskaźnika urbanizacji na świecie;
- w każdym kolejnym dwudziestoleciu w państwach słabo rozwiniętych przyrost ludności miejskiej był wyższy od poprzedniego;
- mimo wzrostu wskaźnika urbanizacji dla państw słabo i wysoko rozwiniętych różny jest jego charakter - w państwach słabo rozwiniętych wiąże się on często z rozrostem dzielnic biedy tzw. slumsów.

Zadanie 3.

Urbanizacja demograficzna dotyczy wzrostu liczby ludności w miastach (związanej ze zmianą miejsca zamieszkania), zaś urbanizacja ekonomiczna dotyczy zmian w strukturze zatrudnienia (spadek zatrudnienia w rolnictwie).

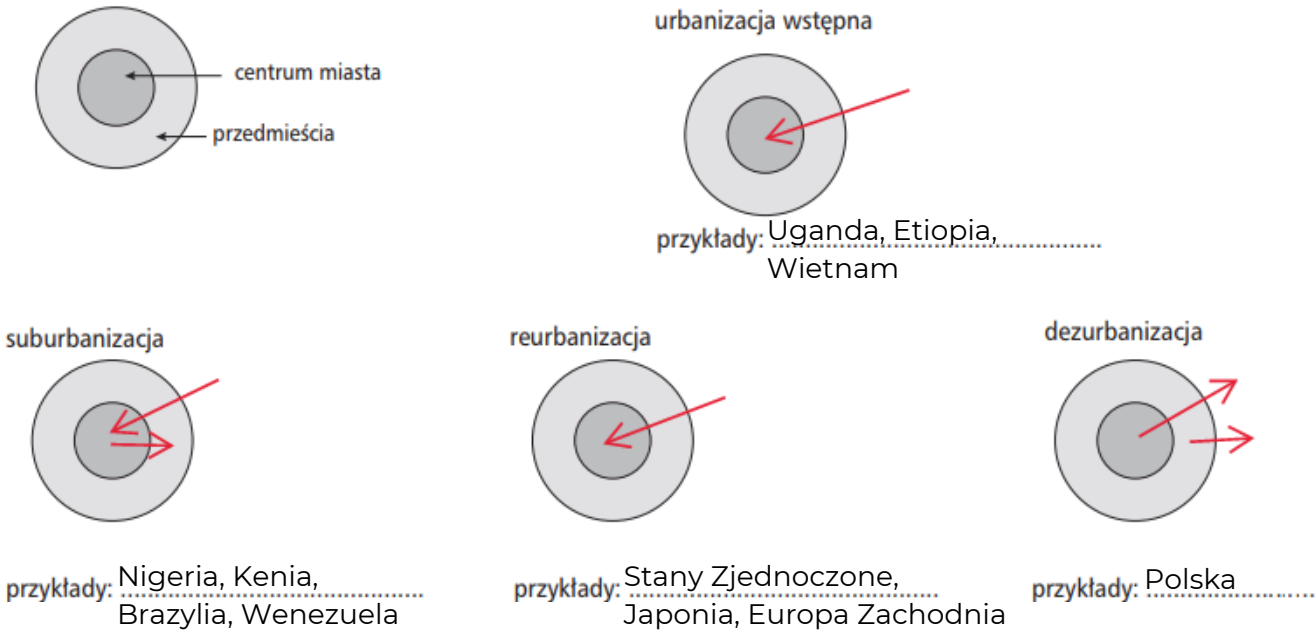
Zadanie 4.

$$(37\,650\,163 / 47\,420\,000) \times 100 = 79,4 \%$$

Zadanie 5.

Czynniki przyciągające ludność wiejską do miast	Czynniki przyciągające ludność miejską na obszary wiejskie
1. możliwość znalezienia pracy 2. możliwość zmiany pracy na lepiej płatną 3. dostęp oraz jakość do podstawowych usług (edukacja, służba zdrowia itp.) 4. perspektywy na przyszłość (np. edukacja dzieci, studia itp.)	1. mniejsze zanieczyszczenie powietrza 2. niższa cena mieszkań lub gruntów pod zabudowę 3. dobre skomunikowanie z dużym miastem 4. rozwój turystyki na terenach oddalonych od dużego miasta

Zadanie 6.

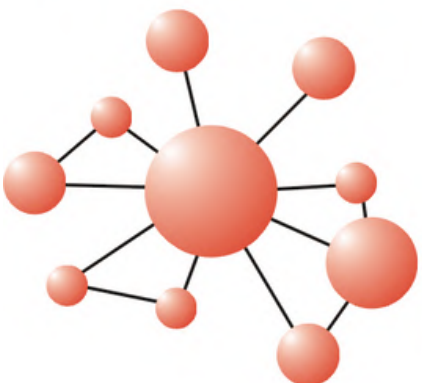
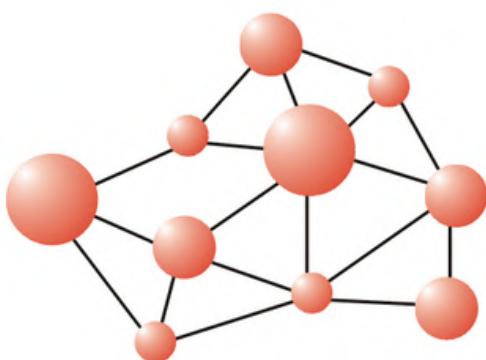
Zadanie 7.

Suburbanizacja charakteryzuje się napływem ludności na tereny podmiejskie. W przypadku państw wysoko rozwiniętych zjawisko to dotyczy głównie przenoszenia się bardziej zamożnej części ludności na obszary peryferyjne dzięki rozwojowi infrastruktury komunikacyjnej oraz wzrastającemu poziomowi życia społeczeństwa. Inaczej sytuacja ta wygląda w przypadku państw słabo rozwiniętych. Napływ ludności na tereny peryferyjne miast powoduje rozrastanie się dzielnic nędzy tzw. slumsów, w których ludzie zamieszkują często prowizoryczne konstrukcje a tereny te niekiedy pozbawione są utwardzonych dróg, elektryczności, kanalizacji, a nawet bieżącej wody.

Zadanie 8.

POZNAŃ	
Funkcja	Przykłady
administracyjna	Siedziba marszałka województwa i wojewody
handlowa	Międzynarodowe Targi Poznańskie
edukacyjna	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Politechnika Poznańska
przemysłowa	Fabryka Volkswagen
transportowa	Fabryka Volkswagen
turystyczna	Rynek Starego Miasta, Katedra, Palmiarnia, Termy

Zadanie 9.

Aglomeracja monocentryczna	Aglomeracja policentryczna (konurbacja)
Aglomeracja monocentryczna 	Aglomeracja policentryczna
Przykłady: Meksyk, Londyn, Paryż, Berlin, Moskwa, Poznań, Warszawa, Łódź	Przykłady: Zagłębie Ruhry w Niemczech, Zagłębie Donieckie w Ukrainie, Konurbacja Katowicka, Trójmiasto

Zadanie 10.

Litera	Megalopolis	Aglomeracje
A	Wielkich Jezior (ChiPitts)	Chicago, Detroit, Cleveland, Pittsburgh
B	Zachodniego Wybrzeża (Sansan)	San Diego, Los Angeles, San Francisco
C	Nippon	Tokio, Kawasaki, Jokohama, Kioto, Nagoja, Fukuoka, Kitakiusiu
D	Wschodniego Wybrzeża (Bosnywash)	Boston, Nowy Jork, Filadelfia, Waszyngton, Baltimore

Zadanie 11.

Czym jest fizjonomia miast?

Fizjonomia miasta to jego wygląd zewnętrzny, na który składają się plan (układ przestrzenny) oraz sposób jego zabudowy (wielkość budynków, rodzaj materiałów budowlanych, styl lub style architektoniczne).

Porównaj fizjonomie wymienionych miast:

-miasta arabskie z miastami europejskimi

Miasta arabskie w obrębie kręgu muzułmańskiego charakteryzuje chaotyczny układ przestrzenny: małe place i targi, do których prowadzą gęsto rozmieszczone, kręte i wąskie uliczki. Centrum stanowi arabska medyna (stare miasto) z meczetami i minaretami. Otaczają ją dzielnice o różnych funkcjach (mieszkaniowych, przemysłowych, usługowych). Miasta europejskie mają charakter uporządkowany, w większości z nich centrum stanowi starówka o wąskiej i zwartej zabudowie i ciasnych uliczkach, otoczona najczęściej młodszymi dzielnicami o charakterze śródmiejskim, a następnie terenami przemysłowymi powstałymi w XIX w. Natomiast na ich obrzeżach można spotkać nowe osiedla, zakłady przemysłowe i centra handlowe.

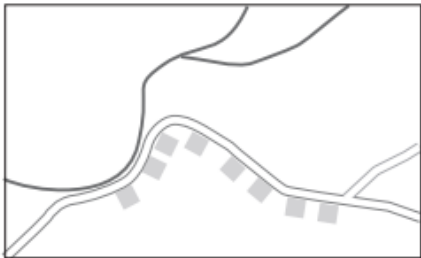
-miasta amerykańskie z miastami wschodnioazjatyckimi

Charakterystyczny dla obu typów jest kratowy (regularny) układ ulic. Główne ulice zostały wytyczone równolegle do murów, a także do głównych bram miasta. Współcześnie zaznacza się nowoczesna dzielnica city kontrastującą z niższą, tradycyjną, historyczną zabudową. W miastach azjatyckich obszar zamieszkiwany niegdyś przez zamożnych i sprawujących władzę był oddzielony od pozostałej części miasta murami (tzw. miasto w mieście). W miastach amerykańskich na zewnątrz obszaru śródmiejskiego rozciąga się tzw. dzielnica "dywanowa" (willowa) złożona z dużej liczby domów jednorodzinnych zamieszkiwanych przez zamożną ludność białą. Tereny wokół centrum zamieszkuje uboga ludność czarnoskóra (np. Afroamerykanie).

-miasta europejskie z miastami południowoamerykańskimi

Zarówno w miastach europejskich, jak i południowoamerykańskich jest wyraźnie zarysowane centrum – plac na planie kwadratu lub prostokąta, przy którym znajduje się kościół i budynki administracyjne. Młodsze dzielnice, oddalone od centrum cechuje coraz luźniejsza zabudowa. Miasta latynoamerykańskie cechują się szachownicowym układem miasta.

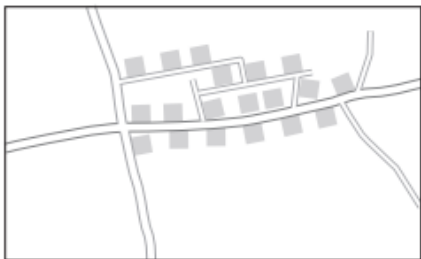
Zadanie 12.

A. rzędówka.....

B. wielodrożnica.....

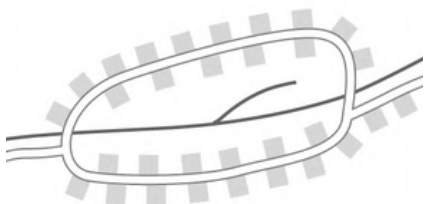

C. szeregowka.....

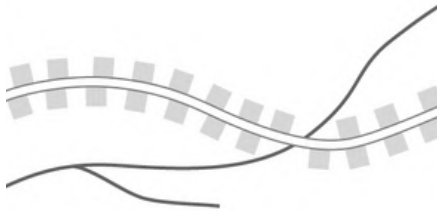

D. ulicówka.....

Zadanie 13.

E. łańcuchówka

F. owalnica

Zadanie 14.

	Zmiany przestrzenne	Zmiany społeczno-gospodarcze
wsie położone w pobliżu dużych ośrodków miejskich	- tzw. urbanizacja wsi - upodabnianie się wsi do miasta; - coraz mniej rolników, mniej zabudowań gospodarczych, maszyny rolnicze i zwierzęta hodowlane skoncentrowane są w dużych, specjalistycznych gospodarstwach; - większe, wyższe budynki; - powstaje nowoczesna infrastruktura drogowa; - gęstsza zabudowa, mniej zieleni, zmiana stosunków wodnych; - wzrasta hałas i ilość zanieczyszczeń.	- wzrost liczby ludności powoduje pojawianie się warsztatów samochodowych, firm świadczących usługi remontowe, restauracje, kwaciarnie, fryzjerzy, usługi dotyczące zdrowia, szkolnictwa, finansów itp.; - powstaje regularna komunikacja.
wsie położone daleko od dużych ośrodków miejskich	- niedorozwój infrastruktury technicznej (drogowej, kanalizacyjnej); - degradacja zabudowań gospodarczych z powodu ich nieużywania; - spadek liczby domów mieszkalnych; - wzrost liczby pustostanów (budynków nieużywanych).	- brak pracy; - wyjazd młodych ludzi w wieku produkcyjnym do miast, co prowadzi do starzenia się populacji wiejskich (depopulacja wsi); - niska opłacalność prowadzonej działalności gospodarczej; - zachwianie struktury płci (najczęściej synowie przejmują gospodarstwo, córki wyjeżdżają w poszukiwaniu pracy); - tendencja do rozwoju „hobby farming” i drugich domów - wzrost zainteresowania wsią w tym aspekcie przyczynia się do rozwoju funkcji rezydencjalnych i rekreacyjnych; pojawia się osadnictwo sezonowe i mieszkania weekendowe.

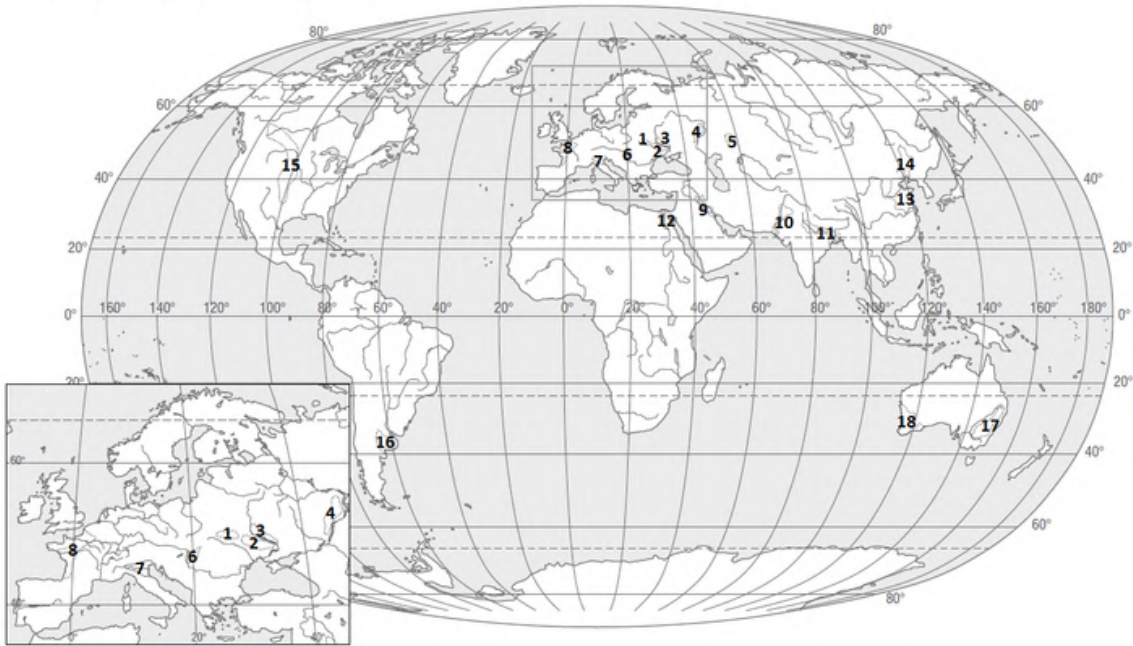
Zadanie 15.

- współpraca międzynarodowa w zakresie produkcji, wymiany towarowej, usług, siły roboczej;
- obecność firm o charakterze międzynarodowym;
- wysoka i sprawna dostępność telekomunikacyjna;
- wysoki rozwój sektora usług i transportu;
- ogólnokrajowe środki masowego przekazu.

Zadanie 16.

	zalety	wady
życie w dużym mieście	- więcej miejsc pracy i wyższe zarobki; - dostępność i różnorodność usług, także kulturalnych, bankowych; - bogata oferta edukacyjna; - rozbudowana komunikacja miejska i infrastruktura komunikacyjna.	- wyższe ceny niż na obszarach wiejskich; - większa przestępczość; - zanieczyszczone powietrze; - hałas; - problem z parkowaniem oraz korki; - mniej terenów zielonych.
życie na wsi	- bliskość natury; - czyste powietrze; - cisza i spokój; - tańsze nieruchomości. - możliwość posiadania własnego ogrodu;	- mniej miejsc pracy; - problemy z dojazdami (do pracy, szkoły itp.) - mniejsza liczba sklepów, punktów usługowych i obiektów działalności kulturalnej; - wyższe koszty utrzymania domu oraz koszty paliwa zużytego na dojazdy.

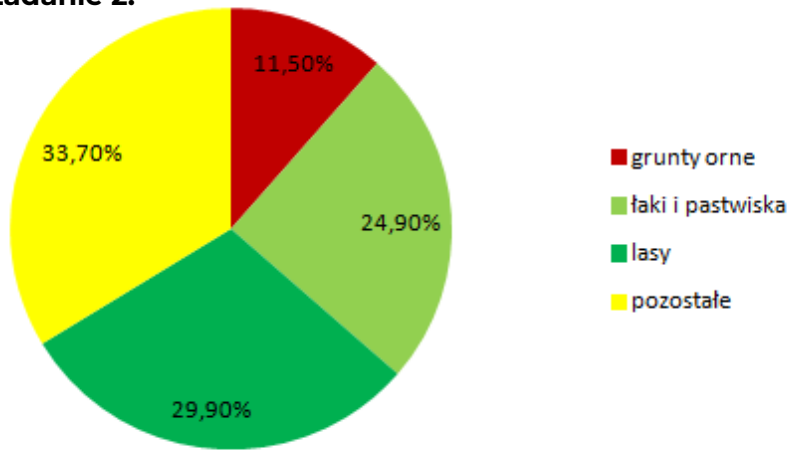
Zadanie 1.

Nr	Regiony rolnicze	Państwa	Główne uprawy	Chów zwierząt
1	Wyżyna Wołyńska	Ukraina	pszenica, ziemniaki, buraki cukrowe	bydło
2	Wyżyna Nadnieprzańska	Ukraina	buraki cukr., słonecznik, warzywa, owoce	bydło, trzoda chlewna
3	Nizina Nadnieprzańska	Białoruś i Ukraina	buraki c., kukurydza, ziemniaki, pszenica	bydło
4	Wyżyna Nadwołżańska	Rosja	pszenica, proso	trzoda chlewna
5	Ural Południowy	Rosja	żyto, ziemniaki, pszenica	owce
6	Nizina Węgierska	Węgry i Serbia	pszenica, kukurydza, buraki c., winorośl	trzoda chlewna
7	Nizina Padańska	Włochy	pszenica, kukurydza, buraki c., warzywa, owoce, winorośl, ryż	bydło, trzoda chlewna
8	Nizina Francuska	Francja	pszenica, buraki c., ziemniaki, winorośl	bydło, trzoda chlewna
9	Nizina Mezopotamska	Irak, Kuwejt, Iran	pszenica, ryż, palma oleista, bawełna	owce
10	Nizina Indusu	Indie i Pakistan	pszenica, palma oleista, owoce cytrusowe, bawełna, trzcina cukrowa, tytoń, kukurydza	owce, kozy, bydło
11	Nizina Gangesu	Indie i Bangladesz	trzcina cukrowa, bawełna, ziemniaki, soja, ryż, pszenica, tytoń, juta, bataty, herbata	owce, kozy, bydło
12	Delta Nilu	Egipt	ryż, pszenica, kukurydza, bawełna, owoce cytrusowe, buraki c.	w samej delcie - brak
13	Nizina Chińska	Chiny	pszenica, kukurydza, ryż, soja, orzeszki ziemne, tytoń, bawełna, ziemniaki, bataty, juta, herbata, owoce i warzywa	bydło i trzoda chlewna

Nr	Regiony rolnicze	Państwa	Główne uprawy	Chów zwierząt
14	Nizina Mandżurska	Chiny	pszenica, kukurydza, proso, sorgo, ziemniaki, soja, warzywa, owoce	trzoda chlewna
15	Wielkie Równiny	USA i Kanada	pszenica, buraki cukrowe, ziemniaki, soja	bydło, trzoda chlewna
16	Pampa	Argentyna	pszenica, kukurydza, soja, ziemniaki, owoce cytrusowe	bydło, trzoda chlewna, owce
17	Nowa Południowa Walia	Australia	pszenica, ryż, ziemniaki, owoce cytrusowe, winorośl	owce
18	Australia Zachodnia	Australia	pszenica, owoce cytrusowe, winorośl	owce

Zadanie 2.

Zadanie 3.
Australia

Większość terytorium Australii znajduje się w strefie klimatu zwrotnikowego suchego i wybitnie suchego. Na tych obszarach dominują pustynne gleby inicjalne nie nadające się do uprawy, stąd taki mały odsetek gruntów ornych. Na terenach Wielkiego Basenu Artezyjskiego, który graniczy z Wielkimi Górami Wododziałowymi występują rzeki okresowe oraz wody artezyjskie - sprzyja to występowaniu łąk i pastwisk.

Wielka Brytania

Wysoki odsetek łąk i pastwisk, przy niskim odsetku lasów związany jest przede wszystkim z występowaniem wielu obszarów górskich na terenie Wielkiej Brytanii (na północ od Anglii) oraz z czynnikami pozaprzyrodniczymi.

Ukraina

Większość obszaru Ukrainy znajduje się w klimacie umiarkowanym ciepłym kontynentalnym, w podłożu występują lessy, co sprzyja roślinności stepowej i wykształceniu się czarnoziemów. Te bardzo żyzne gleby są przyczyną wysokiego odsetka gruntów ornych. Najmniejszy udział stanowią pozostałe grunty - przede wszystkim obszary zurbanizowane oraz bagna i torfowiska, które nie są użytkowane rolniczo.

Finlandia

Finlandia znajduje się w klimacie umiarkowanym chłodnym, który cechuje się krótkim okresem wegetacyjnym. Obszar pokrywają głównie gleby bielcowe i bielice, które nie należą do gleb żyznych. Te gleby porasta las borealny, charakterystyczny dla tej strefy klimatycznej stąd niski odsetek łąk i pastwisk, a bardzo duży - lasów.

Japonia

Japonię tworzy archipelag wysp wulkanicznych z dużym odsetkiem gór (4/5 powierzchni kraju). Obszar ten znajduje się w klimatach umiarkowanym ciepłym morskim oraz podzwrotnikowym i zwrotnikowym morskim (odmiany monsunowe). Z ukształtowaniem powierzchni i klimatem wiąże się występowanie lasów, które są roślinnością naturalną i stanowią największy odsetek gruntów Japonii. Pozostałe obszary cechują się mało żyznymi (bielice, żółtoziemy) lub bardzo żyznymi (gleby powulkaniczne) glebami wykorzystywanymi pod uprawy. Łąki i pastwiska występują tylko w najwyższych partiach gór.

Zadanie 4.

Region rolniczy	Czynniki przyrodnicze	Czynniki pozaprzyrodnicze
Region Południowoazjatycki	Długi okres wegetacyjny, żyzne gleby (mady - Nizina Gangesu w Indiach, wulkaniczne - Jawa w Indonezji).	Wysokie zatrudnienie w rolnictwie sprzyjające intensywnemu rolnictwu pracochłonnemu.
Region zachodnioeuropejski	Ciepły i wilgotny klimat umiarkowany morski, równinne ukształtowanie powierzchni, unormowane stosunki wodne, żyzne gleby brunatne.	Wysoki poziom kultury rolnej, wysoka mechanizacja i chemizacja rolnictwa, wysoka specjalizacja produkcji.

Zadanie 5.

Typ rolnictwa	Cechy	Państwa
Rolnictwo pierwotne	Rolnictwo samozaopatrzeniowe, ekstensywne, niskie nakłady pracy, niskie zbiory i plony.	np. Demokratyczna Republika Kongo, Republika Środkowoafrykańska, Sudan, Sudan Południowy, Czad, Kongo
Rolnictwo tradycyjne	Najczęściej jest to rolnictwo ekstensywne, rzadziej intensywne (kultura ryżu w Azji SE). Stosowanie dwupolówki i trójpólówki (system ugorowy). Cechuje się średnim poziomem mechanizacji, niewielką towarowością i dużymi nakładami pracy ludzkiej.	np. Chiny, Indie, Turcja, Iran.
Rolnictwo rynkowe	Jest to rolnictwo intensywne o dużym stopniu towarowości, wysokiej mechanizacji i chemizacji, dużych zbiorach i wysokich plonach. Należą do niego zarówno rolnictwo owocowo-warzywne, jak i plantacyjne, wielkoobszarowe rolnictwo towarowe i nastawione na chów zwierząt.	Częściowo USA (okolice Wielkich Jezior), kraje Europy Zachodniej (np. Niemcy, Dania, Holandia, Belgia), Kanada.
Rolnictwo ekologiczne	Brak stosowania nawozów sztucznych i środków ochrony roślin przy uprawach; niskie zbiory oraz plony; wysokie koszty produkcji rolnej.	np. Austria, Estonia, Szwecja.
Rolnictwo uprzemysłowione	Duża mechanizacja i chemizacja, wprowadzanie nowych odmian roślin, małe zatrudnienie w rolnictwie, wysokie plony.	np. kraje Europy Zachodniej, Stany Zjednoczone, Kanada.

Zadanie 6.

Cechy	Rolnictwo ekstensywne	Rolnictwo intensywne
Nakłady finansowe na 1 ha	niskie	wysokie
Nakłady pracy na 1 ha	wysokie	niskie (wyjątek intensywne pracochłonne)
Zużycie nawozów sztucznych na 1 ha	niskie	wysokie
Zużycie środków ochrony roślin na 1 ha	niskie	wysokie
Plony	niskie	wysokie
Przykłady	Republika Środkowoafrykańska, Kenia	Chiny - intensywne pracochłonne Niemcy, Belgia, Holandia

Zadanie 7.

	Rolnictwo ekologiczne	Rolnictwo uprzemysłowione
Uprawa roślin	- stosuje się nawozy naturalne lub organiczne (obornik); - do zasiewu stosuje się ziarno ekologiczne; - stosuje się płodozmian oraz poplony; - chwasty usuwa się mechanicznie bez stosowania środków chemicznych.	- wprowadzanie nowych, wysokoplennych gatunków roślin uprawnych; - stosowanie chemicznych środków ochrony roślin oraz nawozów sztucznych; - stosowanie różnego rodzaju maszyn.
Chów zwierząt	- chów zwierząt pastwiskowy; - niestosowanie pasz treściwych - karmienie zwierząt karmą z własnego gospodarstwa lub wytworzoną ekologicznymi metodami; - niestosowanie antybiotyków do leczenia zwierząt.	- wprowadzanie krzyżówek zwierząt, które są bardziej wydajne - dają więcej mleka / mięsa itp.; - karmienie zwierząt paszami treściwymi; - chów głównie oborowy; - stosowanie komputeryzacji i zabiegów weterynaryjnych; - podawanie zwierzętom antybiotyków.
Zalety	- zmniejszenie wykorzystania energii elektrycznej; - uprawa rodzimych gatunków roślin uprawnych, charakterystycznych dla danej strefy klimatycznej; - wysoka jakość wytwarzanych produktów; - mniejsze wydatki środków finansowych na zakup ciężkiego sprzętu rolniczego, którego używanie narusza glebę; - zachowanie tradycyjnego krajobrazu rolniczego; - możliwość pozyskiwania dodatkowych środków finansowych poprzez umożliwienie ekoturystom pobytu w gospodarstwie.	- zmniejszenie występowania chorób dzięki stosowaniu środków ochrony roślin oraz antybiotyków; - rozwój przemysłu maszynowego dzięki rosnącemu zapotrzebowaniu na nowe maszyny rolnicze; - wzrost efektywności produkcji - większe plony przekładające się na wzrost sprzedaży, a tym samym zamożność rolników; - zwiększenie liczby gospodarstw wielkoobszarowych, które są bardziej efektywne ekonomicznie; - zmniejszenie problemu głodu i niedożywienia w wielu regionach świata; - niższe ceny żywności.
Wady	- mniejsze plony; - częstsze atakowanie roślin przez szkodniki, częstsze występowanie chorób roślin i zwierząt; - wysokie koszty produkcji przekładają się na wysokie ceny produktów ekologicznych; - wielu osób nie stać na zakupienie drogich produktów ekologicznych; - ograniczenie rozwoju przemysłu produkcji maszyn rolniczych; - ograniczenie produkcji chemicznych środków ochrony roślin i nawozów sztucznych, co może przekładać się na problemy finansowe zakładów produkcyjnych.	- wzrost zakwaszenia gleb; - wzrost eutrofizacji wód powierzchniowych; - wzrost bezrobocia na wsi przy zwiększonej mechanizacji; - wzrost zanieczyszczenia powietrza poprzez spalanie paliw przy zwiększonej mechanizacji; - zanik tradycyjnego krajobrazu rolniczego; - wyjałowienie gleb; - zmniejszenie bioróżnorodności.
Przykłady państw	Austria, Estonia, Szwecja	Stany Zjednoczone, Kanada

Zadanie 8.

-samozaopatrzeniowym

W tym typie rolnictwa produkcja rolna przeznaczona jest na potrzeby własne rolników, na wyżywienie ich rodzin.

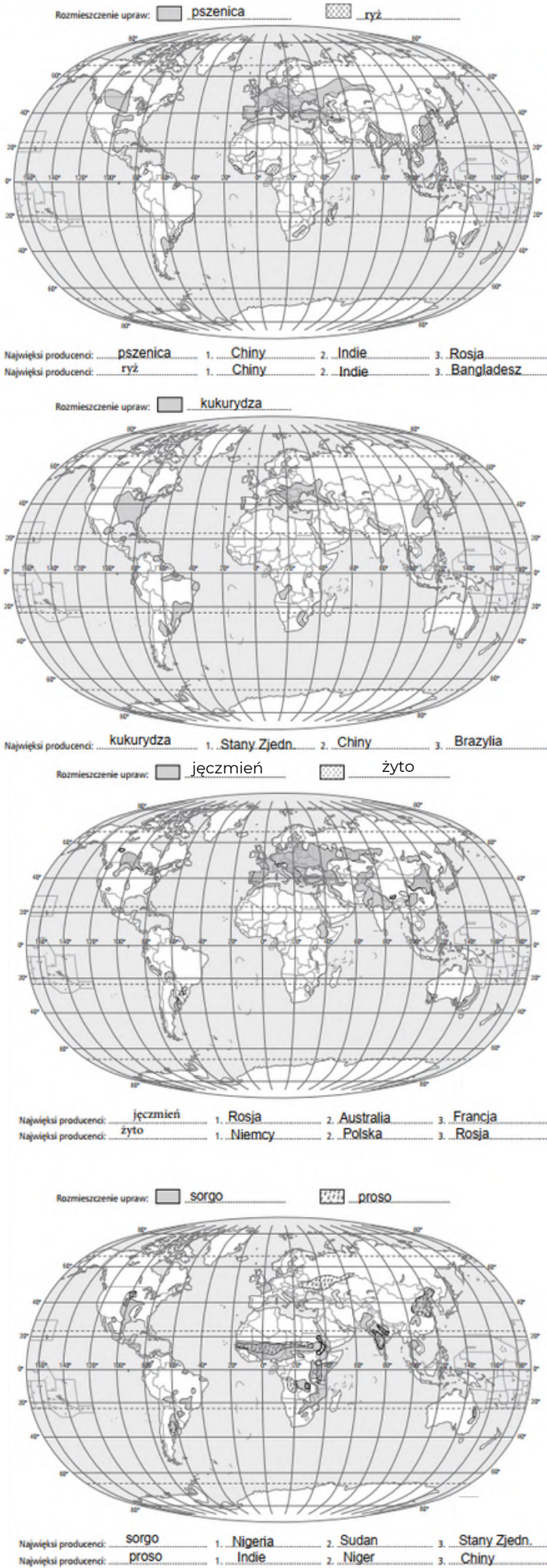
-towarowym

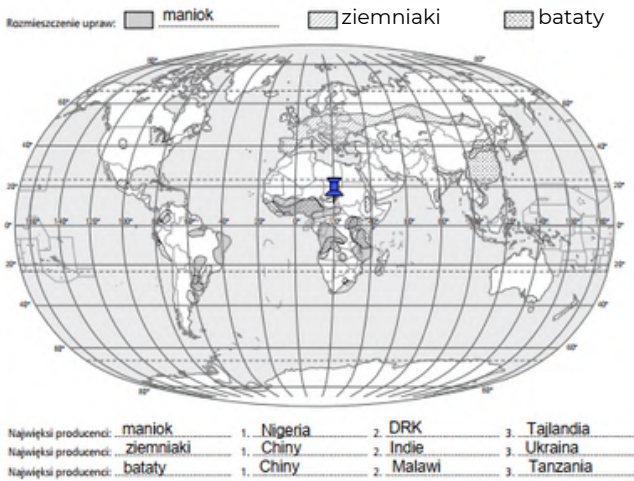
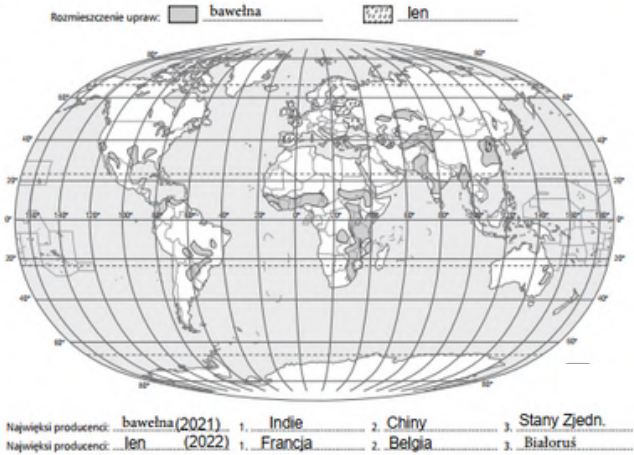
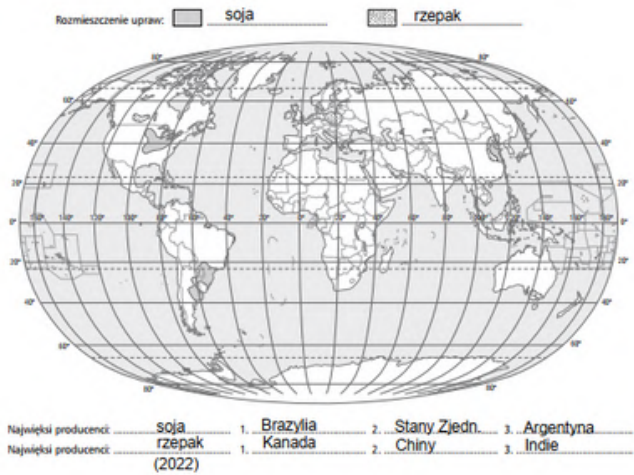
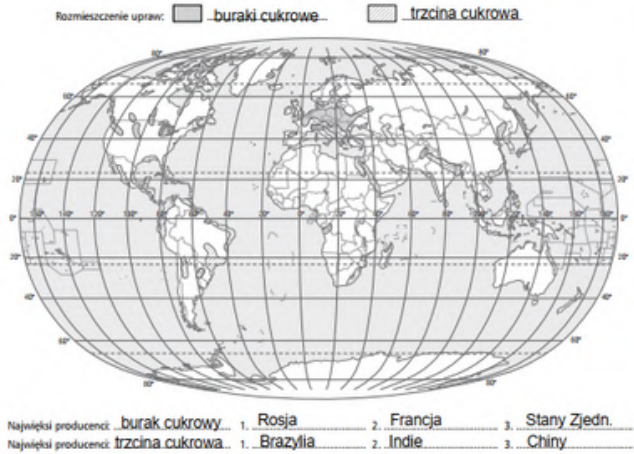
W tym typie rolnictwa większość produkcji rolnej przeznaczona jest na rynek, na sprzedaż.

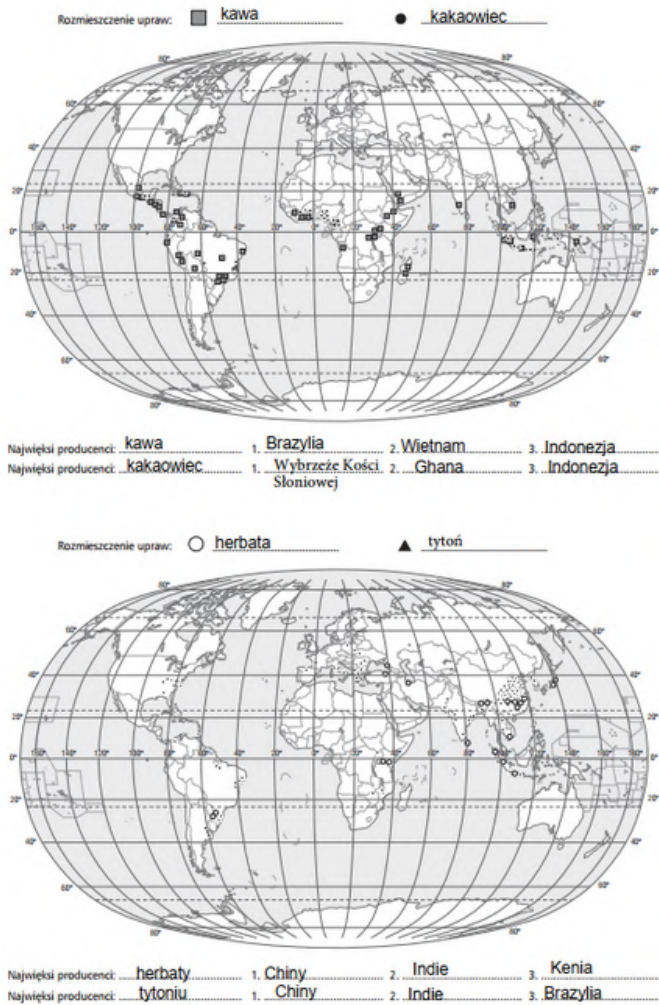
Zadanie 9.

Argumenty "za": stosowanie GMO prowadzi do zwiększenia produkcji roślinnej i zapobieżeniu klęsce głodu; wydłuża się również okres trwałości i poprawiają się walory smakowe produktów. Argumenty "przeciw": zmniejszenie bioróżnorodności; mniejsza ilość roślin naturalnych; "skażenie" roślin naturalnych genami GMO; negatywny wpływ GMO na owady i ich rozwój; rosnący monopol firm produkujących GMO w produkcji żywności; twierdzenie, że nie znamy wpływu GMO na organizm ludzki, gdyż za krótko je stosujemy i spożywamy. Przykłady państw, w których GMO jest dozwolone: Stany Zjednoczone (rzepak, soja, burak cukrowy, kukurydza), Brazylia (kukurydza, bawełna, soja); Australia (goździki, rzepak, bawełna), Indie i Pakistan (bawełna).

Zadanie 1.

Zadanie 2.

- ryż** wymaga żyznych, wilgotnych gleb oraz ciepłego wilgotnego klimatu. Można go uprawiać zarówno na nizinach, jak i w górach na terasowanych zboczach.
- bawełna** wymaga ciepłego i suchego klimatu oraz nawożenia i stosowania środków ochrony roślin. Nie wymaga żyznych gleb.
- kukurydza** wymaga ciepłego klimatu (długiego okresu wegetacyjnego) oraz opadów rocznych w zakresie 500-800 mm w ciągu roku; rośnie na żyznych glebach.
- żyto** nie ma wysokich wymagań klimatycznych i glebowych; znosi mrozy, dlatego uprawiane jest głównie w klimacie umiarkowanym chłodnym.

Zadanie 3.

Nazwa państwa	Powierzchnia upraw (tys. ha)	Zbiory (tys. t)	Plony (dt/ha)
Niemcy	3226	25190	78,08
Australia	13507	21 611,2	16

1) plony = zbiory / powierzchnia upraw
25 190/3226 - 7,808 t/ha = 78,08 dt/ha

2) zbiory = plony / powierzchnia upraw
16 dt/ha = 1,6 t/ha
x/13 507 000 ha = 1,6 t/ha
x = 13 507 000 razy 1,6t/ha
x = 21 611 200 t = 21 611,2 tys t.

dane z Rocznika Statystycznego Rolnictwa GUS 2023 (dane z roku 2021)

Zadanie 4.

Uprawa palmy oleistej w Indonezji jest bezpośrednią przyczyną kurczenia się obszarów deszczowego lasu równikowego (np. Borneo, Sumatra). Powiększanie się areалу uprawy wiąże się z deforestacją, a tym samym prowadzi do zmniejszania się bioróżnorodności terenu, który dotąd cechował się największą bioróżnorodnością na świecie. Kurczą się obszary siedlisk takich zwierząt, jak orangutan, słoń sumatrzeński, pantera mglista, czy tygrys sumatrzeński - gatunkom tym zagraża w związku z tym wyginięcie. Monokultura przyczynia się również do zwiększenia ilości dwutlenku węgla w atmosferze oraz wyjąłowania oraz erozji gleb.

Zadanie 5.

"Zielona rewolucja" była programem FAO w latach 60. XX wieku, polegającym na udostępnieniu krajom, których ludność była narażona na głód i niedożywienie, wysokoplennych gatunków zbóż, głównie pszenicy, kukurydzy i ryżu. Celem programu był wzrost produkcji żywności w tych państwach. Program zakończył się pomyślnie. "Zielona rewolucja" dotyczyła m.in. Indii, Meksyku, Pakistanu, Kolumbii, czy Egiptu.

Zadanie 6.

-chów i hodowla

Chów dotyczy trzymania zwierząt gospodarskich natomiast hodowla związana jest ze stosowaniem zabiegów, które mają na celu ulepszenie cech dziedzicznych zwierząt, tak aby np. dawały one więcej mleka. Celem hodowli jest ulepszanie ras, dobór najlepszych osobników do rozmnażania.

-pogłowie i obsada

Pogłowie to liczba sztuk zwierząt na jakimś obszarze (wartość bezwzględna), zaś obsada to liczba sztuk przypadająca na jednostkę powierzchni (wartość względna).

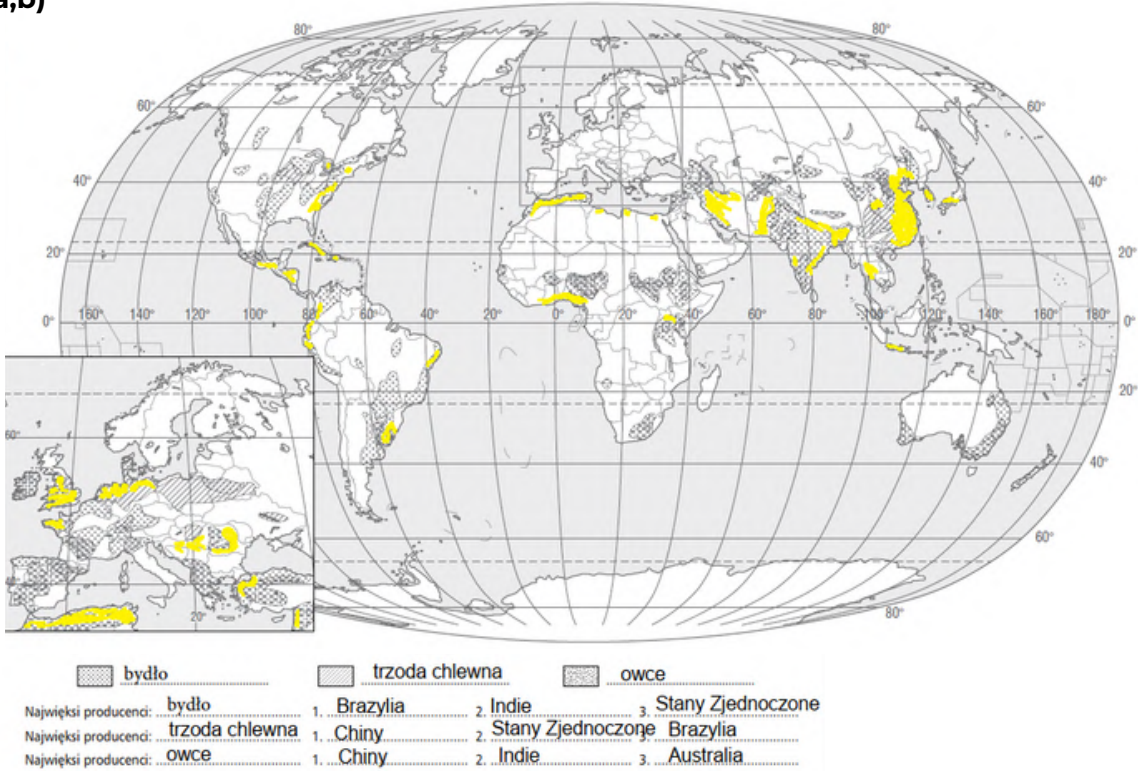
Zadanie 7.

Ryba w tym powiedzeniu to pomoc kierowana do krajów słabo rozwiniętych gospodarczo pod postacią dostaw żywności, ziarna itp. Pod pojęciem wędki należy rozumieć działania mające na celu naukę gospodarowania ziemią, kształcenie bardziej efektywnych technik uprawy, czy hodowli. "Wędka" pozwala tym państwom na rozwój gospodarczy i uniezależnienie się od dostaw "darczyńców".

Zadanie 8.

Działania zbrojne utrudniają lub uniemożliwiają produkcję żywności. Obszary użytkowane rolniczo są miejscem działań zbrojnych (ewakuacja lub śmierć ludności), często zostają zaminowane, zostają na nich wraki sprzętu wojskowego. Zaminowanie portów, ich blokowanie lub zajęcie przez siły wroga, niszczenie infrastruktury technicznej (drogi, linie kolejowe) uniemożliwia wywiezienie i eksport zbiorów; zalanie obszarów na skutek np. zniszczenia tamy niszczy uprawy i powoduje śmierć zwierząt gospodarskich itp. Państwa, które dotychczas były odbiorcami produktów rolnych z Ukrainy muszą szukać innych kontrahentów, by zapobiec niedoborom żywności.

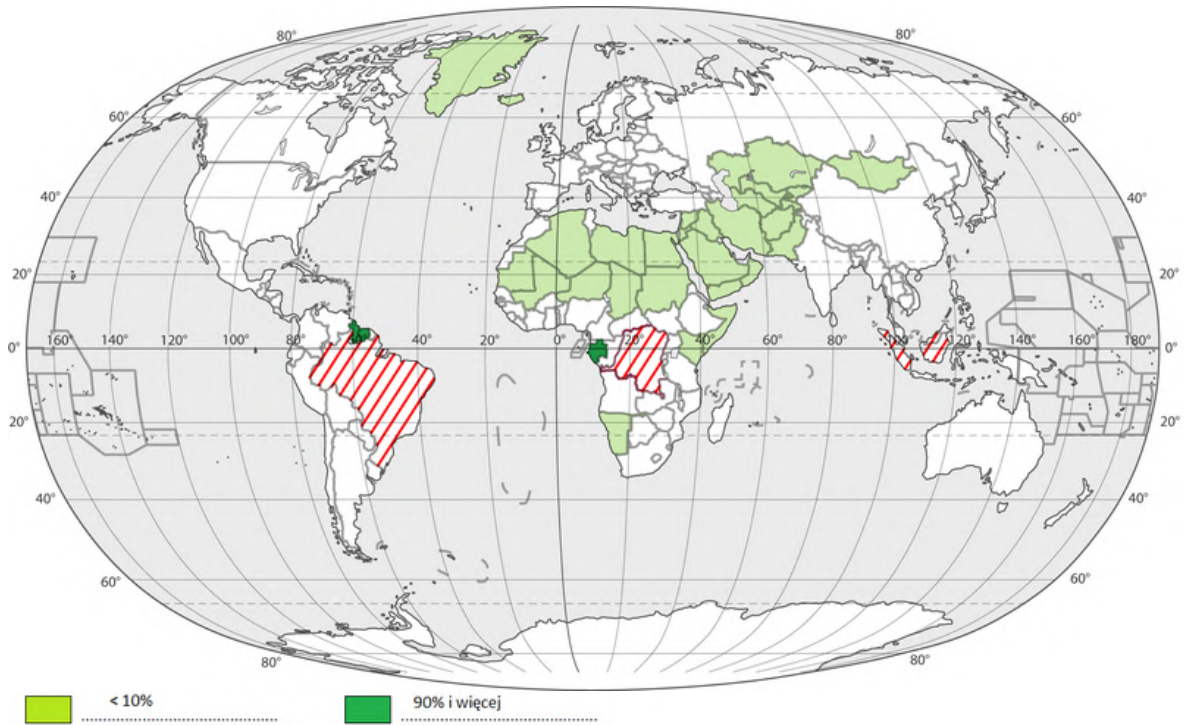
Zadanie 9.
a,b)

Zadanie 10.

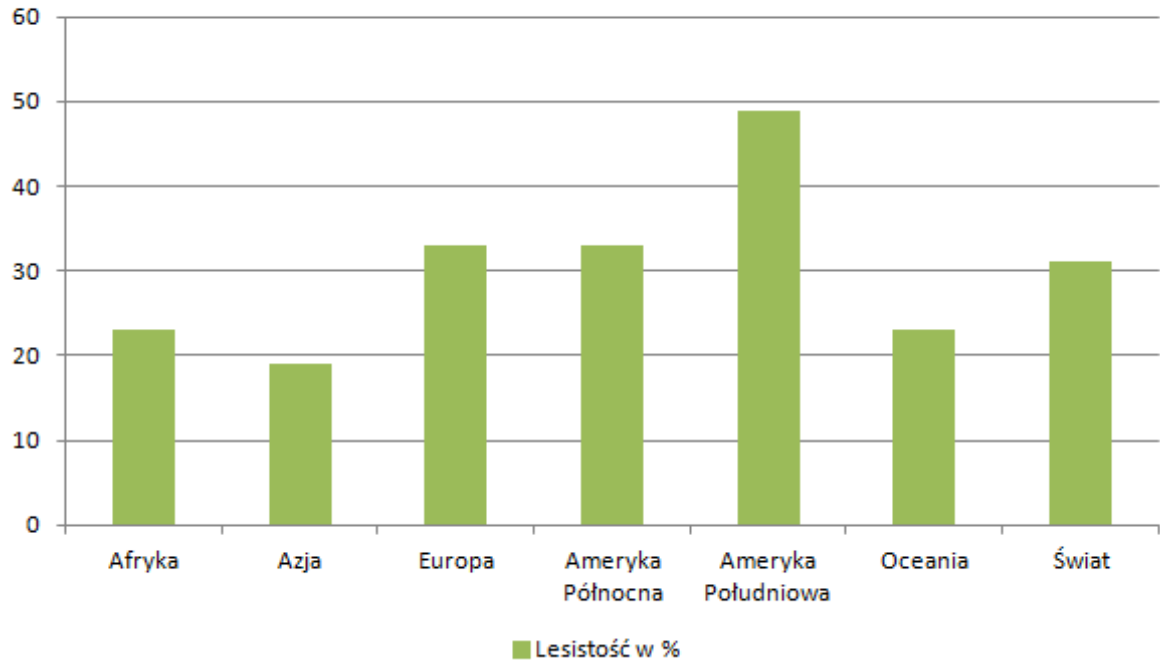
Religia	Wpływ na rolnictwo	Przykłady Państw
islam	Zakaz spożywania wieprzowiny powoduje, że w krajach islamskich nie chowa się trzody chlewniej.	Iran, Egipt, Arabia Saudyjska
judaizm	Zakaz spożywania wieprzowiny skutkuje brakiem chowu trzody chlewniej. Nakaz spożywania tylko koszernej mięsa przyczynia się do rozwoju upraw roślinnych kosztem chowu zwierząt.	Izrael
hinduizm	Zakaz zabijania zwierząt związany z wiarą w reinkarnację wpływa na niedorozwój chowu zwierząt gospodarskich. Natomiast zakaz zabijania krów (święte zwierzęta) i spożywania wołowiny skutkuje bardzo dużym pogłowiem bydła, które nie ma żadnego znaczenia gospodarczego.	Indie

Zadanie 1.

Zadanie 2.

Lesistość w %

Największą lesistością charakteryzuje się Ameryka Południowa, a najmniejszą Azja. Ponadto dużą lesistość mają również Europa i Ameryka Północna.

Zadanie 3.
Europa charakteryzuje się lesistością na poziomie 33%. Wskaźnik ten jest jednak zróżnicowany przestrzennie, a wpływ na taki jego rozkład miały zarówno czynniki przyrodnicze, jak i historyczne i ekonomiczne.

Europa znajduje się w trzech strefach klimatycznych - w dwóch z nich charakterystyczną roślinnością naturalną są lasy. Południowa część naszego kontynentu (obszar śródziemnomorski) znajduje się w klimacie poźdzwrotnikowym morskim. Powinny rosnąć tu, porastające gleby cyprysowe, lasy wiecznie zielone z dębem korkowym, jednak na przestrzeni tysięcy lat, w których rozwijały się cywilizacje, Greków i Rzymian, obszary leśne zostały praktycznie zniszczone i zastąpione makłą - dzisiaj wskaźnik lesistości na południu Europy wynosi ok. 30-40%.

Obszary w klimacie umiarkowanym ciepłym morskim powinny być pokryte, porastającymi gleby brunatne, lasami liściastymi zrzucającymi liście na zimę. W takich krajach, jak Wielka Brytania, czy Irlandia wskaźnik lesistości wynosi 10-20%, zaś np. we Francji, czy Niemczech wynosi on 30-40%. Lasy na tych obszarach również nie należą do naturalnych, gdyż zostały wycięte w czasach historycznych np. na potrzeby budownictwa, rolnictwa (tworzenie pól uprawnych), czy jako źródło energii.

W klimacie umiarkowanym ciepłym kontynentalnym, np. w Ukrainie, roślinnością naturalną są stepy (formacja trawiasta). Roślinność stepowa porasta, czarnoziemny jedne z najżyźniejszych gleb świata. Obszary te wykorzystywane są więc dla potrzeb rolnictwa, a wskaźnik lesistości na tym obszarze wynosi ok. 10-20%.

Najwięcej lasów porasta obszary znajdujące się w klimacie umiarkowanym chłodnym - Szwecji, Finlandii i północnej Rosji. W tym klimacie, na glebach bielicowych, występuje las borealny. Wskaźnik lesistości wynosi powyżej 65% - wysoka lesistość związana jest z mało żyznymi glebami i niewielką aktywnością gospodarczą.

Najbardziej na północy kontynentu występuje klimat subpolarny, w którym na glebach tundrowych wykształciła się bezdrzewna formacja krzewinkowa (tundra).

Zadanie 4.
Lesistość to stosunek powierzchni lasów do powierzchni ogólnej przedstawiony w %.

1) powierzchnia lasów w Niemczech wynosi 11,4 mln ha - zamieniamy hektary na km²
11,4 mln ha = 11400000 ha = 114000000000 m² = 114000 km²

2) obliczenie wskaźnika lesistości(114000 km²/ 357 578 km²) x 100 = 31,88%
Wskaźnik lesistości w Niemczech wynosi 31,88%.

Rabunkowa gospodarka leśna	Zrównoważona gospodarka leśna
Cechy: Nadmierna wycinka drzew (np. pod pola uprawne lub ze względu na zapotrzebowanie na drewno egzotyczne) związana z dążeniem do osiągnięcia maksymalnych zysków.	Cechy: Wykorzystywanie lasów w takich sposób aby zachować ich różnorodność biologiczną, zachować możliwości regeneracyjne. Innymi słowy można pozyskiwać drewno ale następnie należy sadzić na tym samym obszarze las zbliżony gatunkowo.
Przykłady: Indonezja, Brazylia	Przykłady: Polska, Finlandia, Bhutan

Zadanie 6.
Największej deforestacji podlegają dzisiaj tereny deszczowych lasów równikowych Indonezji i Brazylii.

Zadanie 7.

Region - lasy deszczowe Amazonii	
Ocena obecnej sytuacji	
Wskaźnik lesistości w Brazylii w roku 1990 wynosił ponad 70% a obecnie (2021) 59,3%. Obszar podlega intensywnej deforestacji.	
Przyczyny	Skutki w skali regionanej
Zapotrzebowanie na tereny dla rolnictwa (głównie pod uprawę soi i pastwiska dla bydła), tereny pod zabudowę i kopalnie oraz infrastrukturę komunikacyjną. Pozyskiwanie drewna na sprzedaż.	- zmniejszenie bioróżnorodności, - zagrożenie wymarciem niektórych gatunków zwierząt; - lokalne powodzie i osunięcia ziemi; - fragmentacja terenów leśnych uniemożliwiająca migrację zwierząt co przyczynia się do wymierania gatunków - wzrost zagrożenia pożarowego; - problemy lokalnej ludności (Indian) - deforestacja przyczynia się też do wzrostu temperatury oraz zmniejszenia transpiracji, co skutkuje możliwym zmniejszeniem sumy opadów.

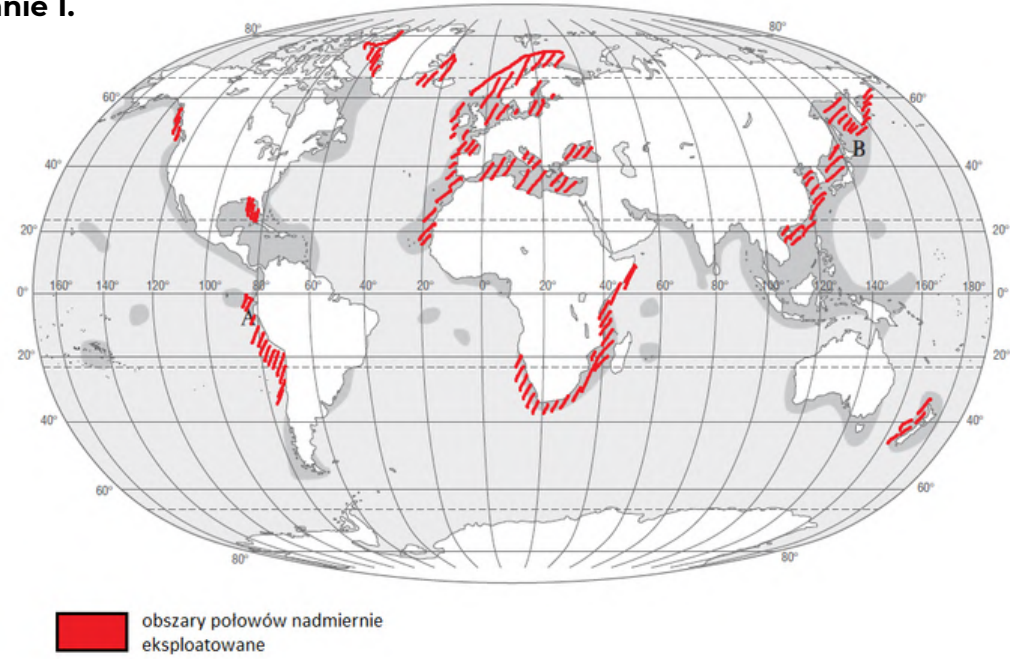
Zadanie 8.

W skali globalnej deforestacja przyczynia się do zwiększenia zawartości dwutlenku węgla w atmosferze, a tym samym do wzrostu efektu cieplarnianego oraz do zmniejszenia bioróżnorodności na świecie.

Zadanie 9.

Orangutany żyją w lasach tropikalnych Borneo. Zmniejszenie powierzchni lasów deszczowych przyczynia się do zmniejszenia powierzchni siedlisk i populacji tych małp. W celu ochrony gatunku należy tworzyć fundacje, które powinny edukować lokalną społeczność, monitorować i badać zwyczaje małp i przeciwdziałać kłusownictwu, łagodzić konflikty na linii przyroda-człowiek. Powinno się również tworzyć mosty linowe i sadzić lasy tak aby tworzyć korytarze ekologiczne umożliwiające migrację orangutanów. Poza tym na szczeblu krajowym należałoby prawnie chronić gatunek przez odpowiednie przepisy i ich skuteczne egzekwowanie. Można też tworzyć obszary ochronne ich siedlisk tworząc rezerваты przyrody.

Zadanie 1.

Łowisko	Wyjasnienie
A	Zasobność łowisk na obszarze A powoduje upwelling żyznych wód
B	Zasobność łowisk jest skutkiem mieszania się wód zimnego (Oja-Siwo) i ciepłego (Kuro-Siwo) prądu morskiego.

Zadanie 2.

Dane z 2021 roku na podstawie Our World in Data.

Spożycie ryb na osobę w ciągu roku:

Japonia 45,12 kg/os.

Polska 11,28 kg/os.

W Japonii spożywa się 4 razy więcej ryb na osobę niż w Polsce. Wynika to między innymi z faktu, że Japonia jest państwem wyspiarskim i górzystym, z małą ilością gruntów uprawnych - głównym pożywieniem ludności są więc zasoby morza. W Polsce ludność żywi się przede wszystkim płodami rolnymi - występuje dużo gruntów ornych i rozwinięty jest chów zwierząt.

Zadanie 3.

-marikultura i akwakultura

Akwakultura to chów i hodowla organizmów wodnych.

Jeżeli akwakultura ma miejsce w środowisku morskim to mówimy o marikulturze.

-rybacktwo i rybołówstwo

Rybactwo jest działem rolnictwa zajmującym się gospodarczym wykorzystaniem organizmów wodnych, zaś rybołówstwo polega na połowie tych organizmów.

Zadanie 4.

Krewetki można hodować zarówno w środowisku morskim, jak i słodkowodnym. Głównymi gatunkami hodowanymi w środowisku morskim są: biała krewetka z Pacyfiku i olbrzymia krewetka tygrysa, natomiast w środowisku słodkowodnym dominuje hodowla krewetki olbrzymiej (rodzaj *Macrobrachium*). Krewetki hoduje się w ponad 50 krajach lecz większość produkcji pochodzi z Azji, szczególnie z Chin, Indonezji, Tajlandii, Wietnamu i Indii. Ponadto dużymi producentami są też Brazylia, Ekwador i Meksyk.

Krewetki hoduje się w Azji Południowo-Wschodniej i Chinach od stuleci, stosując tradycyjne metody. W Indonezji krewetki hodowano od XV wieku. W strefie przybrzeżnej lub na brzegach rzek w pobliżu namorzynów łapano dziko żyjące, młode krewetki i hodowano je w stawach lub na polach ryżowych, aż osiągnęły rozmiary pozwalające na ich odłów.

Na skalę przemysłową krewetki hoduje się od lat 70. XX wieku (w Japonii od lat 30.)

Początkowo powstawały gospodarstwa ekstensywne – hodowlę prowadzono w stawach o dużej powierzchni z małym zagęszczeniem osobników. Dzięki postępowi technicznemu zaczęto hodowlę półintensywną i intensywną z wykorzystaniem sztucznych pasz. Dzisiaj większość gospodarstw ma charakter półintensywny.

Do połowy lat 80. gospodarstwa zaopatrywano w młode, dziko żyjące zwierzęta, łapane lokalnie, jednak później rozpoczęto produkcję w wylęgarniach. Proces hodowli krewetki trwa około 12 dni. Z jaj złożonych przez samicę po 24 godzinach wykluwają się nauplii, które przekształcają się w kolejne stadium larwalne – żywią się one glonami by po kolejnych kilku dniach osiągnąć drugie stadium larwalne żywiące się glonami i zooplanktonem. Po kilku dniach przekształcają się w stadium postlarwalne – pojawiają się młode krewetki. Ten proces zachodzi w wylęgarniach, które następnie sprzedają młode krewetki gospodarstwom hodowlanym. Wylęgarnie występują w całej Azji SE i mogą mieć charakter rodzinnej produkcji (hodowla ekstensywna) lub przemysłowej w ściśle kontrolowanym środowisku.

Później krewetki przebywają w szkółkach, w których przyzwyczajają się do warunków hodowlanych, następnie przenoszone są do właściwych stawów, gdzie są hodowane przez 3-6 miesięcy. W strefie tropikalnej zbiory możliwe są 2-3 razy w roku; w klimacie umiarkowanym trzeba stosować szklarnie – tu zbiory możliwe są 1-2 razy w roku.

Hodowla ekstensywna (ok. 20% światowej produkcji) prowadzona jest na obszarach namorzynowych w sposób tradycyjny. Pływy zapewniają wymianę wody a krewetki żywią się naturalnymi organizmami. Ten typ hodowli występuje do linii przyływu w biedniejszych krajach i charakteryzuje się niskimi kosztami produkcji, ale też niskimi plonami, nie wymaga wysokich umiejętności technicznych.

Hodowla półintensywna (25-30% światowej produkcji) wykorzystuje pompy i zaplanowany układ stawów do pobierania wody w czasie przyływu. Osobniki są bardziej zagęszczone więc wymagają żywienia sztucznymi paszami, nawożenia stawów oraz ich natleniania.

Koszty produkcji są więc większe.

Hodowla o najbardziej intensywnym charakterze ma miejsce w małych stawach o dużej gęstości osobników. Wymaga nie tylko sztucznego żywienia specjalnymi granulatami, natleniania ale też wymiany wody w celu zachowania jej jakości i usunięcia odchodów. Taka hodowla wymaga drogiej infrastruktury i zatrudnienia wysoko wykwalifikowanej kadry, ale daje wysokie plony.

Zadanie 5.

Akwakultura ma coraz większe znaczenie w związku z rosnącym zapotrzebowaniem na żywność (rosnąca liczba ludności) oraz przełowieniem oceanów. Obecnie ponad połowa poławianych gatunków ryb i owoców morza pochodzi z akwakultury. Hodowla organizmów morskich w kontrolowanych warunkach sprzyja tworzeniu nowych miejsc pracy.

Zadanie 6.

a) Do akwenów nadmiernie eksploatowanych należą: Morze Norweskie, Morze Północne, Morze Bałtyckie, Morze Śródziemne, Morze Czarne, Zatoka Biskajska, akweny oblewające zachodnią część Afryki Północnej, akweny oblewające Ekwador, Peru i Chile, wody oblewające południową i południowo-wschodnią Afrykę, przybrzeżne wody Morza Południowochińskiego, Wschodniochińskiego, Morze Żółte, Morze Japońskie, wybrzeża Morza Ochockiego, wody oblewające Florydę i południowe wybrzeża Alaski, Morze Barentsa oraz wschodnia część Morza Baffina i południowo-wschodnie wybrzeża Grenlandii.

b) odpowiedź pojawi się w kolejnej aktualizacji pliku

c)

Nadmierne przełowienie łowisk u wybrzeży Europy	
Jak jest?	Jak powinno być?
Niemal wszystkie wody oblewające Europę należą do wód o nadmiernej eksploatacji. Wyjątek stanowią wody Oceanu Arktycznego na północnych wybrzeżach Rosji.	Wody przybrzeżne powinny być bogate w ryby różnych gatunków. Są to wody dobrze natlenione z dużą liczbą pokarmu.
Dlaczego nie jest, jak powinno być?	
Ze względu na duże zapotrzebowanie na ryby określonych gatunków, bardzo popularnych w krajach europejskich, propagowanie barów sushi oraz rozwój technologii połowów, które mają charakter przemysłowy, w wodach otaczających Europę łowi się zbyt dużo ryb. Powoduje to niemożność odtwarzania stad, a w przyszłości może doprowadzić do zniknięcia niektórych gatunków.	
Propozycje rozwiązania problemu	
Należy rozwinąć współpracę międzynarodową w celu planowania wielkości połowów, określenia co, kiedy i gdzie można łowić. Należy zmniejszać wielkość połowów ryb dziko żyjących i rozwijać marikulturę.	

Zadanie 1.

Sekcje	Działy
B	górnictwo i wydobywanie
C	przetwórstwo przemysłowe
D	wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów kanalizacyjnych
E	dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją

Zadanie 2.**Zadanie 3.**

Budownictwo ma duże znaczenie dla gospodarki kraju. Ma znaczący udział w tworzeniu PKB (np. w Albanii, czy Kirgistanie budownictwo tworzy ponad 10% PKB). Poza tym generuje miejsca pracy. Jego rozwój wpływa na wzrost produkcji przemysłowej np. przemysłu metalurgicznego, meblarskiego, cementowego, czy produkcji maszyn budowlanych.

Zadanie 4.**-społeczeństwo-**

- wpływa na strukturę wykształcenia i strukturę zatrudnienia ludności;
- tworzy miejsca pracy;
- wpływa na poziom życia ludzi;
- wpływa na migracje ludności;
- przyspiesza procesy urbanizacyjne;
- sprzyja miejskiemu stylowi życia
- wpływa na przepływ informacji i dóbr.

-gospodarka-

- pozyskuje i przetwarza surowce;
- wytwarza środki produkcji;
- współtworzy PKB;
- generuje dochody ludzi i firm;
- wpływa na rozwój gospodarczy państw;
- wpływa na rozwój innych działów gospodarki;
- wpływa na poziom rozwoju technologicznego;
- kształtuje strukturę handlu zagranicznego oraz strukturę bilansu handlowego.

-przestrzeń-

- przekształca środowisko naturalne, wpływa na jego degradację;
- przyspiesza urbanizację przestrzenną;
- zmienia zagospodarowanie przestrzenne terenów;
- przyspiesza rozwój infrastruktury technicznej;
- przyczynia się do rozwoju antroposfery.

Zadanie 5.

Zakład	Czynniki lokalizacji	Rodzaj lokalizacji
kopalnia miedzi	baza surowcowa	przymusowa
huta aluminium	baza energetyczna	swobodna
piekarnia	rynek zbytu	swobodna
cukrownia	baza surowcowa	związana
stocznia	rynek zbytu	związana
hydroelektrownia	dostęp do wody	przymusowa
produkcja komputerów	korzyści aglomeracji / tania siła robocza	swobodna
zakład farmaceutyczny	wykwalifikowana siła robocza, baza naukowa	swobodna

Zadanie 6.**-przykład czynnika lokalizacji, którego znaczenie zmalało w XXI w.**

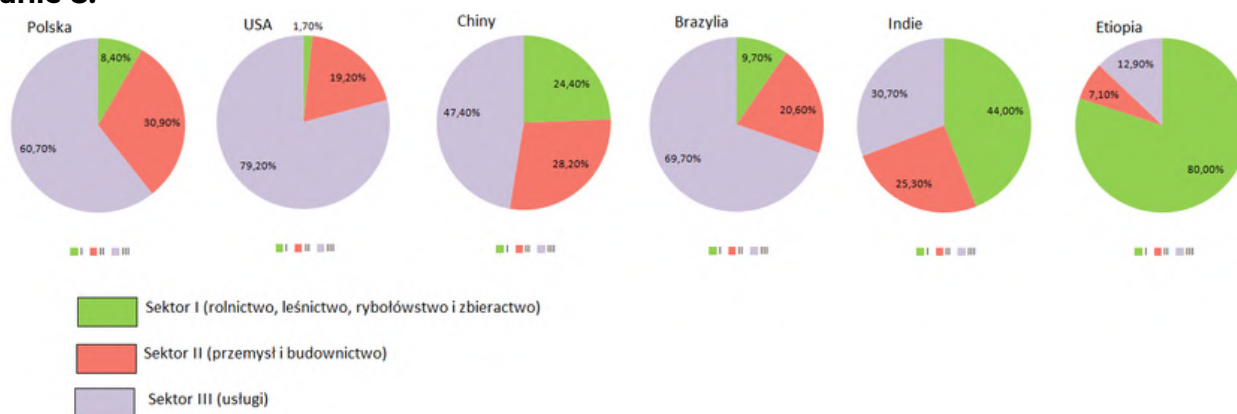
W XXI wieku zmalało znaczenie bazy energetycznej w lokalizacji zakładów przemysłowych. Jest to związane z bardziej energooszczędnymi technologiami produkcji. Zmalało również znaczenie bazy surowcowej ze względu na miniaturyzację produkcji przemysłowej oraz coraz mniejszą materiałochłonność produkcji.

-przykład czynnika lokalizacji, którego znaczenie wzrosło w XXI w.

W XXI wieku wzrosło znaczenie infrastruktury technicznej, przede wszystkim dostępu do mediów (Internet) oraz sieci autostrad i lotnisk, a także zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowaną kadrę.

Zadanie 7.

Osoba	Wynalazek	Etap industrializacji	Wiek
Steve Jobs	iPhone	rewolucja informacyjna	XXI
Thomas Edison	żarówka	epoka elektryczności	XIX
James Watt	silnik spalinowy	epoka pary	XVIII
Jack S. Kilby	układ scalony	rewolucja naukowo-techniczna	XX
Rudolf Diesel	wysokoprężny silnik spalinowy	epoka elektryczności	XIX
Ignacy Łukasiewicz	lampa naftowa	epoka elektryczności	XIX

Zadanie 8.

Najmniejsze zatrudnienie w przemyśle występuje w krajach słabo rozwiniętych gospodarczo np. w Etiopii. W krajach od dawna uprzemysłowionych zatrudnienie w przemyśle, również nie jest duże kosztem - tu rozwinęły się usługi a produkcja przemysłowa została przeniesiona do krajów z taną siłą roboczą np. Azji SE.

Zadanie 1.

Grupa państw	Korzyści	Skutki
wysoko rozwinięte gospodarczo	- rozwój sektora usług; - polepszenie jakości środowiska przyrodniczego; - wzrost dochodów firm, które przeniosły swoją działalność do krajów z mniejszymi kosztami pracy.	- bezrobocie związane z zamykaniem i przenoszeniem zakładów przemysłowych; - problemy gospodarcze miast przemysłowych (brak wpływów z podatków firm); - zmniejszenie udziału przemysłu w tworzeniu PKB; - konieczność wydatków budżetowych na szkolenie i przekwalifikowanie pracowników; - wydatki związane z koniecznością rewitalizacji dawnych obszarów przemysłowych.
słabo rozwinięte gospodarczo	- pojawienie się nowych miejsc pracy; - rozwój gospodarczy obszarów nowo uprzemysłowionych; - rozwój infrastruktury obszarów, na których zlokalizowano zakłady przemysłowe.	- degradacja środowiska naturalnego.

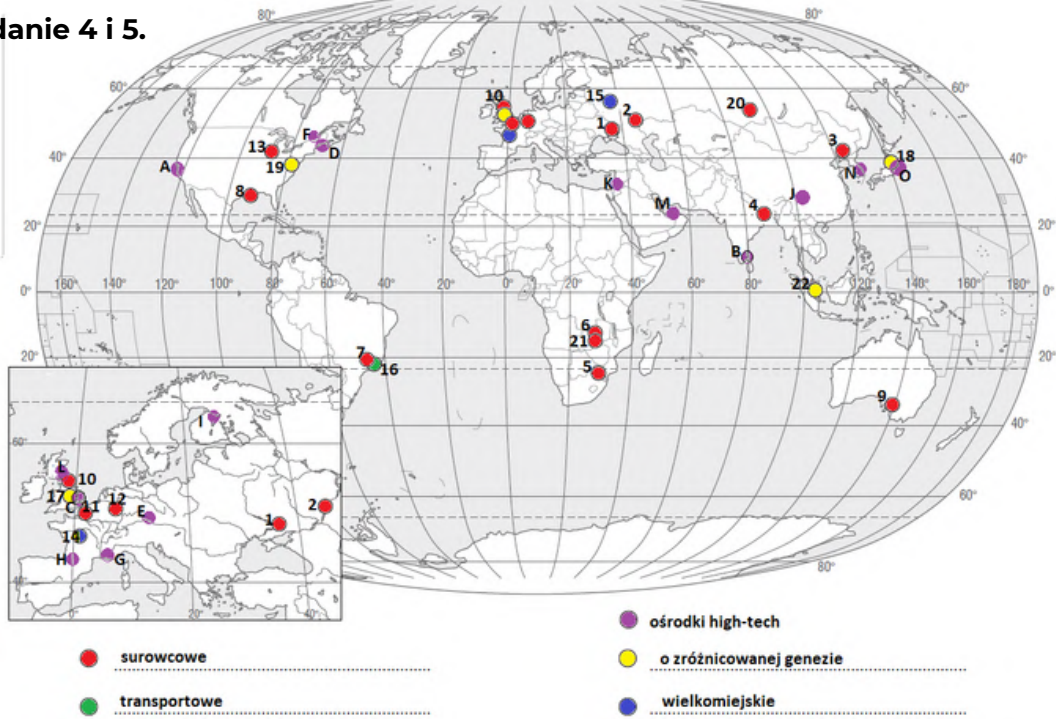
Zadanie 2.

Reindustrializacja polega na ponownym wzroście znaczenia przemysłu w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo. Państwa te usiłują ograniczyć i uniezależnić się od importu produktów przemysłowych. Wraz z rozwojem cywilizacyjnym coraz większe znaczenie odgrywają nowoczesne gałęzie przemysłu ściśle związane z zapleczem naukowo-badawczym, które w krajach wysoko rozwiniętych jest dobrze rozbudowane. Reindustrializacja przyczynia się do ponownego pobudzenia gospodarczego dawnych regionów przemysłowych.

Zadanie 3.

Deglomeracja przemysłu polega np. na przenoszeniu zakładów przemysłowych z centrów miast na ich obrzeża lub na obszary wiejskie. Jest to możliwe głównie dzięki rozwojowi ciągów komunikacyjnych. Proces ten jest spowodowany koniecznością obniżenia kosztów produkcji poprzez mniejsze koszty gruntów, czy siły roboczej ale też trudnościami komunikacyjnymi w dużych miastach. Dzięki deglomeracji przemysłu aktywizują się obszary wiejskie, rozwija się tu infrastruktura techniczna. Polepsza się jakość środowiska naturalnego w miastach.

Zadanie 4 i 5.

WRÓĆ DO SPISU TREŚCI

Nr	Nazwa okręgu	Państwo	Ośrodki przemysłowe	Surowce mineralne	Dominujące działy przemysłu
1	Doniecko-Nadnieprzański	Ukrainy	Donieck, Charków, Gorłówka, Kramatorsk, Makijiwka, Krasnyj Łucz.	Węgiel koksujący, antracyt, rtęć i sól kamienna, ruda żelaza, mangan.	Górnictwo, przemysł metalurgiczny, przemysł elektromaszynowy,
2	Wołżański	Rosja	Romaszkino, Tujmazy, Syzrań, Togilatti, Samara, Kazań, Nadbiereżnyje Czełny, Iżewsk	Ropa naftowa, gaz ziemny, siarka, łupki bitumiczne.	Przemysł wydobywczy, przetwórstwo ropy naftowej, przemysł środków transportu (samochody), przemysł elektroniczny, przemysł maszynowy, przemysł wyrobów chemicznych i farmaceutycznych.
3	Fushun-Ashan	Chiny	Anshan, Benxi, Shenyang, Fushun, Dalian	Węgiel kamienny, ropa naftowa, rudy żelaza i magnezytu.	Hutnictwo żelaza i metali nieżelaznych, karbochemia, przemysł maszynowy, przemysł środków transportu (produkcja taboru kolejowego), przemysł paliwowy, przemysł włókienniczy.
4	Damodar	Indie	Dżamśedpur, Sindri, Asansol,	Węgiel kamienny, rudy żelaza, rudy manganu, chromu, miedzi, cynku i ołowiu, boksyty.	Przemysł chemiczny (karbochemia i produkcja nawozów sztucznych), hutnictwo żelaza, przemysł metalowy, maszynowy i środków transportu.
5	Witwatersrand	RPA	Johannesburg, Germiston i Springs	Węgiel kamienny, metale szlachetne (złoto, platyna, srebro), uran, rudy żelaza, manganu, metale ziem rzadkich (chrom, wanad, kobalt), rudy niklu, miedzi, cyny, cynku i ołowiu, fosforyty, azbest, kamienie szlachetne.	Przemysł chemiczny, spożywczy, hutnictwo.
6	Shaba	DRK	Lubumbashi, Likasi i Kolwezi	Rudy miedzi, srebro, uran, cynk, german, kadm, wanad.	Przemysł chemiczny, spożywczy, hutnictwo.
7	Minas Gerais	Brazylia	Itabira, Belo Horizonte, Ouro Preto	Rudy żelaza, rudy cyny, rudy manganu, cyny, fosforyty, złoto, platyna, kamienie szlachetne (diamenty, szafiry, szmaragdy, rubiny), boksyty.	Przemysł wydobywczy, hutnictwo żelaza, manganu i aluminium, przemysł elektromaszynowy, przemysł zbrojeniowy, przemysł petrochemiczny, środków transportu (samochodowy, stoczniowy), przemysł spożywczy, przemysł włókienniczy.
8	Huston-Nowy Orean	Stany Zjedn.	Nowy Orlean, Houston	Ropa naftowa, gaz ziemny.	Przemysł wydobywczy, petrochemiczny, paliwowy, energetyczny, przemysł środków transportu (stoczniowy).

[WRÓĆ DO SPISU TREŚCI](#)

Przemysł

Nr	Nazwa okręgu	Państwo	Ośrodki przemysłowe	Surowce mineralne	Dominujące działy przemysłu
9	Broken Hill-Port Pirie	Australia	Broken Hill, Port Pirie	Rudy miedzi, uran, rudy cynku i ołowiu, rudy żelaza, złoto, srebro, szmaragdy.	Przemysł wydobywczy i metalurgiczny.
10	Yorkshire-Humberside	Wielka Brytania	Sheffield, Scunthorpe, Leeds	Węgiel kamienny, rudy żelaza, rudy cynku i ołowiu.	Przemysł środków transportu, precyzyjny, elektroniczny i petrochemiczny. Tradycyjne gałęzie przemysłu tracą na znaczeniu (przemysł metalurgiczny, włókienniczy, metalowy i odzieżowy).
11	Północny	Francja	Lille, Roubaix, Tourcoing	Węgiel kamienny.	Przemysł środków transportu, elektroniczny, chemiczny, (chemii organicznej), farmaceutyczny, petrochemiczny, poligraficzny i spożywczy. Przemysły tradycyjne straciły na znaczeniu (włókienniczy, karbochemia, hutnictwo żelaza i przemysł włókienniczy).
12	Nadrenii Północnej-Westfalii	Niemcy	Essen, Duisburg, Oberhausen, Dortmund, Dusseldorf, Bochum, Kolonia, Leverkusen, Gelsenkirchen	Węgiel kamienny, węgiel brunatny, sól kamienna, rudy cynku i ołowiu.	Przemysł petrochemiczny, farmaceutyczny, fotochemiczny, elektrotechniczny, elektroniczny, precyzyjny, środków transportu (samochodowy).
13	Przyjeziorny	Stany Zjedn.	Chicago, Detroit, Gary, Cleveland, Toledo, Akron	Rudy żelaza, rudy miedzi.	Przemysł petrochemiczny, elektroniczny, poligraficzny, celulozowo-papierniczy. Na znaczeniu tracą takie gałęzie, jak hutnictwo żelaza i metali nieżelaznych, przemysł środków transportu (produkcja taboru kolejowego i samochodów), maszynowy, chemiczny (produkcja nawozów sztucznych, środków ochrony roślin).
14	Paryski	Francja	Paryż	-	Przemysł elektromaszynowy, środków transportu (lotniczy), precyzyjny.
15	Moskiewski	Rosja	Moskwa, Włodzimierz, Iwanowo	-	Przemysł elektromaszynowy, włókienniczy, poligraficzny, petrochemiczny, farmaceutyczny
16	Rio de Janeiro-Sao Paulo	Brazylia	Rio de Janeiro, Sao Paulo, Sao Sebastiao, Sepetiba, Santos	Ropa naftowa, gaz ziemny.	Przemysł petrochemiczny, środków transportu (stoczniowy, samochodowy, lotniczy), elektroniczny, włókienniczy, celulozowo-papierniczy, włókienniczy.
17	Londyński	Wielka Brytania	Londyn	-	Przemysł elektromaszynowy, elektrotechniczny, elektroniczny, środków transportu, farmaceutyczny, spożywczy.

[WRÓĆ DO SPISU TREŚCI](#)

Nr	Nazwa okręgu	Państwo	Ośrodki przemysłowe	Surowce mineralne	Dominujące działy przemysłu
18	Japoński	Japonia	Osaka, Kioto, Kobe, Sakai, Tokio, Jokohama, Chiba, Nagoja, Hamamatsu, Matsuzaki	-	Przemysł metalurgiczny, elektromaszynowy, chemiczny, elektroniczny.
19	Nadatlantycki	Stany Zjedn.	Nowy Jork, Filadelfia, Baltimore, Boston, New Bedford, Providence, Portland	Węgiel kamienny.	Przemysł wydobywczy (węgiel kamienny), elektromaszynowy, petrochemiczny.
20	Kuźniecki	Rosja	Nowokuźnieck, Biełowo, Guriewsk	Węgiel kamienny, rudy żelaza, rudy cynku i ołowiu.	Hutnictwo żelaza, cynku, cyny, ołowiu i aluminium; karbochemia, przemysł chemiczny (produkcja nawozów sztucznych), przemysł metalowy, elektromaszynowy, zbrojeniowy, petrochemiczny, drzewny i papierniczo-celulozowy.
21	Copperbelt	Zambia	Ndola, Mufulira i Kitwe, Nkana, Chingola	Rudy miedzi, srebro, uran, cynk, german, kadm, wanad.	Hutnictwo miedzi i metali nieżelaznych.
22	Singapur	Singapur	Singapur	-	Przemysł stoczniowy, elektroniczny, spożywczy, metalurgiczny, maszynowy, włókienniczy.

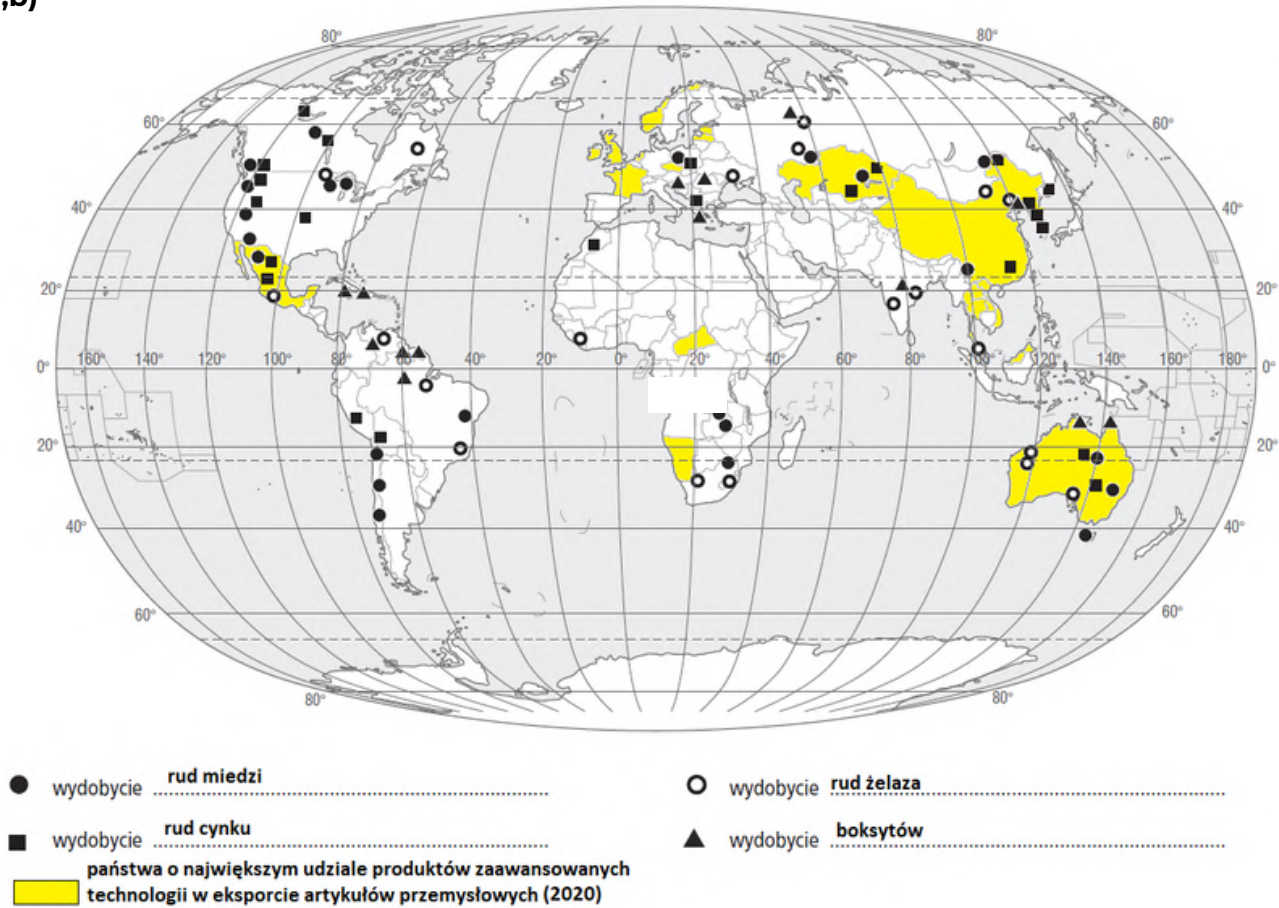
Zadanie 5.

Litera	Nazwa ośrodków high-tech	Państwo	Dominujące działy przemysłu high-tech	Przykłady firm prowadzących działalność
A	Dolina Krzemowa	Stany Zjedn.	półprzewodniki, technologie informatyczne	Google, Hewlett Packard, Apple, Intel, eBay, Yahoo!, Amazon, AMD,
B	Silicon Plateau	Indie	oprogramowanie, sprzęt elektroniczny i telekomunikacyjny	IBM, Motorola, Samsung Electronics, Philips, HP, Intel, Google,
C	Korytarz M4	Wielka Brytania	tworzenie sieci, oprogramowanie, elektronika, urządzenia optyczne, procesory i karty graficzne, systemy sieciowe	Citrix Systems, Dell, Huawei, Lexmark, LG, Novell, Nvidia, Panasonic, SAP i Symantec
D	Droga 128	Stany Zjedn.	minikomputery, procesory, półprzewodniki, sprzęt optyczny	Polaroid, Digital Equipment Corporation, Analog Devices, Computervision, Sun Microsystems,
E	Silicon Bawaria	Niemcy	samochody, farmaceutyki, elektronika, biochemia	Siemens, Daimler, Bosch
F	Montreal	Kanada	badania nad AI, przetwarzanie danych, oprogramowanie, przemysł lotniczy, elektronika	Facebook AI Research (FAIR), Microsoft Research, Google Brain , DeepMind, Samsung Research i Thales Group, Element AI, Google
G	Sophia Antipolis	Francja	elektronika, telekomunikacja, biotechnologie	Microsoft, Orange, American Express, Air France, Bayer, Siemens,
H	Tuluza	Francja	przemysł lotniczy, kosmiczny, elektroniczny i elektrotechniczny	Airbus
I	Oulu	Finlandia	mikrosystemy, oprogramowanie, telekomunikacja	Nokia Networks
J	Chengdu	Chiny	sztuczna inteligencja (AI, 5G, bezpieczeństwo cybernetyczne), biotechnologia	Allegran, Medtronic, HitGen, Sanofi, Brilliant
K	Silicon Wadi	Izrael	sprzęt medyczny, sprzęt wojskowy, farmaceutyki	IBM, Intel Yahoo, Google, Motorola, Microsoft, HP, Philips, Cisco, Oracle Corporation, SAP AG,
L	Silicon Glen	Wielka Brytania	oprogramowanie, elektronika, projektowanie i rozwój elektroniki	Microsoft, IBM, Amazon.com, Oracle, Skyscanner, Motorola, NCR, Atmel, Texas Instruments, Analog devices,
M	Dubaj	ZEA	Urządzenia telekomunikacyjne i audio-wideo	EMC Corporation, Oracle, Microsoft i IBM
N	Seul	Korea Południowa	elektronika, środki transportu	Samsung, LG, Hyundai, Kia
O	Tokio	Japonia	maszyny elektroniczne i elektryczne, urządzenia optyczne, środki transportu	Mitsubishi, Honda, Sony

Zadanie 6.

Formy koncentracji przemysłu high-tech	Cechy
Parki naukowe	To kompleks laboratoriów założonych przez wyższe uczelnie, w których opracowuje się i testuje projekty innowacyjne.
Parki technologiczne	Tworzą je jednostki naukowo-badawcze oraz zakłady zaawansowanych technologii. Jest to strefa przemysłowa wydzielona w części miasta.
Klastry	To grupy przedsiębiorstw, które działają w tej samej branży lub w branżach pokrewnych. Przedsiębiorstwa te nastawione są na innowacje oraz gospodarkę opartą na wiedzy. Klaster tworzą wytwórcy, dostawcy surowców oraz kooperanci; otaczają go instytucje badawczo-rozwojowe, uczelnie wyższe i instytucje finansowe.
Technopolie	To obszary koncentracji ośrodków zaawansowanych technologii.

Zadanie 1.
a,b)

Zadanie 2.

Grupy przemysłu	Działy przemysłu	Produkty
drzewno-papierniczy	przemysł drzewny	deski, płyty paździerzowe, płyty wiórowe, stolarka okienna drewniana, drzwi drewniane, meble
	przemysł papierniczy	papier, tektura, opakowania
elektromaszynowy	metalowy	młotki, siekiery, gwoździe, łopaty
	środków transportu	samochody, wagony, tramwaje
chemiczny	petrochemiczny	benzyna, paliwa ropopochodne, etylen, tlenek etylenu, propylen, toluen, fenol, aceton, polietylen, polipropylen
	farmaceutyczny	lekarstwa
lekki	włókienniczy	włókna, tkaniny, dzianiny
	odzieżowy	odzież
spożywczy	mięsny	przetwory mięsne, podroby, konserwy mięsne, tłuszcze, wyroby garmażeryjne
	mleczarski	mleko spożywcze, masło, śmietana, sery, napoje mleczne, mleko w proszku, kazeina

Grupy przemysłu	Działy przemysłu	Produkty
high-tech	elektroniczny	komputery, telefony komórkowe
	lotniczy	rakiety, samoloty, pojazdy kosmiczne

Zadanie 3.

Zadanie 4.

Modernizacja to unowocześnienie. Restrukturyzacja przemysłu polega m.in. na zmianie ciągów technologicznych, zamykaniu nierentownych zakładów przemysłowych, zmianie struktury gałęziowej przemysłu, unowocześnieniu procesu zarządzania itp. Modernizacja może być częścią procesu restrukturyzacji.

Zadanie 5.

Czynnik lokalizacji	Przemysł tradycyjny	Przemysł zaawansowanej technologii
Kapitał ludzki	małe	duże
Dostęp do bazy energetycznej	duże	małe
Zasób pracy	duże	małe
Kapitał finansowy	małe	duże
Infrastruktura telekomunikacyjna	małe	duże
Infrastruktura techniczna (drogi, linie kolejowe, porty itp.)	duże	duże (lotniska, autostrady)
Zaplecze naukowo-badawcze	małe	duże
Baza surowcowa	duże	małe

Zadanie 6.
-gospodarka-

Wpływa na rozwój innych dziedzin gospodarki, wzrost PKB, większe wpływy z eksportu, przyspieszenie rozwoju gospodarczego, oszczędność energii i surowców. Udział wyrobów przemysłu hi-tech w eksporcie jest jednym z mierników rozwoju gospodarczego.

-społeczeństwo-

Przemysł high-tech wymaga wysoko wykwalifikowanych pracowników dlatego wpływa na wzrost poziomu edukacji. Pojawia się konieczność przekwalifikowania pracowników. Poziom przemysłu high-tech wpływa również na rozwój infrastruktury technicznej (dostęp do mediów), co sprzyja możliwości świadczenia pracy z domu.

Wytwory przemysłu high-tech wpływają na codzienne życie ludności KWR - zakupy online, gry, oglądanie programów przez Internet, słuchanie muzyki (Spotify), korzystanie z bankowości elektronicznej, czy używanie komunikatorów to "normalność" w krajach wysoko rozwiniętych.

-środowisko przyrodnicze-

Rozwój przemysłu high-tech wpływa na jakość środowiska przyrodniczego
- czyste środowisko przyrodnicze jest jednym z czynników lokalizacji zakładów tego przemysłu. Ponadto ta gałąź przemysłu należy do przemysłów energooszczędnych i materiałooszczędnych. Produkty tego przemysłu również są energooszczędne - mniej spalamy paliw kopalnych, bo potrzebujemy mniej energii.

Zadanie 7.
Państwa z największym udziałem produktów zaawansowanych technologii w eksporcie artykułów przemysłowych to w dużej mierze kraje zamożne o wysokim PKB per capita, takie jak Stany Zjednoczone, Kanada, Japonia, Francja, czy Wielka Brytania.
Wynika to z faktu, że rozwój tego przemysłu wymaga wysokich nakładów kapitałowych na badania i rozwój, a biednych państw na to nie stać.

Zadanie 8.

Cecha	Przemysł tradycyjny	Przemysł zaawansowanej technologii
Uciążliwość dla środowiska	duża	mała
Wydajność pracy	niska	wysoka
Materiałochłonność i energochłonność	wysoka	niska
Struktura zasobów pracy (liczba pracowników na stanowiskach robotniczych i nierobotniczych)	dużo stanowisk robotniczych mało stanowisk nierobotniczych	mało stanowisk robotniczych dużo stanowisk nierobotniczych
Znaczenie kapitału ludzkiego (wykształcenie i kompetencje)	małe	duże
Koszty zasobów pracy (liczba pracowników)	duże	małe
Automatyzacja produkcji	mała	duża
Cykl życia produktu	długi	krótki
Czas zwrotu inwestycji	długi	krótki

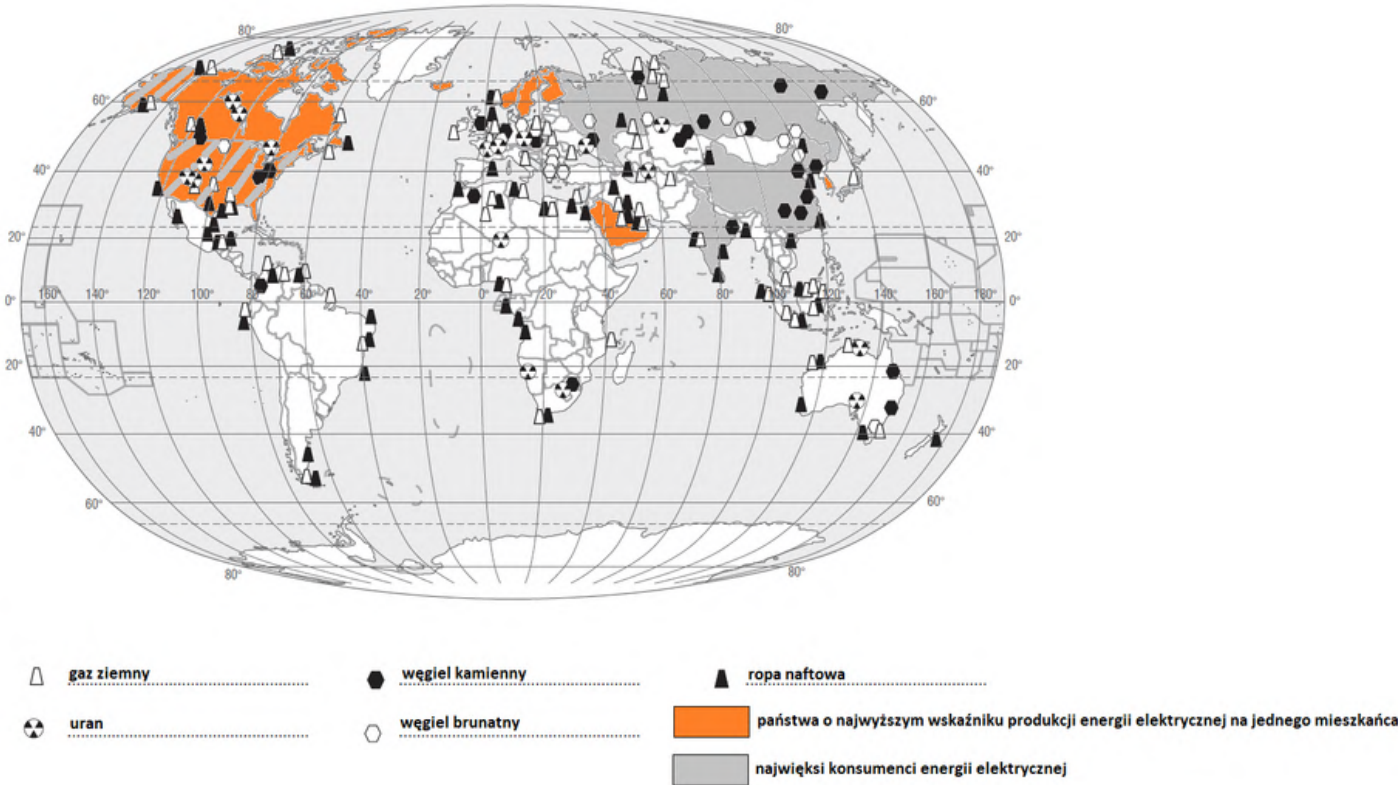
Cecha	Przemysł tradycyjny	Przemysł zaawansowanej technologii
Nakłady kapitałowe na budowę i wyposażenie	duże	duże
Nakłady kapitałowe na badania i rozwój	małe	duże
Rentowność	mała	duża

Zadanie 9.

Dziedzina nauki	Najnowsze osiągnięcia	Przykłady praktycznego zastosowania
elektornika	AI (sztuczna inteligencja)	Opracowywanie nowych materiałów do produkcji m.in. wydajniejszych baterii, paneli słonecznych, czy ulepszonych chipów komputerowych. Wykorzystanie AI do pracy w laboratoriach, do kształcenia ludzi itp.
biotechnologia	np. technologia firmy Fresh Inset	Ochrona świeżo zerwanych owoców, warzyw, grzybów i kwiatów oraz przedłużenie ich trwałości.
informatyka	np. InternetRzeczy	Polega na połączeniu z Internetem urządzeń codziennego użytku. Można tę technologię wykorzystywać w medycynie, przemyśle, tworzyć inteligentne miasta.

Zadanie 1.

- węgiel kamienny-**
(2020) Chiny, Indie, Indonezja, Stany Zjednoczone, Australia
- węgiel brunatny-**
(2020) Chiny, Niemcy, Rosja, Turcja, Indonezja
- gaz ziemny-**
(2022) Stany Zjednoczone, Rosja, Iran, Chiny, Kanada
- ropa naftowa-**
(2022) Stany Zjednoczone, Arabia Saudyjska, Rosja, Kanada, Irak
- rudę uranu-**
(2020) Kazachstan, Australia, Namibia, Kanada, Uzbekistan

Zadanie 2.

Kryterium podziału	Źródła energii
odnawialne	G-L, N
nieodnawialne	A-F, M
alternatywne	H-L, N
konwencjonalne	A-G, M
zanieczyszczające środowisko	A-F, N, M - jeżeli dojdzie do awarii
czyste	G - L, M - o ile nie dojdzie do awarii
wyczerpywalne	A-F, M
niewyczerpywalne	G-L, N

Zadanie 3.

Źródło energii	Opis zmian	Przyczyna	Prognoza zmian
drewno i torf	Produkcja energii z drewna i torfu zmalała.	Rozwój przemysłu i niewystarczająca ilość energii ze spalania tego surowca. Obecnie dużą rolę ograniczającą odgrywa czynnik ekologiczny (spalanie drewna przyczynia się do wzrostu ilości gazów cieplarnianych).	Ich wykorzystanie będzie utrzymywać się na bardzo niskim poziomie w bilansie energetycznym świata.
węgiel	Wykorzystanie węgla rosło do początku XX wieku, następnie malało do początku XXI wieku.	Wzrost kosztów wydobycia, wyczerpywanie łatwo dostępnych złóż, spadek zapotrzebowania na węgiel w KWR związany z coraz mniejszym znaczeniem przemysłu ciężkiego, zaostrenie norm w UE w związku z ochroną środowiska.	Wykorzystywanie węgla będzie maleć.
ropa naftowa	Jej wykorzystanie rosło do początku lat 70. XX w. a następnie malało.	Początkowy wzrost wydobycia był związany z dużą kalorycznością i niskimi kosztami oraz rozwojem motoryzacji. W latach 70. XX wieku spadek był spowodowany wojną Jom Kippu, a w wyniku której państwa arabskie z nad Zatoki Perskiej znacjonalizowały złoża, ograniczyły wydobycie ropy naftowej - nastąpił Wielki Kryzys Energetyczny. Dzisiaj spadek wydobycia związany jest z wyczerpywaniem się złóż oraz strategicznym znaczeniem tego surowca - wykorzystuje się go głównie nie do produkcji energii, ale w przemyśle petrochemicznym.	Wykorzystywanie ropy naftowej będzie maleć.
gaz ziemny	Wykorzystanie gazu ziemnego ciągle rośnie.	Wzrost znaczenia gazu ziemnego w bilansie energetycznym związany jest z jego wysoką kalorycznością, opracowaniem technologii skraplania gazu i możliwości transportu tego surowca gazowcami, niskimi kosztami jego wydobycia, mniejszymi negatywnymi skutkami dla środowiska podczas procesu spalania tego surowca.	Wzrost wykorzystywania gazu ziemnego.
woda i pozostałe źródła odnawialne	Wykorzystanie wody i pozostałych źródeł odnawialnych ciągle rośnie.	Wzrost wynika ze względów ekologicznych i ustanowionych norm środowiskowych (np. w UE).	wzrost wykorzystywania wody oraz innych źródeł OZE
pierwiastki promieniotwórcze	Wykorzystanie pierwiastków promieniotwórczych do produkcji energii elektrycznej rośnie.	Wzrost związany z rozwojem energetyki jądrowej.	Dalszy wzrost wykorzystywania pierwiastków promieniotwórczych.

Zadanie 4.

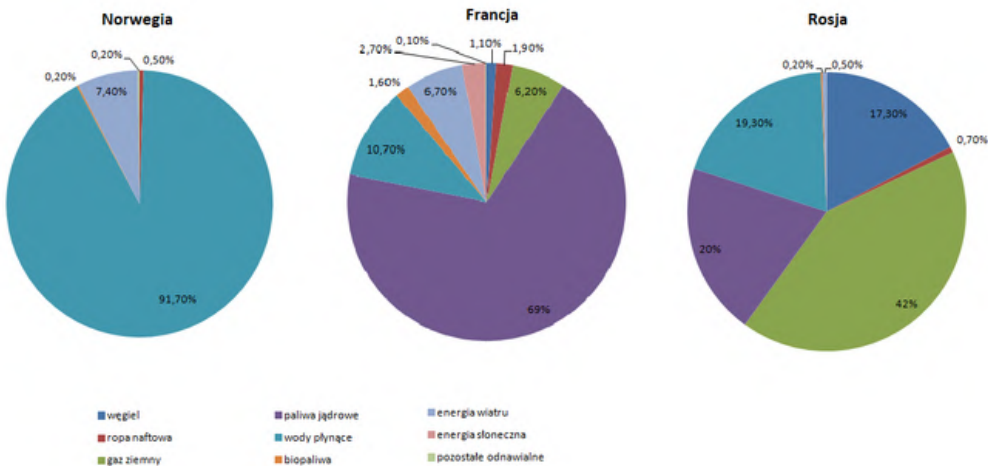
Źródło energii	Zalety	Wady
Energia wiatru	- powszechny dostęp do tego źródła energii; - nie produkuje odpadów i nie zanieczyszcza atmosfery; - ograniczenie zużycia surowców kopalnych; - mały wpływ na środowisko naturalne.	- wiatr musi wiać z odpowiednią prędkością by można było produkować prąd; - produkcja prądu na dużą skalę wymaga instalacji wielu wiatraków, a takie elektrownie zajmują bardzo dużą powierzchnię.
Wody płynące	- czyste źródło energii; - brak odpadów; - można wykorzystywać lokalnie na potrzeby małych odbiorców.	- można wykorzystywać to źródło tylko tam, gdzie występują wody płynące o dużym spadku lub dużym przepływie; - wysokie koszty budowy elektrowni.
Energia słoneczna	- brak produkcji odpadów przy produkcji energii; - czyste źródło energii; - możliwość wykorzystania nieużytków (pustynie); - możliwość wykorzystania tego źródła na małą skalę, przez pojedyncze gospodarstwa domowe, co wiąże się ze zmniejszeniem rachunków za prąd.	- mała moc wybudowanych elektrowni; - możliwość wykorzystywania tylko na obszarach o dużym nasłonecznieniu; - nie jest źródłem ciągłym - nie można korzystać z tej energii w nocy.
Ciepło wnętr Ziemi	- mały wpływ na środowisko naturalne; - niskie koszty eksploatacji tego surowca; - możliwość produkcji energii oraz wykorzystanie ciepłej wody do ogrzewania budynków; - nie zależy od warunków pogodowych.	- występuje na obszarach, które często należą do obszarów aktywnych sejsmicznie; - zbyt niska temperatura powoduje, że w wielu miejscach można wykorzystywać ją tylko w celach ciepłowniczych; - mała moc elektrowni; - wymaga kosztownych, głębokich odwiertów; - może dojść do skażenia wód podziemnych i powierzchniowych zasolonymi wodami.

Zadanie 5.

a)

- węgiel:** Polska
- gaz ziemny:** Białoruś, Irak, Rosja
- energia wodna:** DRK, Norwegia, Brazylia
- energia jądrowa:** Francja
- ropa naftowa:** Estonia

b)

Zadanie 4.

c)

- 1. Produkcja energii w elektrowniach wodnych w Norwegii wynika z położenia tego kraju w górach i istnieniu wielu rzek o dużym spadku.
- 2. Francja jest krajem wysoko rozwiniętym gospodarczo o dużym zapotrzebowaniu na energię elektryczną, dużych zasobach kapitałowych i małych ilościach surowców energetycznych, stąd wykorzystanie różnych źródeł energii. W bilansie energetycznym tego kraju dominuje energia wytwarzana w elektrowniach jądrowych - jest to bogaty kraj, który stać na budowę tego typu bardzo wydajnych elektrowni.
- 3. W Rosji dominuje produkcja energii ze źródeł nieodnawialnych - jest to kraj zasobny w surowce energetyczne, jak gaz ziemny, ropa naftowa, czy węgiel kamienny.

Zadanie 6.

a)

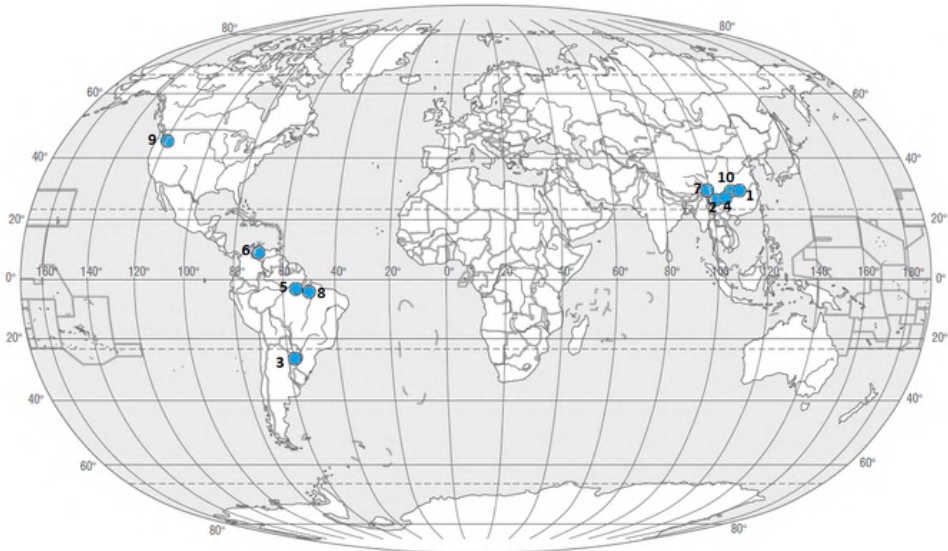
Do 2010 roku Litwa produkowała energię głównie w elektrowni jądrowej, natomiast obecnie głównymi źródłami energetycznymi są OZE oraz gaz ziemny. Litwa mogła eksportować nadwyżki energii, była niezależna energetycznie i energia była tania. Obecnie Litwa dywersyfikuje swoje źródła energii - jest to zjawisko pozytywne szczególnie w kontekście uniezależnienia się od rosyjskiego gazu i możliwego szantażu energetycznego ze strony Rosji. Dla gospodarki ta zmiana jest negatywna - ceny wytworzenia energii wzrosły.

b)

Zamknięcie jedynej elektrowni jądrowej na Litwie było jednym z wymogów przyjęcia tego kraju do UE. Litwa wykonała to zobowiązanie w 2010 roku, stąd nagła zmiana w strukturze produkcji energii tego kraju.

Zadanie 7.

Nr	Elektrownia	Rzeka	Państwo	Nr	Elektrownia	Rzeka	Państwo
1	Trzy Przełomy	Jangcy	Chiny	6	Guri	Caroni	Wenezuela
2	Baihetan	Jinsha	Chiny	7	Wudongde	Jinsha	Chiny
3	Itaipu	Parana	Brazylia, Paragwaj	8	Tucurui	Tocantis	Brazylia
4	Xiluodu	Jinsha	Chiny	9	Grand Coulee	Kolumbia	Stany Zjednoczone
5	Belo Monte	Xingu	Brazylia	10	Xiangjiaba	Jinsha	Chiny

Zadanie 8.

Spośród 12 członków OPEC siedem to kraje muzułmańskie, a pięć z nich leży nad Zatoką Perską, skąd pochodzi 60% światowych zasobów ropy naftowej. Ropa jest surowcem uznawanym za strategiczny, a OPEC decyduje o wielkości wydobycia tego surowca oraz o kierunkach eksportu - przez to wpływa na światowe ceny ropy naftowej. Już kilkakrotnie OPEC ograniczało wydobycie ropy, by podnieść jej ceny lub odmawiało eksportu ropy do państw, które nie popierały polityki krajów leżących nad Zatoką Perską (chodzi o lata 70. XX w.). Działania OPEC pokazują, że ma ona duży wpływ na bezpieczeństwo energetyczne świata.

Zadanie 9.

Typy elektrowni	Czynniki lokalizacji	Zalety	Wady
cieplne	baza surowcowa lub rynek zbytu	- możliwość produkcji zarówno energii elektrycznej, jak i ciepłej; - niskie koszty budowy elektrowni; - niskie koszty produkcji energii; - możliwość korzystania z zasobów rodzimych surowców do produkcji energii; - krótki czas rozruchu elektrowni wykorzystujących gaz ziemny do produkcji energii; - wykorzystanie prostych technologii do produkcji energii.	- elektrownie bazujące na węglu brunatnym - lokalizacja związana; - z wyjątkiem elektrowni opalanych gazem ziemnym, elektrownie ciepłe emitują dużo dwutlenku węgla, związków siarki, azotu i pyłów do atmosfery oraz produkują dużo odpadów (popioły); - bazują na surowcach nieodnawialnych; - wraz z wyczerpywaniem się surowców kopalnych rosną koszty produkcji energii w tego typu elektrowniach; - cechuje je duże zapotrzebowanie na wodę.
jądrowe	rynek zbytu	- produkuje niewielkie ilości odpadów; - niskie koszty produkcji energii; - nie powoduje zanieczyszczenia atmosfery; - duże zasoby pierwiastków promieniotwórczych; - elektrownie tego typu są bardzo wydajne dlatego kraje, które produkują energię jądrową uniezależniają się od dostaw surowców, stają się niezależne energetycznie i mogą zarabiać na eksporcie wytworzonej energii; - tworzą miejsca pracy dla wysoko wykwalifikowanych pracowników.	- wysokie koszty budowy elektrowni; - długi czas budowy i ewentualnego wygaszania elektrowni; - problem ze składowaniem odpadów radioaktywnych; - duży zrzut ciepła do otoczenia; - wysokie koszty zabezpieczenia elektrowni przed np. zamachami terrorystycznymi; - duże zapotrzebowanie na wodę do chłodzenia; - wysokie koszty kształcenia pracowników; - duże skażenie środowiska naturalnego w przypadku wystąpienia awarii.
wiatrowe	odpowiednia cyrkulacja powietrza (głównie wybrzeża i góry)	- niskie koszty budowy i eksploatacji tego typu elektrowni - wykorzystuje odnawialne źródło energii - nie emituje zanieczyszczeń do atmosfery - wykorzystuje prostą technologię - można budować małe elektrownie do wykorzystania lokalnego - można je budować na nieużytkach	- są uzależnione od warunków pogodowych (siła i kierunek wiatru), co uniemożliwia ciągłą dostawę energii; - są zagrożeniem dla ptaków i nietoperzy; - mają małą moc; - duże elektrownie wiatrowe zajmują duży teren zmieniając naturalny krajobraz; - są źródłem hałasu.
wodne	występowanie rzek o dużym spadku lub przepływie; występowanie dużej amplitudy pływów morskich.	- można je szybko uruchomić; - nie zanieczyszczają atmosfery gazami i pyłami; - wykorzystują odnawialne źródło energii; - niskie koszty produkcji energii i eksploatacji elektrowni tego typu; - elektrownie zaporowe, czy szczytowo-pompowe stanowią także ochronę przeciwpowodziową.	- zakłócają migrację ryb; - wysokie koszty budowy tego typu elektrowni; - konieczność zalania dużych obszarów w przypadku budowy zbiornika, co wiąże się z koniecznością przesiedlenia ludności, zalania pól uprawnych itp.; - wzrost wilgotności powietrza (zmiana mikroklimatu); - zmiana ekosystemu.

Zadanie 10.

Elektrownia produkuje tylko prąd elektryczny natomiast elektrociepłownia produkuje zarówno prąd, jak i ogrzewa wodę - produkuje ciepłok.

Zadanie 11.

Okres	Przyczyny	Skutki
lata 70. XX w.	Przyczyną kryzysu energetycznego na początku lat 70. była wojna Jom Kippur, której skutkami była rezolucja państw arabskich nad Zatoką Perską, na mocy której znacjonalizowały one swoje zasoby ropy naftowej, zaczęły decydować o wielkości wydobycia ropy oraz o tym komu ją sprzedadzą. W rezolucji zawarto również punkt o zakazie sprzedaży ropy krajom, które nie pomogą krajom arabskim w wojnie z Izraelem.	- gwałtowny wzrost cen ropy (w ciągu roku 0 700%); - zadłużenie krajów słabo rozwiniętych, które oparły energetykę o tanią (przed kryzysem) ropę naftową; - rozpoczęcie eksploatacji ropy naftowej w miejscach dotąd nieopłacalnych, jak szelfy, czy obszary za kołem polarnym; - poszukiwanie innych źródeł energii oraz rozwój technologii związanych z OZE; - opracowywanie bardziej energooszczędnych technologii.
druga dekada XXI w.	Atak Rosji na Ukrainę spowodował problemy państw europejskich, których energetyka bazowała na dostawach gazu ziemnego z Rosji,	- wzrost cen energii elektrycznej; - konieczność dywersyfikacji dostaw gazu; - wzrost importu gazu z USA, krajów Zatoki Perskiej oraz Norwegii; - decyzja niektórych państw o dłuższym niż planowały, wykorzystaniu elektrowni bazujących na węglu kamiennym lub elektrowni jądrowych; - zwiększenie nakładów na rozwój OZE; - zmiana polityki energetycznej państw europejskich.

Zadanie 12.

- budowanie małych, lokalnych elektrowni wodnych (na strumieniach) lub wiatrowych;
- zakładanie paneli słonecznych na domach, stodołach itp.;
- wykorzystywanie odpadów organicznych do produkcji biogazu.

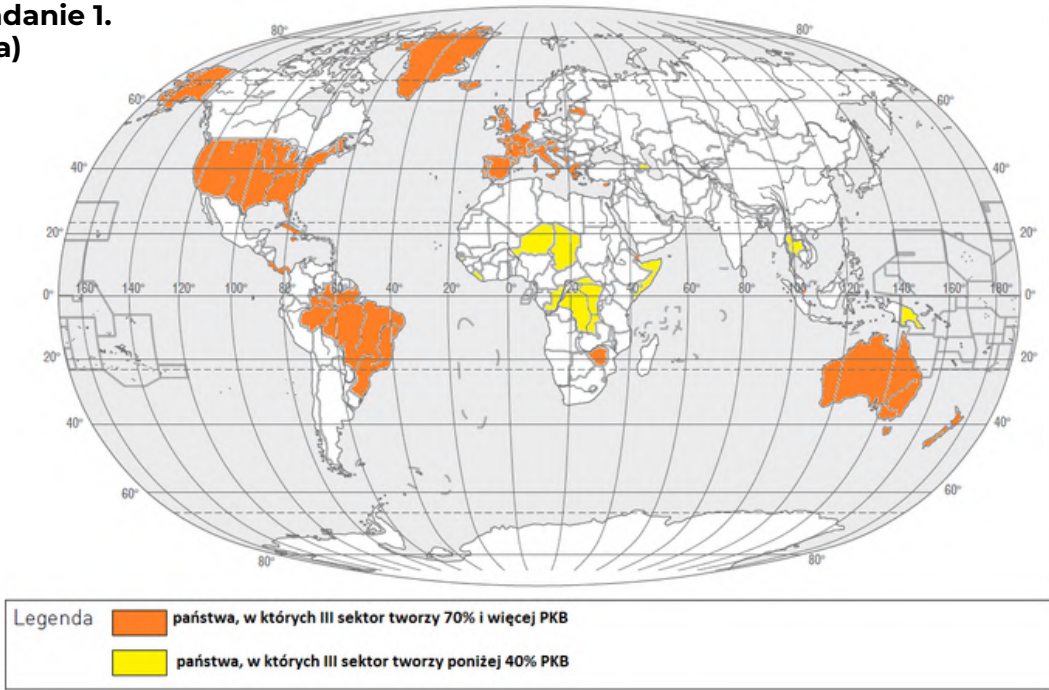
Zadanie 13.

Kryzys lat 70. XX wieku spowodował olbrzymie problemy z dostępem do benzyny w USA. Paliwo było reglamentowane. W Paryżu wyłączano prąd, a w wielu krajach nie oświetlano nocą ulic. Wybuch pełno skalowej wojny w Ukrainie spowodował olbrzymie problemy np. Niemiec, które w dużym stopniu oparły swoją energetykę o importowany z Rosji gaz ziemny. Ceny prądu w całej Europie bardzo wzrosły, co wpłynęło bardzo na sektor przemysłowy oraz usługowy. Może to powodować zamykanie fabryk i brak konkurencyjności na rynkach światowych produktów wytwarzanych w Europie, ze względu na ich wysokie ceny.

Zadanie 14.

W celu zapewnienia sobie bezpieczeństwa energetycznego, państwa powinny zdywersyfikować nie tylko strukturę produkcji energii ale też źródła dostawy surowców energetycznych. Powinny bardziej wykorzystywać rodzime zasoby, jednocześnie inwestując w OZE. Powinny nawiązać współpracę z sąsiadami w celu stworzenia wspólnej sieci energetycznej i opracowania mechanizmów bezpieczeństwa, by zapobiegać takim kryzysom w przyszłości.

Zadanie 1.
a)

b) W krajach, w których PKB na osobę jest bardzo wysokie, udział usług w tworzeniu PKB jest wyższy niż 70%.

Zadanie 2.

Usługi o dużym znaczeniu w państwach będących w fazie			
preindustrialnej	industrialnej	postindustrialnej	informacyjnej
usługi krawieckie, służba zdrowia (podstawowa), edukacja (podstawowa), naprawa obuwia, usługi remontowe	gastronomia, naprawa samochodów, administracja publiczna, edukacja (zawodowa), naprawa sprzętu RTV i AGD	usługi finansowe, pomoc społeczna, edukacja (najwyższego szczebla), ubezpieczenia, projektowanie stron www	administrowanie serwerami, wdrażanie nowych technologii, doradztwo w zakresie zarządzania, doradztwo finansowe

Zadanie 3.

a) Usługi wg podziału PKD:

-konsumpcyjne:

- naprawa i konserwacja komputerów i artykułów użytku osobistego i domowego
- działalność usługowa związana z wyżywieniem

-produkcyjne:

- działalność wydawnicza
- działalność związana z produkcją filmów, nagrań video, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych

-ogólnospołeczne:

- edukacja
- opieka zdrowotna

b) Usługi ze względu na charakter wykonywanych czynności oraz obiekt działania:

-materialne:

- naprawa sprzętu komputerowego
- transport

-niematerialne:

- usługi bankowe
- usługi edukacyjne
- ochrona zdrowia
- administracja państwowa

c) Usługi wg kryterium ich dostępności:**-podstawowe (niższego rzędu):**

- handel
- transport miejski
- usługi pielęgnacyjne

-wyspecjalizowane (wyższego rzędu):

- usługi prawnicze
- doradztwo finansowe
- badania naukowe

Zadanie 4.

Z outsourcingiem mamy do czynienia, gdy powierzamy wykonanie usługi, procesu biznesowego bądź produkcji innej firmie.

Offshoring jest wówczas, gdy przesuwamy zamówienie, produkcję, usługi bądź procesy biznesowe poza granicę państwa.

Zadanie 5.

W krajach biednych dominują usługi podstawowe, jak naprawy oraz handel - ludzie wykorzystują skromne środki finansowe przede wszystkim na przeżycie. Wraz ze wzrostem zamożności i wykształcenia społeczeństwa, rośnie zapotrzebowanie na usługi wyższego rzędu, jak usługi finansowe, turystyczne, ubezpieczeniowe.

Zadanie 6.

W krajach słabo rozwiniętych gospodarczo dominują usługi podstawowe (szkolnictwo podstawowe, handel, podstawowa opieka medyczna, naprawy itp.). Wraz z rozwojem gospodarczym rola usług w życiu człowieka rośnie. Dzięki usługom ludność ma ułatwiony dostęp do wydarzeń kulturalnych (rezerwacja biletów na wydarzenia kulturalne; dostęp do informacji kulturalnej, dostęp do prasy i książek, oglądanie filmów, przedstawień przez Internet). Usługi zaspokajają potrzeby bytowe (opłaty przez Internet, e-zakupy), informacyjne (kursy kwalifikacyjne on-line, zdalne studia, e-learning, e-gazety itp.), administracyjne (np. rejestracja w urzędach, służbie zdrowia on-line, e-podatki itp.); zakupy on-line, zamawianie posiłków, korzystanie z e-bankingu itd. Wysoki poziom rozwoju usług poprawia warunki życia ludności.

Zadanie 7.**-działania w zakresie zaspokojenia usług edukacyjnych:**

- wysyłanie kompletów podręczników i materiałów piśmienniczych dla całych szkół, klas;
- prowadzenie kursów przygotowujących dla nauczycieli on-line (kształcenie zdalne kadr);
- udostępnienie darmowych cykli kształcenia z poszczególnych przedmiotów w wersji zdalnej, materiałów dydaktycznych, ćwiczeń;
- wysyłanie nauczycieli na roczne kontrakty do KSR poprzez duże, publiczne uniwersytety w ramach praktyk pedagogicznych;
- przyjmowanie w ramach stypendiów studentów z KSR na studia pedagogiczne.

-działania w zakresie zaspokojenia usług medycznych:

- przyjmowanie studentów z KSR na kierunki medyczne w KWR w ramach stypendiów;
- kształcenie ludności KSR w zakresie podstawowej opieki medycznej, tak żeby w każdej wiosce znalazła się chociaż jedna osoba posiadająca wiedzę o podstawowej opiece medycznej;
- fundowanie przez KWR w KSR ośrodków zdrowia, szpitali;
- fundowanie lekarstw i środków opatrunkowych.

Zadanie 8.

Najszybciej będą się rozwijać usługi informatyczne, edukacyjne i telekomunikacja. Rozwój AI i rozwój technologiczny ma duży wpływ na rozwój usług informatycznych. Podczas pandemii COVID-19 błyskawicznie rozwinął się e-learning i e-praca, nadal pozostają w naszym życiu i są coraz bardziej popularne. Wzrost zamożności społeczeństw będzie sprzyjał rozwojowi turystyki.

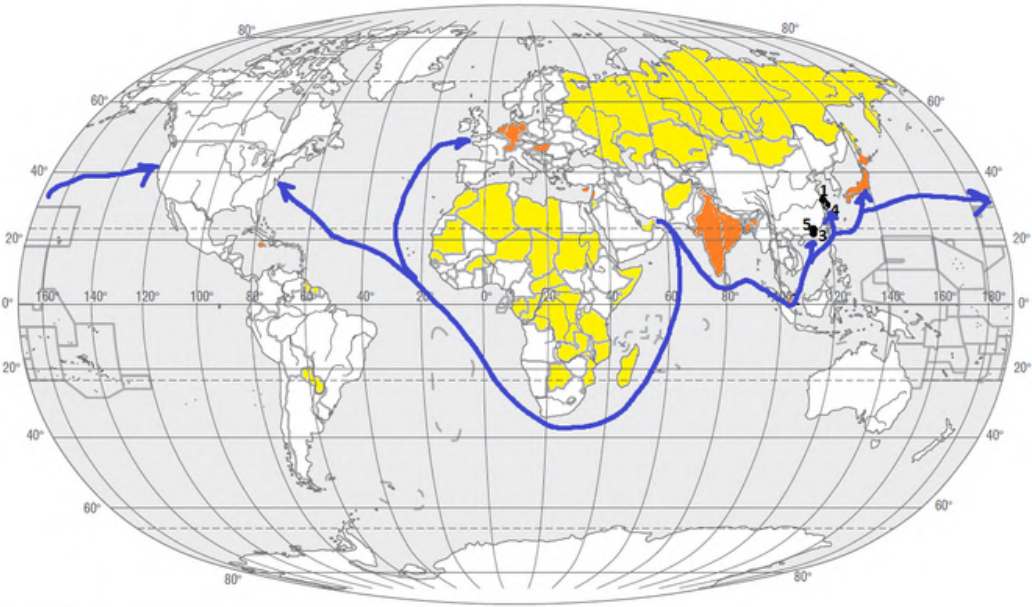
Zadanie 1.

a i d) odpowiedź na mapie

b) Stany Zjednoczone, Indie, Chiny, Brazylia, Rosja

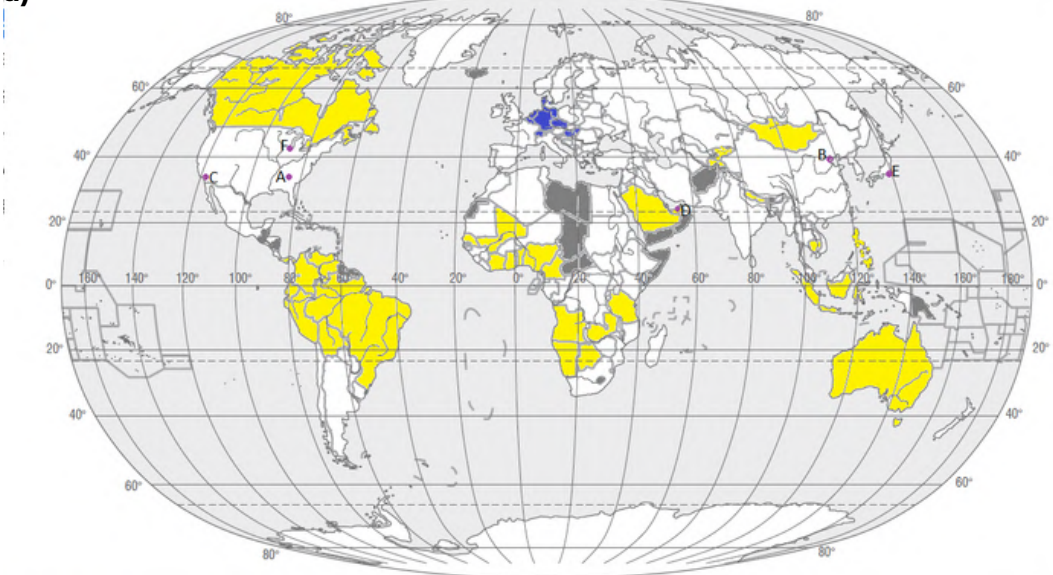
c)

Nr	Nazwa portu
1	Szanghaj
2	Singapur
3	Ningbo-Zhoushan
4	Shenzen
5	Guangzhou Harbour

Zadanie 2.

a)

b) Stany Zjednoczone, Chiny, Rosja, Indie, Kanada.

Zadanie 3.

120pasażerów x 50km = 6000 pkm (pasażerokilometrów)

Zadanie 4.
a,b)

Nr	Nazwa portu lotniczego	Państwo	Liczba obsługiwanych krajów
A	Atlanta	Stany Zjednoczone	49
B	Pekin Capital	Chiny	46
C	Los Angeles	Stany Zjednoczone	54
D	Dubaj	ZEA	97
E	Tokio Haneda	Japonia	25
F	Chicago O'Hare	Stany Zjednoczone	47

Zadanie 5.
Europa

np. Gwadalkiwir, Rio Lozoya, Tag, Duero, Matarrana, Ebro, Ebro, Riu Gran, Pad, Jezioro Garda, Jezioro Varna, Dunaj, Sawa, Neckar, Main, Łaba, Ren, Odra, Wołga, Kama, Newa, Jez. Ładoga

Azja

np. Ob, Angara, Lena, Ussuri, Qiantang, Baimotang, Huanghe, Jangcy, Nansi Lake, Baima, Mekong, Xi, Day River, Chng Jiang, Hooghly, Dhaleshwari

Ameryka Północna

np. Frasier, Kolumbia, Sacramento, Tuxpan, Colorado, Buffalo BayouBayou Teche, Neches, Sabine, Calsacieu, Vermilion, Lower Old River, Yazoo, Ohio, Missouri, Mississippi, Illinois,

Ameryka Południowa

np. Parana, Paragwaj, Amazonka, Maracaibo, Magdalena, Orinoko, Tocantis, Rio Negro, Madeira, Tapajos, Rio Gallegos

Zadanie 6.

Cechy	Rodzaj transportu					
	samochodowy	kolejowy	przesyłowy	wodny śródlądowy	morski	lotniczy
duża ładowność		+	+	+	+	
mała ładowność	+					+
możliwość transportu ładunków masowych		+	+	+	+	
ciągłość dostaw			+			
krótki czas dostaw	+		+			+
długi czas dostaw		+		+	+	
bezpośredni	+		+			
niebezpośredni		+		+	+	+
niskie koszty	na małe odległości	na duże odległości	+	+	+	
wysokie koszty	na duże odległości	na małe odległości				+
duże oddziaływanie na środowisko	+		w przypadku wycieku		w przypadku wycieku ropy z tankowca	+
niewielkie oddziaływanie na środowisko		+	+	+	+	
niezależny od warunków pogodowych			+			
zależny od warunków pogodowych	+			+	+	+
niskie koszty utrzymania infrastruktury				+	+	
wysokie koszty utrzymania infrastruktury	+	+	+			+

Zadanie 7.

-transport lądowy

- rosnąca liczba ludności i gęstości zaludnienia;
- wzrost zamożności społeczeństwa skutkujący rozwojem turystyki;
- rozwój gospodarczy państw wymuszający kooperację i skrócenie łańcuchów dostaw.

-transport wodny śródlądowy

- niskie koszty w porównaniu z innymi rodzajami transportu;
- specjalizacja transportu - statki umożliwiające transport różnego rodzaju towarów (zboża, drewno, surowce);
- oddalenie bazy surowcowej od aktualnie rozwijających się ośrodków przemysłowych.

-transport lotniczy

- wzrost zamożności społeczeństwa, turystyka międzynarodowa;
- szybkość transportu, co ułatwia nie tylko przewożenie ładunków szybko psujących się, ale też sprzyja rozwojowi firm w czasach globalizacji;
- możliwość dotarcia do niemal każdego zakątka świata.

Zadanie 8.

- a) transport samochodowy
- b) transport morski
- c) transport lotniczy

Zadanie 9.

Największe perspektywy rozwoju ma transport samochodowy.

Jest obecnie najpopularniejszym rodzajem transportu - powstają nowe drogi, sieci autostrad, centra logistyczne itp. Transport samochodowy pozwala na dotarcie w wiele miejsc, do których nie docierają inne rodzaje transportu związane z koniecznością budowania lotnisk, portów czy dworców. W KWR występuje dezurbanizacja i deglomercja, co sprzyja rozwojowi transportu samochodowego. W dużych aglomeracjach miejskich duże perspektywy rozwoju ma transport kolejowy usprawniający codzienne dojazdy do pracy.

Zadanie 10.

To przewóz towarów lub osób przez dane terytorium. Państwo, przez które odbywa się tranzyt może pobierać opłaty za korzystanie z jego sieci drogowej, infrastruktury kolejowej, czy żeglugowej. Poza tymi opłatami ludzie przewożący towary czy osoby przez dane państwo płacą lokalnym przedsiębiorcom za usługi, kupują pamiątki, żywność czy paliwo przyczyniając się tym samym do rozwoju danego regionu.

Zadanie 11.

Żegluga kabotażowa dotyczy państw o bardzo rozwiniętej, długiej linii brzegowej i polega na transporcie towarów od portu do portu tego samego państwa.

Zadanie 12.

Terminal przeładunkowy to miejsce, w którym kończy się trasa jednego środka transportu i w którym przeładowuje się towar na inny środek transportu. Może to również dotyczyć transportu osobowego. Terminale mają w dzisiejszych czasach bardzo duże znaczenie dla rozwoju sieci transportowej. Ich lokalizacja przyczynia się do rozwoju infrastruktury (magazyny, urządzenia przeładunkowe) i gospodarki lokalnej. Terminale międzynarodowe ułatwiają i przyspieszają wymianę międzynarodową.

Zadanie 13.

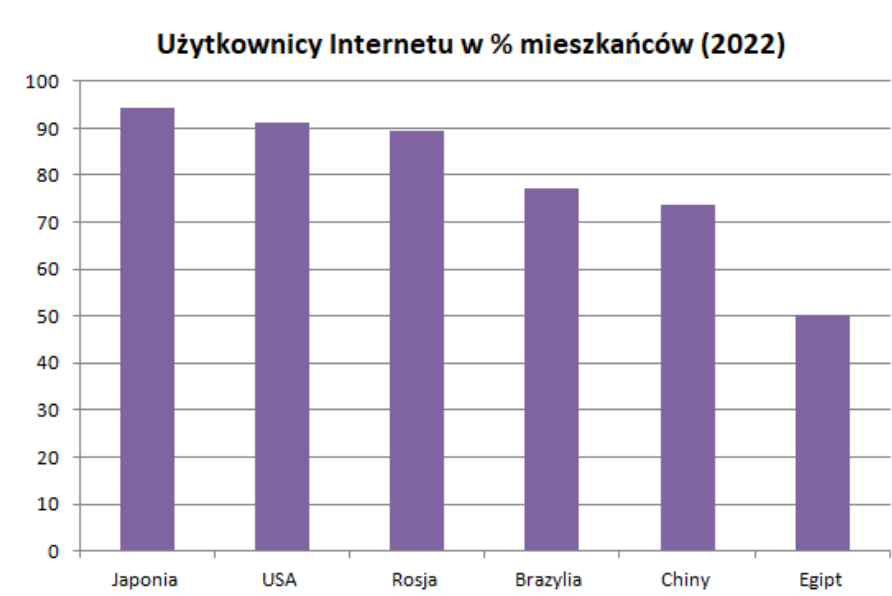
"Krajami taniej bandery" określa się kraje, które umożliwiają u siebie rejestrację statków pochodzących głównie z krajów wysoko rozwiniętych gospodarczo. Mają łagodniejsze (mniej restrykcyjne) przepisy dotyczące ubezpieczenia i warunków pracy. Wiele armatorów z bogatych krajów rejestruje w nich statki, gdyż mają mniejsze wymagania dotyczące stanu technicznego statków i warunków pracy załóg. Korzystają z tych udogodnień by obniżyć koszty prowadzenia działalności. Zjawisko to ocenia się negatywnie, gdyż umożliwia pływanię po oceanach statkom, które wg norm nie byłyby dopuszczone do żeglugi, ze względu na zły stan techniczny. Statki te pływają pod obcą banderą mimo, że cała załoga należy do określonego kraju. Oznacza to, że znajduje się na terytorium obcego państwa, w którym mogą obowiązywać inne zasady prawa pracy.

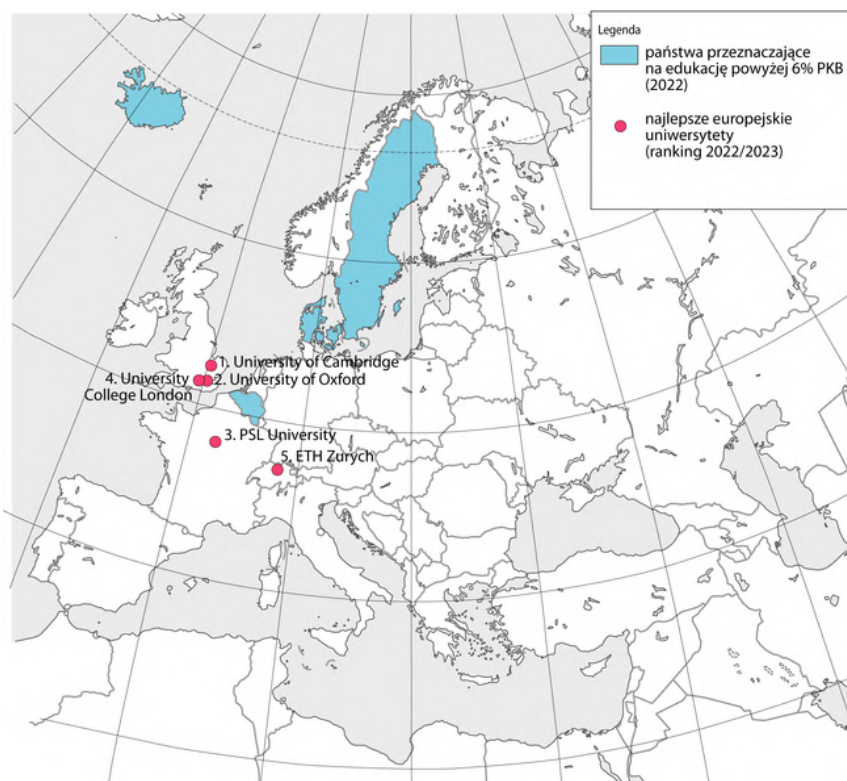
Zadanie 14.

Rodzaj transportu	Samochodowy	Przesyłowy
Przykład niekorzystnego wpływu	Zanieczyszczenie powietrza spalinami oraz generowanie hałasu.	Obniżenie walorów krajobrazowych.
Proponycja działania	Zmiana zasilania tego transportu na inny typ - samochody elektryczne lub wodorowe.	Umieszczenie większości linii przesyłowych pod ziemią.
Ocena możliwości realizacji	Na razie jest to możliwe tylko w odniesieniu do transportu miejskiego dużych aglomeracji miejskich krajów wysoko rozwiniętych gospodarczo. Na duże odległości takie rozwiązanie obecnie jest nierealne - brak dużej liczby miejsc, w których można ładować auta elektryczne. Zastąpienie samochodów spalinowych elektrycznymi jest również zbyt kosztowne.	Nie w każdym regionie jest to możliwe (np. obszary wieloletniej zmarzliny). Niesie też ze sobą wysokie koszty na obszarach górskich. Może powodować trudności w przeprowadzaniu napraw, co wiąże się z poniesieniem wyższych kosztów.

Zadanie 15.

Telekomunikacja ma bardzo duże znaczenie w światowej gospodarce. Możliwość komunikowania się przez telefonię komórkową, satelitarną czy też łączy internetowe ułatwia przesyłanie danych na duże odległości, przyspiesza podejmowanie decyzji, wpływa na rozwój kooperacji, umożliwia szybkie dokonywanie operacji finansowych - ma to wpływ np. na rozwój przemysłu. Telekomunikacja wpływa również na rozwój turystyki poprzez informowanie klientów o atrakcjach turystycznych, ułatwia rezerwację miejsc noclegowych i biletów wstępu a także umożliwia szybką zapłatę za usługi turystyczne.

Zadanie 16.

Zadanie 1.**Zadanie 2.****a) RANKING 2023**

Uniwersytet Harvarda - Stany Zjednoczone

Uniwersytet Stanforda - Stany Zjednoczone

Massachusetts Institute of Technology (MIT) - Stany Zjednoczone

Uniwersytet Cambridge - Wielka Brytania

Uniwersytet Kalifornijski w Berkeley - Stany Zjednoczone

b) odpowiedź na mapie z zadania 1**c)**

-matematyka - Princeton (Stany Zjednoczone)

-fizyka - MIT (Stany Zjednoczone)

-chemia - Uniwersytet Kalifornijski W Berkeley (Stany Zjednoczone)

-geografia - Uniwersytet Cambridge (Wielka Brytania)

-medycyna - Uniwersytet Harvarda (Stany Zjednoczone)

-ekonomia - Uniwersytet w Chicago (Stany Zjednoczone)

Zadanie 3. Dane na podstawie Worlds Data Org. 2022

Wg GUS współczynnik skolaryzacji może występować pod postacią współczynnika netto albo brutto - oba są wyrażane w procentach. Współczynnik skolaryzacji netto to stosunek osób w danej grupie wiekowej uczących się na danym poziomie kształcenia (np. szkoła podstawowa) do całkowitej liczby osób w tej samej grupie wiekowej. Współczynnik skolaryzacji brutto to stosunek liczby osób uczących się na danym poziomie kształcenia, bez względu na wiek, do liczby osób w grupie wieku określanej, jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Na etapie kształcenia podstawowego, w przypadku współczynnika skolaryzacji netto, najniższymi jego wartościami charakteryzują się słabo rozwinięte kraje Afryki, jak Liberia (44%), Sudan Południowy (35%), czy Erytrea (51,5%). Najwyższe wartości tego wskaźnika przypadają na kraje wysoko rozwinięte gospodarczo, jak Norwegia, Finlandia, Szwecja, Kanada, czy Stany Zjednoczone (99,9%). W przypadku wskaźnika skolaryzacji brutto może on przekraczać 100%, gdy do szkoły chodzą osoby starsze niż dana grupa wiekowa charakterystyczna dla szkoły podstawowej. Taka sytuacja występuje np. na Madagaskarze (138,2%), w Rwandzie (134,9%), Namibii (133%). Może to świadczyć o dużych nakładach finansowych na edukację w celu zniwelowania braków z poprzednich lat. Wskaźnik ten może przekraczać 100% również w krajach imigracyjnych Europy np. w Niemczech wynosi 101,3%, a we Francji 102,4%.

Zadanie 4.

Zalety	Wady
- korzystanie z ciekawych aplikacji, filmów podczas zajęć; - brak konieczności tracenia czasu na dojazd do szkoły; - możliwość dostosowania zajęć do poziomu ucznia.	- zbyt dużo czasu przed komputerem; - za mało ruchu; - brak bezpośredniego kontaktu z rówieśnikami; - trudno znaleźć motywację do nauki; - trudności dla uczniów bez stałego dostępu do Internetu, nie posiadających sprzętu komputerowego itp.

Zadanie 5.

Kształcenie ustawiczne dotyczy ciągłego uczenia się przez całe dorosłe życie.

W dobie przemian, rozwoju nowych technologii, innowacji istnieje potrzeba ciągłego podnoszenia kwalifikacji, uczenia się nowych rzeczy by dalej się rozwijać i być atrakcyjnym na ciągle zmieniającym się rynku pracy. Kształcenie ustawiczne związane jest z uczestniczeniem w kolejnych kursach, studiach podyplomowych w celu aktualizowania swojej wiedzy i zdobywania nowych kwalifikacji. Dzięki temu kraj zyskuje dobrze wykształconych pracowników (zasoby kapitału ludzkiego), którzy są w stanie przekwalifikowywać się w razie potrzeby by zapewnić ciągły rozwój gospodarczy państwa.

Zadanie 6.

Zalety	Wady
- łatwy dostęp do informacji i technologii; - wysoki poziom wszelkiego rodzaju usług; - większa świadomość społeczeństwa na temat problemów współczesnego świata oraz rozwój świadomości ekologicznej; - znajomość praw jednostki; - powszechny dostęp do wiedzy i Internetu; - ułatwiony dostęp do rozrywki; - stworzenie społeczeństwa kreatywnego i otwartego; - możliwość poznawania nowych osób na całym świecie, łatwy kontakt; - obniżenie kosztów korzystania z telefonu, czy kultury dzięki możliwościom Internetu; - możliwość korzystania z e-learningu; - oszczędność czasu dzięki rozwojowi e-handlu oraz dostępowi do urzędów online; - możliwość umawiania się na wizyty lekarskie itp.	- uzależnienie od technologii cyfrowej, komunikatorów (szczególnie wśród młodych ludzi); - życie w bańce informacyjnej; - możliwość występowania zjawiska wykluczenia cyfrowego, co może powodować alienację niektórych osób z życia społecznego; - mała odporność psychiczna na informacje powielane przez sieć (hejt); - możliwość obniżenia poczucia bezpieczeństwa w kontaktach międzyludzkich i obniżenia poczucia własnej wartości, mogąca doprowadzić do depresji; - możliwość rozpowszechniania fake newsów; - ułatwiony dostęp do danych osobistych i rozwój telemarketingu; - gromadzenie informacji o obywatelach - brak prywatności; - rozwój chorób związanych ze zbyt długim przesiadywaniem przy komputerze np. otyłość.

Zadanie 7.

Gospodarka oparta na wiedzy polega na produkowaniu, rozpowszechnianiu i praktycznym wykorzystywaniu wiedzy i informacji. Dzięki szerokiemu dostępowi do wiedzy i dystrybucji informacji podnosi się poziom gospodarczy państwa. Ważnym elementem jest jednak uczenie umiejętności wykorzystywania tej wiedzy w praktyce. Skutkuje to pojawieniem się nowych rodzajów usług.

GOW jest dobrym kierunkiem rozwoju państw, o ile będzie się z niego korzystać w sposób zrównoważony. Pozwala nie tylko szybko rozwijać się firmom innowacyjnym ale też odchodzić od tradycyjnych czynników produkcji, tym samym wpływając pozytywnie na środowisko naturalne. GOW wymaga wykształconych, doświadczonych, posiadających wiedzę i kompetencje pracowników, więc wpływa też na rozwój edukacji, wymaga wysokich nakładów na sektor badawczy, co przyczynia się do szybszego rozwoju państwa.

Zadanie 8.
Na giełdzie papierów wartościowych obraca się np. akcjami i obligacjami natomiast na giełdzie towarowej dokumentami własności towarów. Największe giełdy na świecie znajdują się w Nowym Jorku, Chicago, Tokio i Londynie.

Zadanie 9.

Bank	Państwo	Bank	Państwo
Itaú Unibanco	Brazylia	BNP Paribas	Francja
Bank of America	Stany Zjednoczone	Banco Santander	Hiszpania
ICBC	Chiny	Citigroup	Stany Zjednoczone
Société Générale	Francja	HSBC Holdings	Wielka Brytania
HSBC Holdings	Wielka Brytania	JPMorgan Chase	Stany Zjednoczone

Zadanie 10.

Nazwa korporacji	Państwo	Dziedzina gospodarki
Walmart	Brazylia	handel
Amazon	Stany Zjednoczone	e-handel
State Grid	Chiny	energetyka
China National Petroleum	Chiny	górnictwo i handel ropą naft. i gazem
Sinopec Group	Chiny	górnictwo i petrochemia
Saudi Aramco	Arabia Saudyjska	górnictwo i petrochemia
Apple	Stany Zjednoczone	usługi (informatyka i komputery)
Volkswagen	Niemcy	przemysł (branża motoryzacyjna)
China State Construction	Chiny	budownictwo
CVS Health	Stany Zjednoczone	przemysł (branża farmaceutyczna)

Zadanie 11.

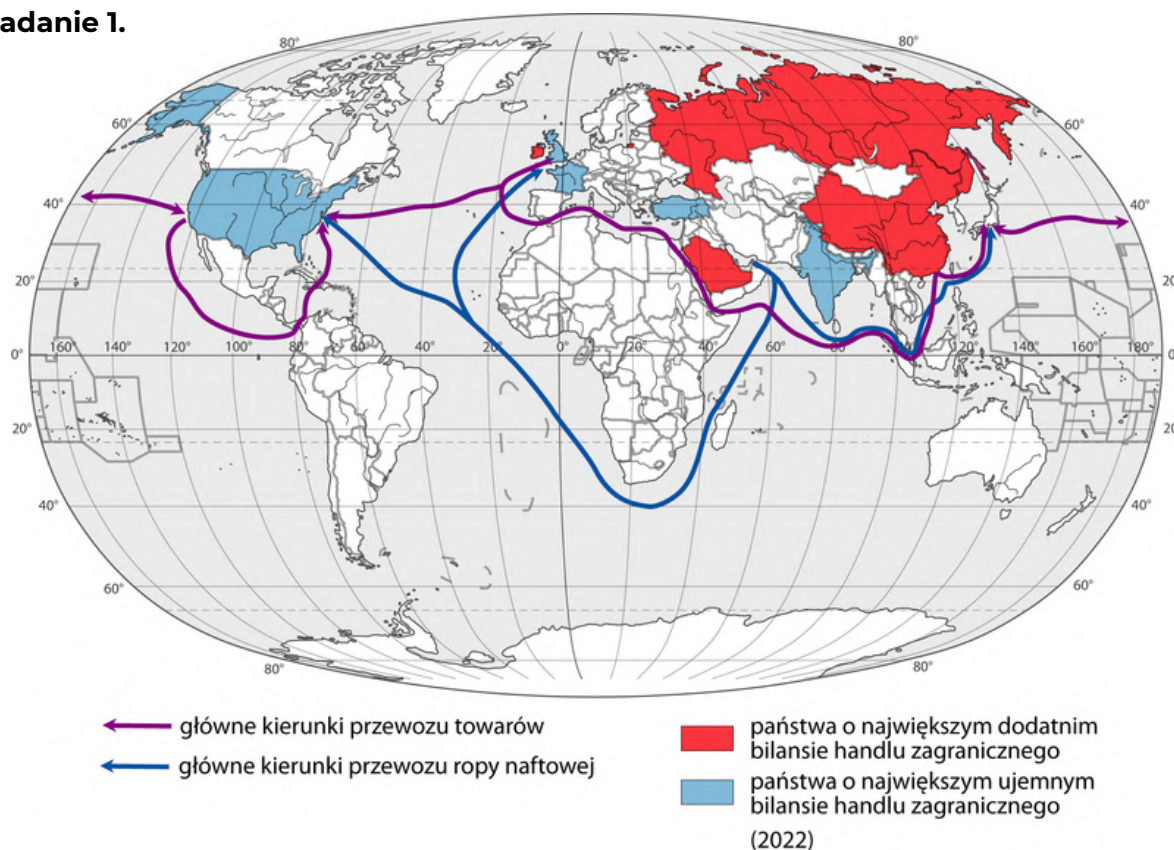
-start-up - to nowe przedsiębiorstwo w sektorze high-tech lub organizacja wysokiego ryzyka poszukująca modelu biznesowego.

-scale up - jest to faza rozwoju firmy stanowiąca etap najszybszego i najbardziej znaczącego jej rozwoju. Wg OECD jest to firma, która osiąga w przeciągu ostatnich trzech lat wzrost obrotów na poziomie o co najmniej 20%.

-think-tank - to organizacja non profit zajmująca się badaniami i analizami dotyczącymi spraw publicznych.

-venture capital - jest to rodzaj funduszu zajmującego się finansowaniem rozwoju firmy poprzez objęcie emisji akcji lub udziałów, przez co staje się jej współwłaścicielem.

-crowdfunding - jest to forma finansowania projektów przez ludzi w formie zbiórek na określony cel, dzięki platformie internetowej. Osoby wpłacające fundusze są wynagradzane przez projektodawcę.

Zadanie 1.**Zadanie 2.****Zadanie 3.**

-embargo - zakaz wywozu lub przywozu towarów do/z innego państwa.

-terms of trade - jest to stosunek cen towarów eksportowanych do cen towarów importowanych przez dany kraj w danym okresie.

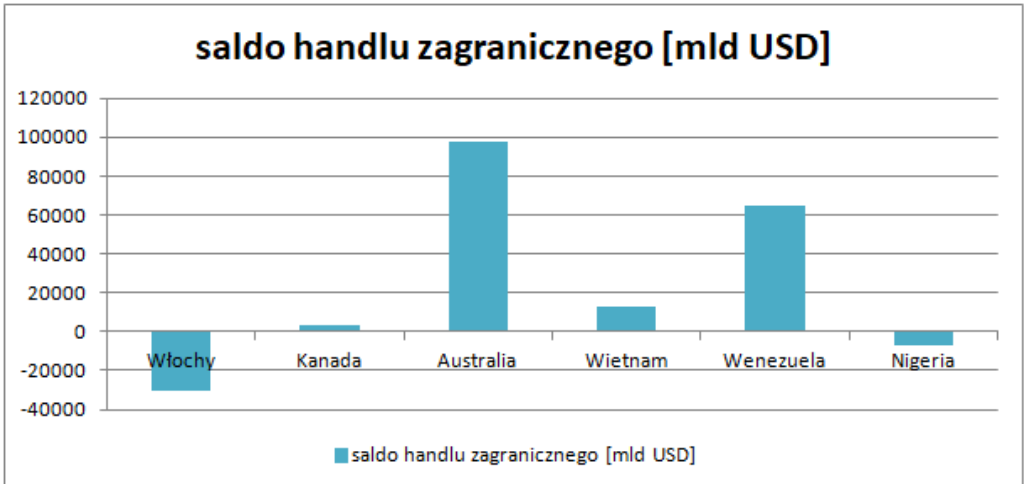
-dumping - polega na sprzedaży swoich towarów za granicę po cenach niższych od cen krajowych w celu zdobycia lub utrzymania obcego rynku zbytu.

Zadanie 4.

COVID-19 w roku 2020 skutkowało lockdownem i ograniczeniami w kontaktach międzyludzkich (konieczność zachowania dystansu). To miało wpływ na zaburzenie łańcuchów dostaw produktów i półproduktów, ograniczenie kontaktów z klientami i opóźnienia w płatnościach. Zmniejszył się popyt na towary i usługi, co wpłynęło na gwałtowne zmniejszenie obrotów handlu zagranicznego. Pojawiły się także problemy transportu morskiego związane z brakiem pracowników portowych niezbędnych do rozładowania statków (należy pamiętać, że ponad 75% handlu odbywa się drogą morską - spowodowało to duży wzrost cen frachtu). W wielu krajach COVID-19 spowodował ograniczenia w eksporcie/importie nawet tych towarów które były niezbędne do walki z pandemią.

Zadanie 5.**a)**

Państwo	Import (w mld USD)	Eksport (w mld USD)	Saldo bilansu handlu (w mld USD)
Włochy	781 083	751 092	-29 991
Kanada	719 339	722 831	3 492
Australia	367 458	464 925	97 467
Wietnam	371 111	384 204	13 093
Wenezuela	18 432	83 401	64 969
Nigeria	77 049	69 701	- 7 348

b)**c)**

Najbardziej korzystny bilans w handlu zagranicznym ma Australia, której wartość eksportu przeważa nad wartością importu o największą wartość (97 467 mld USD) spośród wszystkich wybranych państw.

Zadanie 6.

Kraje zamożne importują i eksportują praktycznie te same grupy towarów. W strukturze ich eksportu i importu dominują wyroby wysoko przetworzone np. maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy oraz chemikalia i produkty pokrewne. W eksporcie krajów biednych, największą rolę odgrywają towary rolno-spożywcze (Rwanda) i paliwa mineralne, smary i materiały pochodne (Iran) natomiast w imporcie dominują produkty przetwórstwa przemysłowego oraz maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy.

Zadanie 7.

W strukturze handlu zagranicznego usługi stanowią ok. 20%. Przedmiotem wymiany międzynarodowej są m.in. telekomunikacja, usługi finansowe, transport, usługi turystyczne, finansowe i doradcze a także sprzedaż/kupno dóbr intelektualnych. Z każdym rokiem udział usług w handlu międzynarodowym rośnie.

Zadanie 8.

Jednym z elementów wymiany międzynarodowej jest kapitał, m.in. lokaty walutowe, zagraniczne inwestycje, transakcje giełdowe, czy kredyty bankowe. Stąd zmiana kursu walut przy długoterminowych transakcjach finansowych, ma duży wpływ na to, czy zyskamy, czy stracimy finansowo na danej transakcji. Czy za zakontraktowaną ilość towaru będziemy musieli zapłacić więcej czy mniej, lub czy za sprzedawany towar uzyskamy więcej lub mniej pieniędzy (większe środki finansowe importera pozwalają mu na zwiększenie obrotów w handlu zagranicznym).

Zadanie 9.

Odpowiedź na mapie z zadania 1.

Zadanie 10.

Zasady fair trade polegają na:- kupowaniu towarów po uczciwych cenach, które zapewniają opłacalność produkcji i godziwe płace dla pracowników;- szacunek w relacjach handlowych np. poprzez terminowe dokonywanie zapłaty za zamówiony produkt;- godne wynagrodzenia;- pilnowanie odpowiednich, bezpiecznych warunków pracy;- przestrzeganie norm ekologicznych przy produkcji towarów;- zakaz zatrudniania dzieci;- dostarczanie konsumentom informacji o produkcie i o warunkach jego produkcji. Większość surowców produkują KSR, ale największe zapotrzebowanie na nie występuje w KWR. Wielkie korporacje miały olbrzymi wpływ na ceny surowców na rynkach światowych - żeby zarobić producenci płacili mniej pracownikom i oszczędzali na środkach bezpieczeństwa pracy, dlatego wprowadzenie zasad fair trade jest bardzo ważne.

Zadanie 11.

Płaszczyzna	Przejawy	Skutki	
		Pozytywne	Negatywne
gospodarcza	- wzrost znaczenia międzynarodowych korporacji; - rozwój transportu; - wzrost znaczenia innowacji oraz prac naukowo-badawczych; - swobodny przepływ i dostęp do informacji; - ujednolicenie produktów.	- swobodny przepływ towarów, kapitału, informacji oraz ludzi do różnych państw i możliwość zakładania firm za granicą.	- dominacja koncernów międzynarodowych na rynku i ich wpływ na wysokość cen towarów (często słaba konkurencja i wyniszczanie rodzimej produkcji)
społeczna	- swobodny przepływ osób między państwami; - rozwój kultury masowej; - ujednolicenie norm i poglądów w środkach masowego przekazu.	- poznawanie kultur innych narodów.	- przejmowanie wzorców kulturowych z zagranicy i zanik lokalnej kultury i zwyczajów.
polityczna	- powstawanie organizacji międzynarodowych; - działania o charakterze globalnym dotyczące np. walki z terroryzmem; - powstawanie sojuszy wojskowych; - porozumienie między państwami o ruchu bezwizowym.	- współpraca w misjach antyterrorystycznych, wzrost poczucia bezpieczeństwa i znaczenia na arenie międzynarodowej.	- zgoda na utratę części suwerenności ze względu na konieczność wypełniania zapisów traktatowych, podpisanych przy przystępowaniu do danej organizacji międzynarodowej.

Zadanie 12.

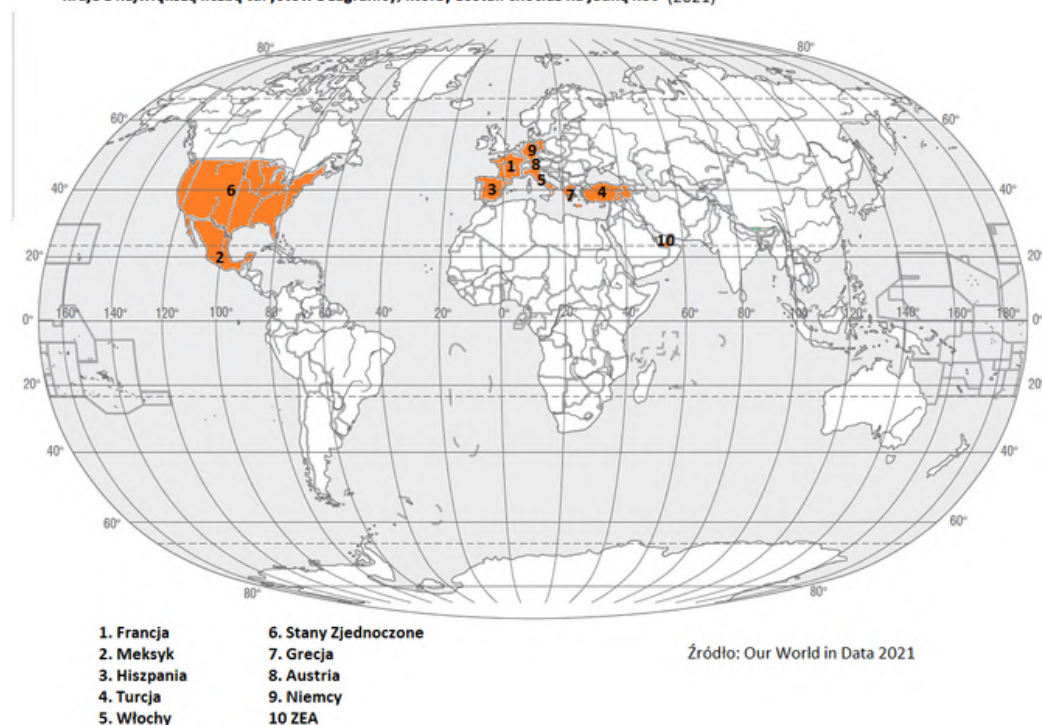
Państwa o najwyższym indeksie globalizacji	Państwa o najniższym indeksie globalizacji
1. Szwajcaria 2. Holandia 3. Belgia 4. Austria 5. Irlandia	1. Haiti 2. Somalia 3. Turkmenistan 4. Erytrea 5. Afganistan

Zadanie 13.

Kraje cechujące się wysokim indeksem globalizacji charakteryzują się wysokim wskaźnikiem HDI, zaś kraje słabo rozwinięte gospodarczo cechują się niskimi poziomami obu tych wskaźników.

Zadanie 1.

Kraje z największą liczbą turystów z zagranicy, którzy zostali chociaż na jedną noc (2021)

Zadanie 2.

- Jednodniowa wycieczka do Lichenia – turystyka religijna (pielgrzymkowa)
- Zwiedzanie zabytków Rzymu – turystyka krajoznawcza
- Warsztaty geologiczne na Islandii – turystyka biznesowa
- Dwutygodniowy pobyt w sanatorium w Ciechocinku – turystyka zdrowotna
- Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Zakopanym – turystyka kongresowa
- Wyjazd na obóz piłkarski do Uniejowa – turystyka sportowa

Zadanie 3.

- wzrost wykształcenia ludności i rozbudzenie potrzeby poznania świata;
- wydłużenie długości życia i aktywności seniorów;
- wzrost zamożności ludności;
- rozwój telekomunikacji;
- rozwój transportu lotniczego;
- rozwój infrastruktury drogowej (autostrady);
- rozwój motoryzacji;
- rozwój technologii informacyjnych;
- rozwój usług finansowych (możliwość płatności międzynarodowych);
- liberalizacja przepisów celnych.

Zadanie 4.

Monokultura turystyczna występuje w krajach, w których turystyka tworzy od 40-50% PKB, wyraźnie dominując nad innymi gałęziami gospodarki. Należy zwrócić uwagę, że w tych krajach bardzo duży procent ludności zatrudnionej jest w usługach turystycznych i w otoczeniu tego sektora (40-50%).

Spośród wymienionych poniżej podkreśl te państwa, które są monokulturą turystyczną. Antigua i Barbuda, Madagaskar, Brazylia, Mauritius, Fidżi, Seszele, Indie, Włochy, Argentyna, Indonezja, Aruba, Malediwy, Barbados, Somalia, Grecja, Vanuatu

Zadanie 5.

W 2020 roku liczba turystów na świecie, w stosunku do roku 2019 spadła o 74%, a w pierwszym kwartale 2021 roku o 83% w stosunku do roku 2020.

Większość miejsc na świecie ograniczyło dostępność, a część krajów, np. Polska, zamknęły swoje granice przed turystami z zagranicy.

W wyniku pandemii COVID-19 spadły wpływy z turystyki na całym świecie a szczególnie w krajach azjatyckich (o 94%) np. w Chinach w 2020r w stosunku do roku 2019 o 49%.

Miało to wpływ na gospodarkę nie tylko potęg światowych, ale przede wszystkim krajów, które są monokulturami turystycznymi. Mnóstwo osób straciło pracę i spadły wpływy do budżetu (mniejsze wpływy z podatków); spadł też udział turystyki w tworzeniu PKB. Inne czynniki wpływające na ograniczenie ruchu turystycznego to m.in. konflikty zbrojne, niepewna sytuacja społeczno-polityczna, kryzys gospodarczy itp.

Zadanie 6.

a) Wycieczka geograficzna do Chorwacji na 6 dni dla 40 uczestników.

b)

-walory przyrodnicze - Trasa wycieczki prowadzi przez obszary o wysokich walorach przyrodniczych, takich jak: jaskinie krasowe, park narodowy wpisany na listę UNESCO, wybrzeże dalmatyńskie, wodospady.

-walory kulturowe:

- kuchnia śródziemnomorska; średniowieczne miasteczka portowe; liczne zabytki wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

-infrastruktura turystyczna - Infrastruktura turystyczna na proponowanej trasie jest bardzo dobrze rozwinięta. Liczne, dobrze oznakowane szlaki turystyczne, parkingi, miejsca postojowe. Na wskazanym obszarze dobrze rozwinięta jest zarówno baza żywieniowa, jak i noclegowa.

c)

1. Sobota. Zbiórka ok. godz. 23.30 - Wyjazd późnym wieczorem z Poznania.

2. Niedziela. 7.30 przyjazd do Skalni Mlyn i zwiedzanie jaskiń Morawskiego Krasu (Jaskinia Punkveni oraz Macocha).

Przejazd do północnej Chorwacji (Orslavje). Obiadokolacja i nocleg tranzytowy w Pansion ZAGI.

3. Poniedziałek. Śniadanie (plus suchy prowiant) wykwaterowanie i przejazd Parku Narodowego Plitwickie Jeziora. Zwiedzanie parku narodowego. Przejazd do Trogiru i wieczorem spacer po wąskich i krętych uliczkach tego miasta. Czas wolny na kawę i ciacho.

Przejazd do miejscowości Dverniki - zakwaterowanie w hotelu Nano i obiadokolacja.

4. Wtorek. Śniadanie (plus suchy prowiant) i przejazd do Dubrownika. Zwiedzanie miasta, przejście murami miejskimi, czas wolny. Powrót do Dvernika, obiadokolacja, nocleg.

5. Środa. Śniadanie (plus suchy prowiant) i przejazd do Szybenika i PN Wodospady na rzece Krka. Spacer po parku narodowym. Powrót do hotelu, plażowanie i kąpiel w morzu. Obiadokolacja i nocleg.

6. Czwartek. Śniadanie (plus suchy prowiant), wykwaterowanie i wyjazd do Poznania przez Zagrzeb (postój, czas na zakup pamiątek).

7. Piątek - przyjazd do Poznania w godzinach porannych.

d) Koszty obejmują:

- wynajem autokaru (2 kierowcy, benzyna); - noclegi (jeden tranzytowy, 3 w Dverniku); - śniadania i obiadokolacje; - bilety wstępu do Jaskini Punkveni i Macocha, PN Plitwickie Jeziora i PN Wodospady na rzece KRKA, na mury obronne Dubrownika i wynajem przewodnika w tym miejscu. Cena na osobę ok. 2000 PLN

Zadanie 7.

- rozwój sieci drogowej, budowa parkingów, lokalizacja przystanków autobusowych wpływają na dostępność atrakcyjnych regionów turystycznych;
- rozwój punktów gastronomicznych oraz lokalizacja sklepów, w których można uzupełnić zapasy również ma wpływ na ilość turystów odwiedzających dany region;
- ważna jest również ilość i standard miejsc noclegowych; ważne żeby było ich dużo i o zróżnicowanym standardzie - na kieszeń każdego turysty.
- turyści zwracają również uwagę na wytyczenie szlaków, tworzenie miejsc postojowych, informację turystyczną (np. pod postacią tablic informacyjnych);
- ważny jest również marketing turystyczny, który przybliży potencjalnym turystom dany region i zachęca do jego zwiedzenia.

Zadanie 8.

Dziedziny	Następstwa rozwoju turystyki	
	Pozytywne	Negatywne
przyrodniczo-ekologiczna	- zakładanie obszarów chronionych np. parków narodowych, parków krajobrazowych - wprowadzanie ekologicznych technologii na obszarach turystycznych.	- wzmożony ruch turystyczny zakłóca równowagę ekologiczną, powoduje degradację środowiska naturalnego; - problem z utylizacją zwiększonej ilości śmieci; - obniża jakość życia (tłok, kolejki w sklepach itp.).
społeczno-kulturowa	- turystyka tworzy miejsca pracy; - sprzyja ściąganiu inwestorów; - sprzyja tolerancji na obce zwyczaje, inną kulturę; - wpływa na poszerzenie oferty kulturalnej, również dla mieszkańców (np. festiwale kulturalne w sezonie turystycznym, koncerty itp.); - sprzyja podniesieniu standardu życia mieszkańców.	- promocja kiczu; - powoduje zróżnicowanie majątkowe ludności; - przyczynia się do zaniku tradycyjnych wartości.
gospodarcza	- turystyka współtworzy dochód narodowy; - powoduje wzrost przychodów mieszkańców oraz gmin (podatki); - prowadzi do aktywizacji gospodarczej regionu; - wpływa na inne działy gospodarki narodowej w regionie.	- przyczynia się do migracji ludności szukającej pracy - zmienia model żywienia - przyczynia się do powstawania monokultur turystycznych

Zadanie 9.

Preferencje turysty	Propozycja miejsc	
	na świecie	Europie
odwiedzenie miejsca kultu religijnego związanego z religią katolicką	Jerozolima	Fatima, Santiago de Compostella, Medjugorie.
zwiedzanie starożytnych obiektów historycznych	Machu Picchu, Samarkanda, Buchar, Angkor Wat, Giza.	Rzym, Ateny, Sycylia (Syrakuzy, Taormina).
zwiedzanie galerii sztuki	Nowy Jork (The Metropolitan Museum Of Art), Tokio (Narodowe Centrum Sztuki), Rio de Janeiro (Muz. Sztuki Nowoczesnej Niterói)	Paryż (Luwr, Museum d'Orsey), Londyn (Tate Modern), Monachium (Alte Pinakothek), Watykan (Muzeum Watykańskie).
speleologia	Mammoth Cave (USA), Jaskinia Tham Luang (Tajlandia), Hong Meigui (Chiny).	Grotty Toirano (Włochy), Diemianowska Jaskinia Svobody (Słowacja), Jaskinie Punkveni i Macocha (Czechy).

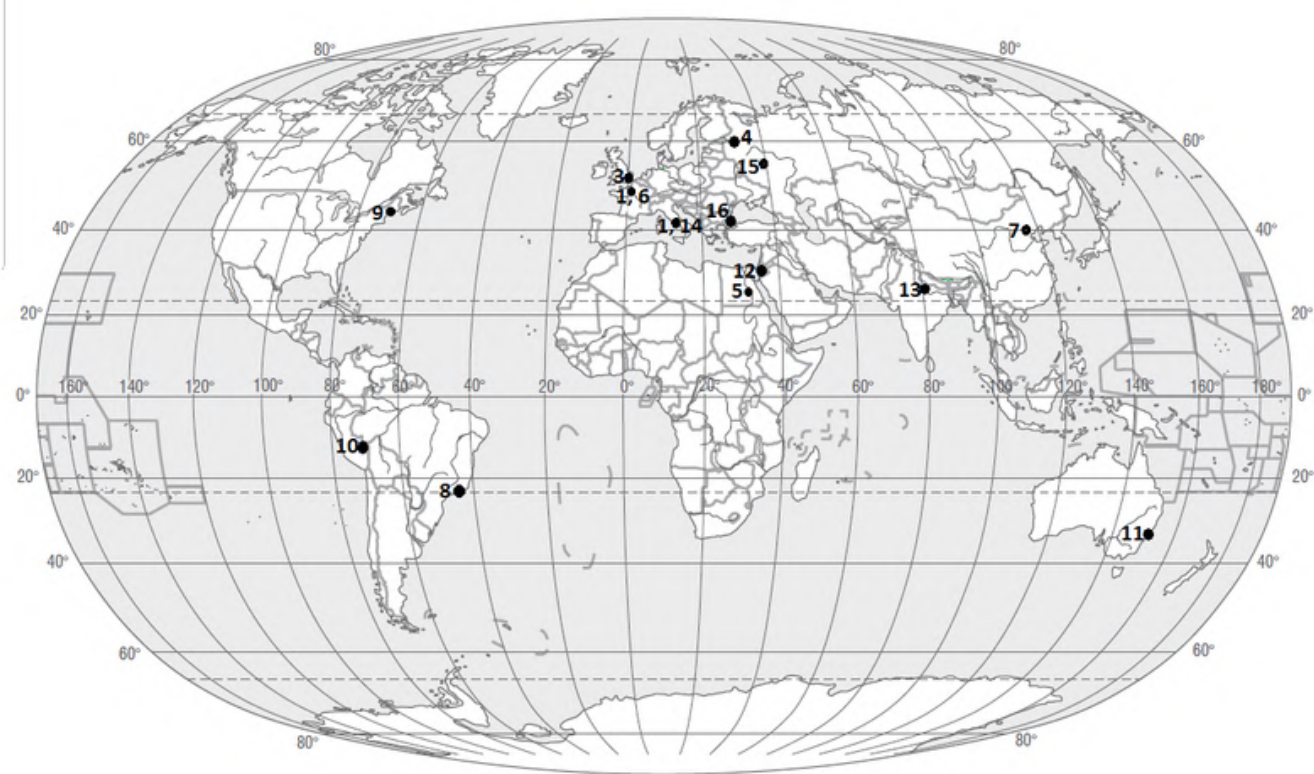
turystyka rowerowa	Shimanami Kaido (Japonia), The Garden Route (Republika Południowej Afryki), Going-to-the-Sun Road (USA).	Via Francigena (Wielka Brytania, Francja i Włochy), Bornholm (Dania), Parenzana (Włochy, Słowenia i Chorwacja), Szlak Żelaznej Kurtyny (Europa).
turystyka wodna np. kitesurfing, windsurfing	Safaga, Soma Bay (Egipt), El Yaque (na wyspie Margarita) i Coche (Wenezuela), Cabo Verde (Republika Zielonego Przylądka).	Lo Stagnone, Sycylia (Włochy), Kos (Grecja).
narciarstwo	Aspen i Vail (USA), Hakuba (Japonia).	Alpy Francuskie, Dolomity (Włochy) Tatry Słowackie, Wysokie Taury (Austria).
festiwal rockowy	Rock in Rio – Rio de Janeiro, (Brazylia), Lollapalooza – Chicago (USA).	Masters of Rock - Vizovice (Czechy), Rock Castle - Moravský Krumlov (Czechy), DOWNLOAD FESTIVAL - Donington Park (Wielka Brytania), WACKEN OPEN AIR - Wacken (Niemcy),
trekking	Pacific Crest Trail (USA), Torres Del Paine, Patagonia (Argentyna), Cape to Cape Track (Australia), Half Dome Hike (USA), Bukit Lawang (Indonezja).	Szlak GR20, Korsyka, (Francja), Tour du Mont Blanc (Alpy), El Camino de Santiago (Hiszpania) Szlak Wielkich Dolin, Alpy (Francja), Tatraska Magistrała, Tatry, (Słowacja).

Zadanie 10.

Nr	Obiekt	Miasto	Państwo
1.	Forum Romanum	Rzym	Włochy
2.	Luwr	Paryż	Francja
3.	Tower Bridge	Londyn	Wielka Brytania
4.	Ermitaż	St. Petersburg	Rosja
5.	Dolina Królów	okolice Luksoru	Egipt
6.	Notre Dame	Paryż	Francja

Zadanie 11.

Nr	Obiekt	Państwo
7.	Wielki Mur	Chiny
8.	Pomnik Chrystusa Odkupiciela	Brazylia
9.	Statua Wolności	Stany Zjednoczone
10.	Machu Picchu	Peru
11.	Opera w Sydney	Australia
12.	Petra	Jordania
13.	Tadž Mahal	Indie
14.	Koloseum	Włochy
15.	Plac Czerwony i Kreml	Rosja
16.	Hagia Sophia	Turcja

Zadanie 12.

Zadanie 1.

Działalność człowieka	Wpływ na atmosferę	Wpływ na hydrosferę
wycinanie lasów	wzrost zawartości dwutlenku węgla w atmosferze	przyspieszenie spływu wody, co może powodować zagrożenie powodziowe
gospodarka komunalna	emisja gazów oraz pyłów zawieszonych na skutek spalania paliw kopalnych do ogrzewania budynków; tworzenie się kwaśnego smogu; podniesienie temperatury oraz zmniejszenie wilgotności powietrza.	zrzucanie nieoczyszczonych ścieków do wód powierzchniowych; zanieczyszczenie wód oraz ich eutrofizacja na skutek zanieczyszczeń biologicznych.
regulacja rzek	-	obniżenie bazy erozyjnej i zwiększenie spadku rzeki, a tym samym zwiększenie spływu i możliwość wystąpienia powodzi.
nawadnianie pól uprawnych	zwiększenie wilgotności powietrza; emisja metanu na obszarach uprawy ryżu.	retencja wody na obszarach górskich i spowolnienie spływu; na terenach suchych prowadzi do szybkiego wyczerpywania się zasobów wód podziemnych oraz zasolenia lub utraty wody wskutek budowy źle wykonanych kanałów irygacyjnych.
osuszanie bagien i torfowisk	zmniejszenie wilgotności powietrza i podniesienie lokalnej temperatury.	zmniejszenie retencji; obniżenie poziomu wód gruntowych.
transport wodny	emisja tlenków węgla i siarki do atmosfery na skutek spalania paliw kopalnych (napęd statków).	zanieczyszczenie wody plamami oleju, ropy.

Zadanie 2.

Sposób	Trudności
Korzystanie ze zmywarek przy zmywaniu naczyń lub mycie naczyń w misce, a nie pod bieżącą wodą.	Konieczność posiadania dużej liczby naczyń oraz wysokie koszty zakupu zmywarki.
Korzystanie z prysznica zamiast z wanny.	Osoby przyzwyczajone do kąpieli trudno namówić na zmianę przyzwyczajeń.
Pranie tylko, gdy ilość prania wypełnia cały bęben pralki.	Konieczność posiadania miejsca do składowania brudnych rzeczy i prania, dużej ilości rzeczy jednocześnie.

Zadanie 3.

Rodzaj działalności	Przykład zagrożenia
Terroryzm ekologiczny	Zrzut ropy naftowej do wody w celu zanieczyszczenia wybrzeża i wód na terytorium wroga.
Gospodarka komunalna	Zrzut ścieków do rzek płynących do morza.
Górnictwo	Eksploracja ropy naftowej z szelfu może doprowadzić do katastrofy ekologicznej i znacznego wycieku ropy.
Rolnictwo	Spływ środków chemicznych do wód powierzchniowych może doprowadzić do zanieczyszczenia wód, a następnie zanieczyścić morza i oceany. Nadmierne użycie nawozów sztucznych przyczynia się do wzrostu eutrofizacji wód.
Rybołówstwo	Nadmierne przełowienie i zmniejszenie bioróżnorodności oceanów.
Transport	Występowanie plam ropy i oleju na głównych szlakach transportowych. Możliwość wystąpienia katastrofy ekologicznej na skutek uszkodzenia tankowca lub chemikaliowca.
Turystyka	Wyrzucanie śmieci bezpośrednio do wody, szczególnie plastiku, powoduje powstawanie plam śmieci, które niszczą organizmy żywe i bardzo długo się rozkładają.

Zadanie 4.

- a) Jezioro Aralskie leży w Azji Centralnej na pograniczu Kazachstanu i Uzbekistanu, na wschód od Morza Kaspijskiego
- b) Zmiany linii brzegowej jeziora są spowodowane zatrzymaniem dopływu do jeziora wód rzek Syr-darii i Amu-darii. Był to nieudany zabieg agrotechniczny - wodę z tych rzek wykorzystano do sztucznego nawadniania pól bawełny.
- c) Jezioro i okolice uznano za obszar klęski ekologicznej, gdyż jego powierzchnia zmniejszyła się o ponad 90%, nastąpiła fragmentacja jeziora, wzrosło zasolenie wody, a to doprowadziło do wyginięcia prawie wszystkich organizmów. Zmniejszenie powierzchni jeziora przyczyniło się do zmian klimatycznych - wzrostu temperatury i obniżenia wilgotności (klimat stał się bardziej kontynentalny: upalne suche lata i mroźne zimy). Zaczęły pojawiać się burze piaskowe i solne wywiewające sól z odsłoniętego dna jeziora na okoliczne pola. Sól była przenoszona na dalsze obszary, opadała na lodowce Pamiru i Gór Tien-szan powodując przyspieszenie topnienia lodu lodowcowego i możliwość wystąpienia powodzi. W miejscu jeziora powstała pustynia Aral kum, której osady są częściowo toksyczne, gdyż na dawnej wyspie na jeziorze dokonywano testowania broni chemicznej i biologicznej.
- d) Tamę Kok-Arał zbudowano na Syr-darii w Kazachstanie. Dzięki niej poziom wody w północnej części jeziora wzrósł o 12 metrów - zmniejszyło się zasolenie jego wód. Następnie ten akwen zarybiono. Dzięki temu istnieje możliwość poławiania ryb, produkcji energii; na tym obszarze wrócił przemysł.

Zadanie 5.

- przyczyny przyrodnicze:
Ocieplanie klimatu powoduje mniejsze dopływy wody rzek okresowych wpadających do jeziora Czad i większe parowanie.
- Op Przyczyny antropogeniczne:
Nadmierny pobór wody na potrzeby rolnictwa, zwłaszcza na sztuczne nawadnianie pól bawełny oraz ryżu - roślin bardzo wodochłonnych w uprawie.

Zadanie 6.**A. zmniejszenie** ilości mułu osadzonego poniżej zapory**B > A > C > F > E > D****Zadanie 7.**

- pozytywne - zmniejszenie spalania węgla, a tym samym mniejsza emisja gazów cieplarnianych do atmosfery.
- negatywne - zaburzenie równowagi ekologicznej (zmiany szlaków migracji zwierząt i narażenie wielu gatunków na wyginięcie); wzrost wilgotności powietrza i spadek temperatury powietrza; spowolnienie ruchu obrotowego Ziemi i wydłużenie doby słonecznej; wzrost zagrożenia ruchami masowymi.

Zadanie 8.**-konsekwencje przyrodnicze:**

- zmniejszenie dopływu wody do Jeziora Turkana;
- zmniejszenie powierzchni Jeziora Turkana;
- utrudnienie procesu reprodukcji ryb; zmniejszenie ich populacji;
- zakłócenie wylewów rzeki Omo
- regulacja przepływu wody i ograniczenie możliwości powodzi;
- zalanie obszarów znajdujących się na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO.

-konsekwencje gospodarcze:

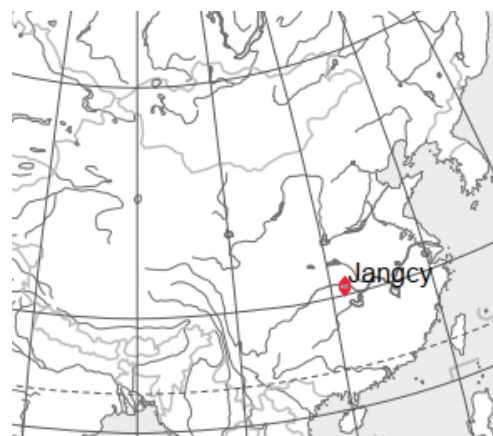
- zwiększenie produkcji energii elektrycznej;
- plemiona żyjące nad brzegami jeziora wykorzystują wodę do nawadniania pól uprawnych. Po zbudowaniu tamy i zmniejszeniu powierzchni jeziora proces ten zostanie ograniczony, co może przyczynić się do zmniejszenia zbiorów a tym samym do klęski głodu;
- zmniejszenie populacji ryb spowoduje zahamowanie rybołówstwa na jeziorze.

Zadanie 9.**-warunki środowiska przyrodniczego**

- teren, na którym zdecydowano się zbudować Tę Trzech Przełomów obejmował trzy wąskie wąwozy, co ułatwiało zbudowanie tamy i pozwalało stworzyć zbiornik o dużej objętości;
- rzeka Jangcy to rzeka o dużym przepływie, więc wiadomo było, że zbiornik zostanie szybko napełniony.

-warunki społeczno-gospodarcze

- dorzecze Jangcy jest obszarem gęsto zaludnionym z dużym zapotrzebowaniem na energię elektryczną;
- w dolinie Jangcy uprawia się ryż; woda ze zbiornika jest wykorzystywana do nawadniania pól ryżowych;
- możliwość produkcji energii elektrycznej za pomocą odnawialnego źródła energii;
- możliwość wykorzystania rzeki do transportu wodnego przez statki oceaniczne, zbiornik przyczyni się do wzrostu żeglowności tego rejonu.

Zadanie 10.

Na zdjęciu widać zjawisko eutrofizacji.

-przyczyny

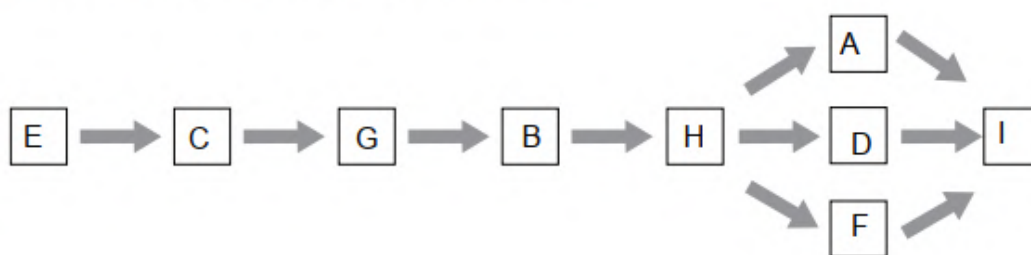
Nad Morzem Bałtyckim leży siedem państw, które są źródłem zanieczyszczenia jego wód. Do rozwoju glonów przyczynia się ocieplenie klimatu oraz spływanie do morza rzekami substancji użyźniających wodę, pochodzących głównie z nawozów sztucznych. Bałtyk jest zbiornikiem płytkim; wpada do niego wiele rzek. Z Morzem Północnym jest połączony wąskimi cieśninami co utrudnia wymianę wody. Te czynniki powodują zakwit glonów.

-skutki

Nadmierny rozwój glonów; spadek ilości tlenu w wodzie i powstawanie pustyń przydennych.

-propozycje działań

Prowadzenie racjonalnego nawożenia gleb; budowa oczyszczalni ścieków w miejscowościach leżących nad rzekami uchodzącymi do Bałtyku; działania na rzecz walki z ociepleniem klimatu.

Zadanie 11.**Zadanie 12.**

Smog kwaśny tworzy się głównie w klimacie umiarkowanym, zimą przy inwersji temperatury, natomiast smog fotochemiczny występuje przede wszystkim latem w klimatach zwrotnikowych i podzwrotnikowych. Smog kwaśny powstaje na skutek nagromadzenia w powietrzu pyłów, sadzy, tlenków siarki i węgla pochodzących głównie ze spalin samochodowych i spalania paliw kopalnych do ogrzewania budynków. Smog fotochemiczny wywołany jest reakcjami chemicznymi zachodzącymi w atmosferze. Tlenki azotu i węglowodory ze spalin samochodowych, pod wpływem światła słonecznego wchodzą w reakcje, których produktem są trujące gazy (ozon, nadtlenek wodoru itp.)

Zadanie 13.

a) freony (fluor i chlor), brom, węgiel oraz tlenek azotu.

b) Dziura ozonowa zwiększała się od początku lat 80. XX wieku do ok. roku 1994 - od tego roku jej zasięg ulegał ciągłym wahaniom, aż do roku 2015, od kiedy zasięg dziury ozonowej zaczął maleć.

c) Utrata warstwy ozonowej spowodowałaby wzrost szkodliwego, długofalowego promieniowania słonecznego docierającego do powierzchni Ziemi. To spowodowałoby:

- niszczenie chlorofilu i zmniejszenia powierzchni szaty roślinnej;
- niszczenie planktonu;
- przerwanie łańcuchów pokarmowych;
- osłabienie układu odpornościowego ludzi i zwierząt;
- wzrost zachorowań i większą śmiertelność wśród zwierząt;
- uszkodzenie włókien kolagenowych - przyspieszenie procesu starzenia skóry;
- wzrost zachorowalności na raka skóry, alergię, zaćmę;
- uszkodzenia i mutacje DNA.

d) Protokół Montrealski spowodował współdziałanie wszystkich państw na świecie w walce z dziurą ozonową. Podjęto wspólne decyzje dotyczące wycofania z produkcji substancji, które przyczyniały się do uwalniania freonów i innych szkodliwych substancji do atmosfery i niszczyły warstwę ozonową. W efekcie poziom ozonu zwiększył się do poziomu z lat 60. XX w.

Zadanie 14.

- a)** Nauka opiera się na badaniach i cały czas się rozwija dlatego hipotezy i teorie cały czas ewoluują. Dzięki badaniom paleoklimatu wiemy, jakie warunki klimatyczne panowały w przeszłych epokach geologicznych.
- b)** To prawda, lecz prędkość i krótki czas, w którym to zjawisko zachodzi w ostatnich dziesięcioleciach dowodzi, że wpływ na zmiany temperatury mają także czynniki pozaprzyszrodnicze.
- c)** Badania paleoklimatyczne dowodzą, że w historii dziejów Ziemi wielokrotnie mieliśmy do uczynienia z wahaniami zawartości CO₂ w atmosferze. Jak dotąd wzrost zawartości CO₂ w atmosferze zawsze wiązał się z ociepleniem klimatu, zaś jego uwięzienie w szacie roślinnej lub skałach węglanowych z jego ochłodzeniem.
- d)** Nie ma czegoś takiego jak Rząd Światowy. Jest to teoria spiskowa dlatego, że w zależności od potrzeby podaje się różne motywy działania oraz środki rozpylane w powietrzu. Jest to więc teoria, która nie jest ani kompletna ani spójna.

Zadanie 1.

Skutki	Działalność rolnicza						
	nawożenie	gospodarka obornikiem	chów bydła	stosowanie pestycydów	stosowanie antybiotyków	stosowanie ciężkiego sprzętu	nawadnianie
zanieczyszczenie wód		x		x			
eutrofizacja	x	x					
utrata różnorodności biologicznej				x			x
nadmierna eksploatacja zasobów wodnych							x
utrata żyzności gleby	x			x		x	
odporność na środki przeciwdrobnoustrojowe					x		
zmiany klimatu			x				x
zanieczyszczenie powietrza	x		x	x		x	

Zadanie 2.

- zmniejszenie bioróżnorodności;
- wyjąłowanie gleb oraz zmniejszenie plonów;
- większa podatność roślin na choroby, ataki grzybów i szkodników.

Zadanie 3.

- zmniejszenie bioróżnorodności;
- zanik naturalnych gatunków roślin, wypieranych przez gatunki GMO bo ich geny są bardziej inwazyjne;
- większe wyjąłowanie i degradacja gleby przez konieczność nawożenia specjalnym środkiem chwastobójczym (Monstanto);
- w dłuższym czasie rośliny narażone są na choroby.

Zadanie 4.**wpływ na atmosferę:**

- wzrost globalnej temperatury przez emisję metanu z odchodów

wpływ na biosferę:

- pustynnienie spowodowane wypasem bydła np. w strefie Sahelu.
Bydło depcze i wyjada trawę, której system korzeniowy utrzymywał piasek przed wywiewaniem;
- wylesianie terenów pod pastwiska;
- zmiana składu gatunkowego roślin na pastwiskach.

Zadanie 5.

1 krowa - 16 kWh

x - 1979,9 kWh

$x = (1979,9 \text{ kWh razy } 1 \text{ krowa}) / 16 \text{ kWh}$

$x = 123,7$ krów - rocznie

$123,7 : 365 = 0,34$ krowy - dziennie

Tę liczbę należy pomnożyć przez liczbę zamieszkujących razem w danym domu.

np. rodzina 4-osobowa: $4 \times 0,34 = 1,36$ krowy - dziennie

Zadanie 6.

Szklarnie wymagają odpowiedniego oświetlenia, wentylacji, systemu nawadniania, a także odpowiedniej jakości podłoża i nawozów. Do uprawy roślin od jesieni do wczesnej wiosny potrzebują ogromnych ilości światła. W związku z tym mogą wpływać na funkcjonowanie zwierząt i ludzi żyjących w okolicy. Ich jasne oświetlenie zaburza rytm dobowy życia zwierząt. Do funkcjonowania potrzebują również dużej ilości wody, co może ograniczać lokalne zasoby wody. Bardziej opłaca się je lokalizować w pobliżu dużych ośrodków miejskich, które są głównymi odbiorcami ich produkcji. Sądzę, że ich lokalizacja nie ma wpływu na wydajność produkcji, gdyż w szklarni, niezależnie od strefy klimatycznej, panuje kontrolowane, sztuczne środowisko.

Zadanie 7.

Uważam, że zmniejszenie bioróżnorodności może mieć negatywny wpływ na zdolność wytworzenia odpowiedniej ilości żywności do wyżywienia ludności całego świata. Przyroda to system naczyń połączonych - zmiana jednego elementu powoduje zmianę pozostałych. Każdy, najmniejszy element, ma znaczenie dla funkcjonowania ekosystemu. Gdyby bioróżnorodności nie było koszty produkcji żywności byłyby olbrzymie - to co dzisiaj otrzymujemy od przyrody musielibyśmy robić sami (zapylanie roślin uprawnych, oczyszczanie wody, czy ochrona przed powodzią). Bioróżnorodność jest niezbędna aby zachować produkcję żywności na zadowalającym poziomie. W przypadku wystąpienia nieprzewidzianych chorób roślin lub zwierząt, czy wystąpienia plag szkodników, brak bioróżnorodności mógłby doprowadzić do klęski głodu.

Zadanie 8.

Zdjęcie satelitarne pokazuje sztuczne nawadnianie na terenie pustynnym. Jest ono niekorzystne dla środowiska przyrodniczego, gdyż woda pochodzi z zasobów głębinowych, następuje szybkie wyczerpywanie tego źródła wody pitnej. Poza tym, przy ujemnym bilansie wodnym, woda szybko wyparowuje powodując wytrącanie się soli.

Zadanie 9.

W klimatach suchych woda stosowana w rolnictwie często zawiera sole.

Przy wysokiej temperaturze woda odparowuje i dochodzi do wytrącania się cząstek mineralnych w glebie. Po pewnym czasie ich ilość rośnie, co prowadzi do zasolenia gleby.

Zadanie 10.

Gleby w klimacie równikowym wybitnie wilgotnym cechują się poziomem próchniczym o niedużej miąższości. Jest to związane z intensywnym wietrzeniem chemicznym, w warunkach którego dochodzi do szybkiego rozkładu substancji organicznych. Gleby pozbawione ochrony lasu narażone są na erozję wodną i splukiwanie, dlatego dochodzi szybko do ich wyjałowienia.

Zadanie 11.

Przyczyny przyrodnicze	Sposoby zapobiegania
Częste występowanie suszy; bardzo niskie opady tylko w okresach deszczowych.	Jest to zjawisko naturalne, więc nie da mu się zapobiec. Należy działać globalnie w celu ograniczenia ocieplenia klimatu. Można też budować podziemne zbiorniki retencyjne napełniane wodą w czasie pory deszczowej.
Przyczyny antropogeniczne	Sposoby zapobiegania
- wycinanie drzew na opał; - intensywny wypas bydła; - rabunkowa eksploatacja zasobów wodnych.	- ograniczenie wypasu bydła; - sadzenie roślinności w dolinach rzek okresowych; - ograniczenie wycinki drzew oraz zalesianie gruntów; - ograniczenie zużycia wody.

Zadanie 12.**Szkody związane z działalnością kopalń głębinowych to:**

- osiadanie gruntu i związane z nim uszkodzenia konstrukcji zabudowań.
Zjawisko to występuje np. w Bytomiu, na obszarze którego teren osiadł w latach 1883-2011 średnio o 5,5 metra (maksymalnie 35 metrów). W Trzebini na cmentarzu zapadła się ziemia powodując zapadnięcie się 40 grobów; zapadlisko miało objętość 20 metrów i 10 metrów głębokości. Na terenach gdzie występują kopalnie głębinowe dochodzi też do powstawania zapadlisk w jezdniach, czy pękania rur z wodą.
- ruchy górotworu i związane z tym wstrząsy sejsmiczne.
Na terenie LGOM w ciągu ostatnich dwóch lat zarejestrowano 10 wstrząsów o magnitudzie przekraczającej 4 (ostatnie miało miejsce 25.04.2024 a jego hipocentrum leżało na głębokości 4 km w Grębocicach).
- obniżenie poziomu wód gruntowych. Wody wypompowuje się z terenu kopalni.

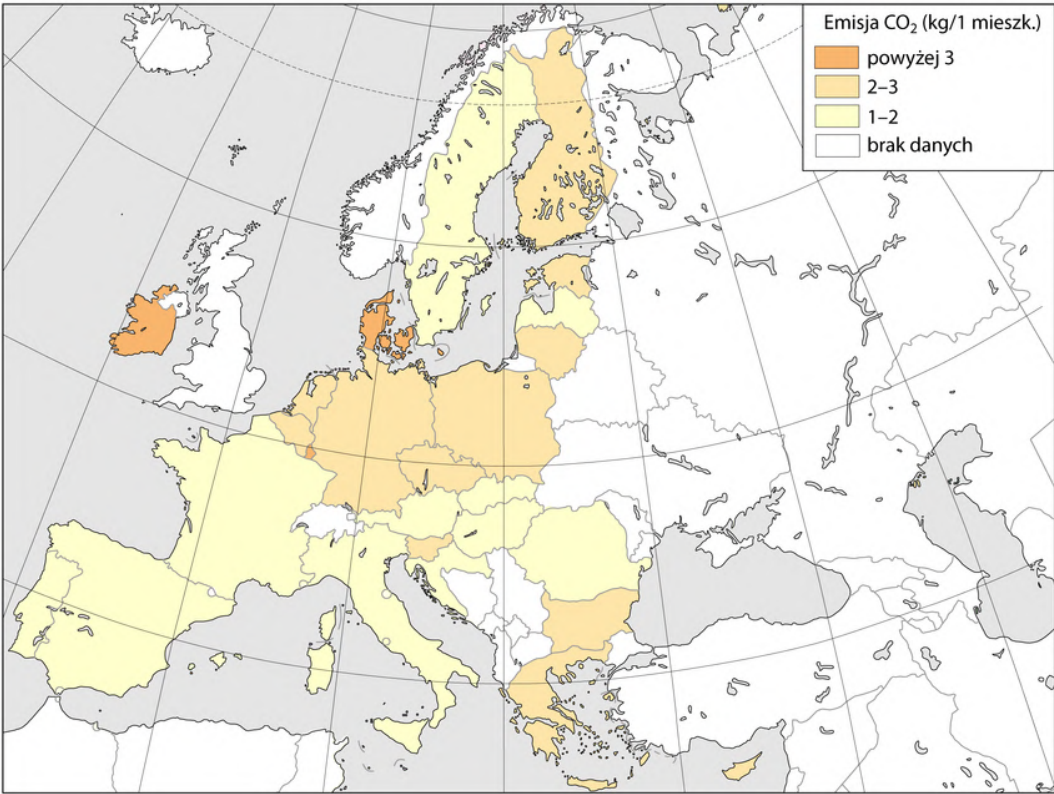
Zadanie 13.

- Lej depresyjny polega na obniżeniu poziomu wód gruntowych.
Prowadzi do stepowienia terenu.

Zadanie 14.

	Platforma wiertnicza	Sposoby zapobiegania
Rok	2010	2002 katastrofa tankowca Prestige
Miejsce katastrofy	Zatoka Meksykańska	wybrzeża Hiszpanii
Skutki dla środowiska przyrodniczego	- wyciek do Zatoki Meksykańskiej 800 tys. litrów ropy naftowej dziennie, przez 3 miesiące; - śmierć wielu ptaków i żółwi morskich w rezerwacie Breton National Wildlife Refuge; - skażenie plaż wybrzeża Zatoki Meksykańskiej.	- śmierć ptaków i rzadkich gatunków ryb; - zniszczenie 1300 km wybrzeża Hiszpanii, Francji i Portugalii.
Skutki dla gospodarki człowieka	- straty finansowe koncernu BP - straty gospodarcze USA związane ze środkami wydanymi na oczyszczenie plaż, wód przybrzeżnych - straty finansowe przedsiębiorstw turystycznych na wybrzeżu Zatoki - straty finansowe przedsiębiorstw związanych z połowami ryb i innych organizmów morskich	- zniszczenie tradycyjnych łowisk rybaków; - zniszczenie terenów turystycznych i bankructwo wielu firm; - wysokie środki finansowe wydane na odkażenie.

Zadanie 1.

Zadanie 2.

Przykłady źródła zanieczyszczeń atmosfery	Substancje zanieczyszczające	Zjawisko - skutek zanieczyszczenia	Skutki gospodarcze
klimatyzacja w ośrodkach turystycznych	dwutlenek węgla, podtlenek azotu	globalne ocieplenie	podniesienie się poziomu oceanów i zalanie obszarów o znaczeniu turystycznym np. na Oceanie Indyjskim
aerozole oraz chłodziwa do lodówek	freony	dziura ozonowa	zmniejszenie ruchu turystycznego w wysokich szerokościach geograficznych, co skutkuje mniejszymi wpływami z turystyki
spalanie węgla brunatnego w celu produkcji energii potrzebnej do ogrzania budynków noclegowych i gastronomicznych	tlenki siarki, tlenu azotu	kwaśne opady	zniszczenie lasów iglastych np. w Polsce w okolicach Świeradowa-Zdroju

Zadanie 3.**Turystyka zrównoważona polega na:**

- promowaniu zdrowych i niezagrożających środowisku form wypoczynku;
- generowaniu nowych miejsc pracy dla lokalnych społeczności przy jednoczesnej ochronie zasobów przyrodniczych;
- zachowaniu różnorodności biologicznej i kulturowej;
- oszczędnym gospodarowaniu energią elektryczną oraz wodą;
- kształtowaniu zachowań turystów do dbałości o środowisko naturalne, w którym przebywają.

Zadanie 4.**Tatry Polskie.**

- tablice informacyjne o zakazie schodzenia z wyznaczonych szlaków;
- brak koszy na śmieci, by ludzie zabierali je ze sobą z powrotem;
- instalacja fotowoltaiki na schroniskach TPN (np. w schronisku na Hali Ornak);
- ograniczenia w dostępie do energii elektrycznej w schroniskach, w określonych porach doby;
- ograniczenie ruchu turystycznego do określonej liczby turystów na dobę;
- akcje sprzątania gór.

Zadanie 5.

Negatywny wpływ turystyki na środowisko	Przykłady działań ograniczających negatywny wpływ
Powstanie gęstej zabudowy niedopasowanej stylem do krajobrazu	Zakaz wydawania zezwoleń na budowę nowych hoteli.
Zanieczyszczenia	Budowa lokalnych oczyszczalni ścieków; obligatoryjne segregowanie śmieci.
Emisja zanieczyszczeń związana ze środkami transportu	Zakazy wjazdu samochodami; możliwość poruszania się tylko pieszo lub wózkami elektrycznymi po terenie ośrodka turystycznego.
Zanieczyszczenia związane z funkcjonowaniem systemów grzewczych i klimatyzacyjnych	Zakaz ogrzewania ośrodków turystycznych węglem; dotacje na instalację OZE w obiektach turystycznych.

Zadanie 6.

- a)** Niekorzystny trend dla środowiska ma wzrost korzystania z transportu krajowego, a korzystny trend jest związany ze spadkiem emisji CO₂ z mieszkań, dostaw energii i przemysłu.
- b)** Największą dynamiką zmian charakteryzuje się transport krajowy i przemysł, a najmniejszą - rolnictwo.
- c)** Struktura emisji CO₂ przez środki transportu pokazuje, że największą emisją cechuje się transport drogowy, tak osobowy (coraz więcej ludzi mieszkających w UE posiada samochody), jak i ciężarowy (najważniejszy środek transportu towarowego w Europie). Jest to bardzo negatywne zjawisko.

Zadanie 7.

Najbardziej korzystny dla środowiska jest napęd wykorzystujący baterie EV, gaz i wodór oraz ogniwa paliwowe EV i odnawialny wodór, gdyż w cyklu życia pojazdu emitują najmniej CO₂. Najmniej korzystne dla środowiska są napędy emitujące najwięcej CO₂ do atmosfery w cyklu życia produktu, czyli napędy związane z benzyną, dieslem, biopaliwami i gazem ziemnym.

Zadanie 8.

Poznań - Split 1480 km (droga) 991km (pociąg) 989,4km (samolot)

Obliczenia:**Pociąg:**

$$15g \times 991km = 14\ 865g$$

Autokar:

$$30g \times 1480km = 44\ 400g$$

Samochód diesel, 4os. w aucie:

$$45g \times 1480km = 66\ 600g;$$

$$66\ 600g \times 0,75 = 49\ 950g$$

Samochód diesel, 1 os. w aucie:

$$180g \times 3osoby = 540g;$$

$$540g \times 1480km = 799\ 200g$$

Samochód elektryczny, 1 os. w aucie:

$$60g \times 3\ osoby = 180g;$$

$$180g \times 1480km = 266\ 400g$$

Samolot:

$$160g \times 989,4km = 158\ 304g$$

Najbardziej korzystnym dla środowiska spośród wymienionych środków transportu jest pociąg, a najmniej korzystnym samochód diesel.

Zadanie 1.**- rewitalizacja – renowacja**

Rewitalizacja najczęściej dotyczy terenów miejskich oraz przemysłowych i polega np. na nadaniu starym obiektom przemysłowym nowych funkcji poprzez ich remont, odnowienie i przebudowę (np. tworzenie mieszkań, loftów, centrów handlowych na terenie starych fabryk przemysłowych).

Renowacja może być częścią rewitalizacji - polega na odnowieniu budynków.

- renaturalizacja – rekultywacja

Rekultywacja to czynności, które mają na celu przywrócenie obszarom zniszczonym przez działalność człowieka wartości przyrodniczych lub użytkowych. Proces ten może dotyczyć krajobrazu np. rekultywacja obszarów po eksploatacji odkrywkowej surowców mineralnych. Renaturalizacja polega na działaniach naprawczych, obejmujących obszary przyrodnicze, na których wskutek niewłaściwej działalności człowieka niektóre pierwotne funkcje zostały zaburzone. Proces ten dotyczy krajobrazu, jego głównym celem jest przywrócenie naturalnego krajobrazu, takiego jaki istniał przed ingerencją człowieka.

Zadanie 2.

Restytucja to proces odnawiania, przywracania na danym obszarze gatunków fauny, która wyginęła na skutek działalności człowieka. Przykładem restytucji w Polsce jest przywracanie na teren Kampinosu łosi i bobrów, które kiedyś licznie zamieszkiwały ten teren, a w wyniku intensywnych polowań całkowicie wyginęły. W 1951 roku sprowadzono z obszaru Białorusi pięć łosi i umieszczono w specjalnej zagrodzie, w której zwierzęta były karmione, rozmnażały się i adaptowały się do nowych warunków życia. Przystosowane osobniki wypuszczano następnie na wolność. Obecnie na terenie Kampinosu żyje ponad 300 łosi. Podobnie w 1980 roku dokonano restytucji bobra - kilka osobników przeniesiono z Wigierskiego Parku Narodowego, obecnie mieszka tu już około 100 bobrów. W 1992 r. podjęto próbę reintrodukcji rysia - szacuje się, że dziś na terenie Paku żyje około 8 osobników tego gatunku.

Zadanie 3.

a)		
Działania o charakterze	Propozycje	Oczekiwane efekty
społecznym	- wydawanie gazetki Rady Dzielnicy zawierającej informacje o prosperujących firmach, miejscach pracy, ważnych wydarzeniach kulturalnych i innych planowanych na terenie dzielnicy itp. oraz dostarczanie jej bezpłatnie mieszkańcom; - organizacja kursów podnoszących kwalifikacje w pobliskiej szkole; - zwiększenie liczby patroli policji w celu zapobiegania przestępczości; założenie monitoringu miejskiego; - organizacja letnich imprez kulturalnych dla całych rodzin, aktywizujących mieszkańców np. wspólnego grillowania, koncertu plenerowego w parku, wspólnego sprzątania z okazji Dnia Ziemi; - organizacja Dnia Dzielnicy.	- zmniejszenie bezrobocia; - poznanie sąsiadów i wspólne spędzanie wolnego czasu; - większa dbałość mieszkańców o otoczenie; - zmniejszenie przestępczości; - wzrost aktywności mieszkańców i ich poczucia odpowiedzialności za miejsce, w którym mieszkają.
gospodarczym	- kursy kwalifikacyjne organizowane przez radę osiedla lub miasto; - zachęcanie mieszkańców do zakładania własnej działalności gospodarczej np. poprzez zwolnienie z podatków na okres kilku lat.	- rozwój lokalnej przedsiębiorczości.
środowiskowym	- organizacja dnia sprzątania dzielnicy; - kampanie edukacyjne na temat segregowania śmieci; - oczyszczenie terenu nieczynnych zakładów przemysłowych.	- poprawienie jakości środowiska w dzielnicy oraz możliwość innego zagospodarowania starych zakładów przemysłowych na galerie sztuki czy lofty.

Działania o charakterze	Propozycje	Oczekiwane efekty
przestrzenno-funkcjonalnym	- tworzenie ścieżek rowerowych; - tworzenie placów zabaw, siłowni na wolnym powietrzu, wybiegów dla psów; - dbanie o tereny zielone, sadzenie nowych roślin - stawianie ławek na terenach parkowych; - tworzenie nowych przystanków komunikacji miejskiej; - budowa nowych domów np. plomb; - budowa kortów tenisowych, skateparku itp.; - utworzenie centrum usługowego; - zachęcanie restauratorów do otwierania kawiarni i restauracji poprzez atrakcyjne ceny zakupu gruntów lub wynajmu pomieszczeń.	- podwyższenie jakości życia mieszkańców.
technicznym	- modernizacja starych budynków (ocieplenie, położenie nowych tynków, remont klatek schodowych, wymiana instalacji elektrycznej i wodociągowej).	- obniżenie kosztów eksploatacji w dłuższym czasie.

b)

Zadanie 4.

Rewitalizacja może spowodować napływ artystów, restauratorów, młodych ludzi i turystów - tak stało się np. na Śródce w Poznaniu, czy Fabryce Koneser na warszawskiej Pradze.

Wpływa to na jakość życia mieszkańców okolicy, daje im możliwość znalezienia pracy w nowych placówkach (muzea, restauracje, kawiarnie, sklepy), a także miejsca wypoczynku i spotkań ze znajomymi.

Zadanie 5.

Plan zagospodarowania przestrzennego jest bardzo ważnym dokumentem, jego zadaniem jest racjonalne zagospodarowanie przestrzeni miasta czy gminy przy jednoczesnym braniu pod uwagę ochrony środowiska naturalnego. Otaczająca nas przestrzeń z jednej strony powinna być przyjazna dla mieszkańców, z drugiej - sprzyjać rozwojowi usług, czy prowadzeniu innej działalności gospodarczej. Plan zagospodarowania przestrzennego jest uchwałą rady miasta lub gminy, która reguluje przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu (rodzaj i wysokość zabudowy, infrastruktura komunikacyjna, tereny zielone itp.).

Dostępny jest w właściwym urzędzie miasta czy gminy, lub na ich stronach internetowych.

Zadanie 6.

Polskie prawodawstwo wymienia następujące formy ochrony krajobrazu:

park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu i zespół przyrodniczo-krajobrazowy.

Polska jest sygnatariuszem Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (Florencja 20.10.2000).

Instrumenty prawne służące ochronie krajobrazu kulturowego zawiera Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz tzw. "ustawa krajobrazowa" z 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmacnianiem narzędzi ochrony krajobrazu.

Zadanie 7.

- zapoznanie się z planami zagospodarowania przestrzennego dla swojego miasta, dzielnicy, gminy;
- promowanie elementów krajobrazu kulturowego własnej miejscowości na swoim koncie społecznościowym;
- propagowanie i udział w akcjach mających na celu ochronę ważnych dla mieszkańców kulturowo miejsc (np. akcja ratowania Kawiarni Kociak w Poznaniu);
- uczestnictwo w Dniach Ulicy / Dzielnicy / Miasta / Gminy.

Zadanie 8.

Dziedzina	Działania proekologiczne
rolnictwo	Powrót do płodozmianu, rezygnacja z GMO, ograniczenie użycia nawozów sztucznych na korzyść nawozów naturalnych.
przemysł	Wprowadzenie na szeroką skalę technologii energooszczędnych, wodooszczędnych i materiałoozczędnych.
transport	Promowanie korzystania z transportu publicznego zamiast aut osobowych; planowanie najbardziej optymalnych tras w transporcie drogowym; promowanie transportu rowerowego.
życie codzienne	Oszczędzanie zużycia wody na osobę; korzystanie z materiałowych siatek oraz własnych pojemników na zakupy; segregowanie śmieci; stosowanie energooszczędnego oświetlenia.